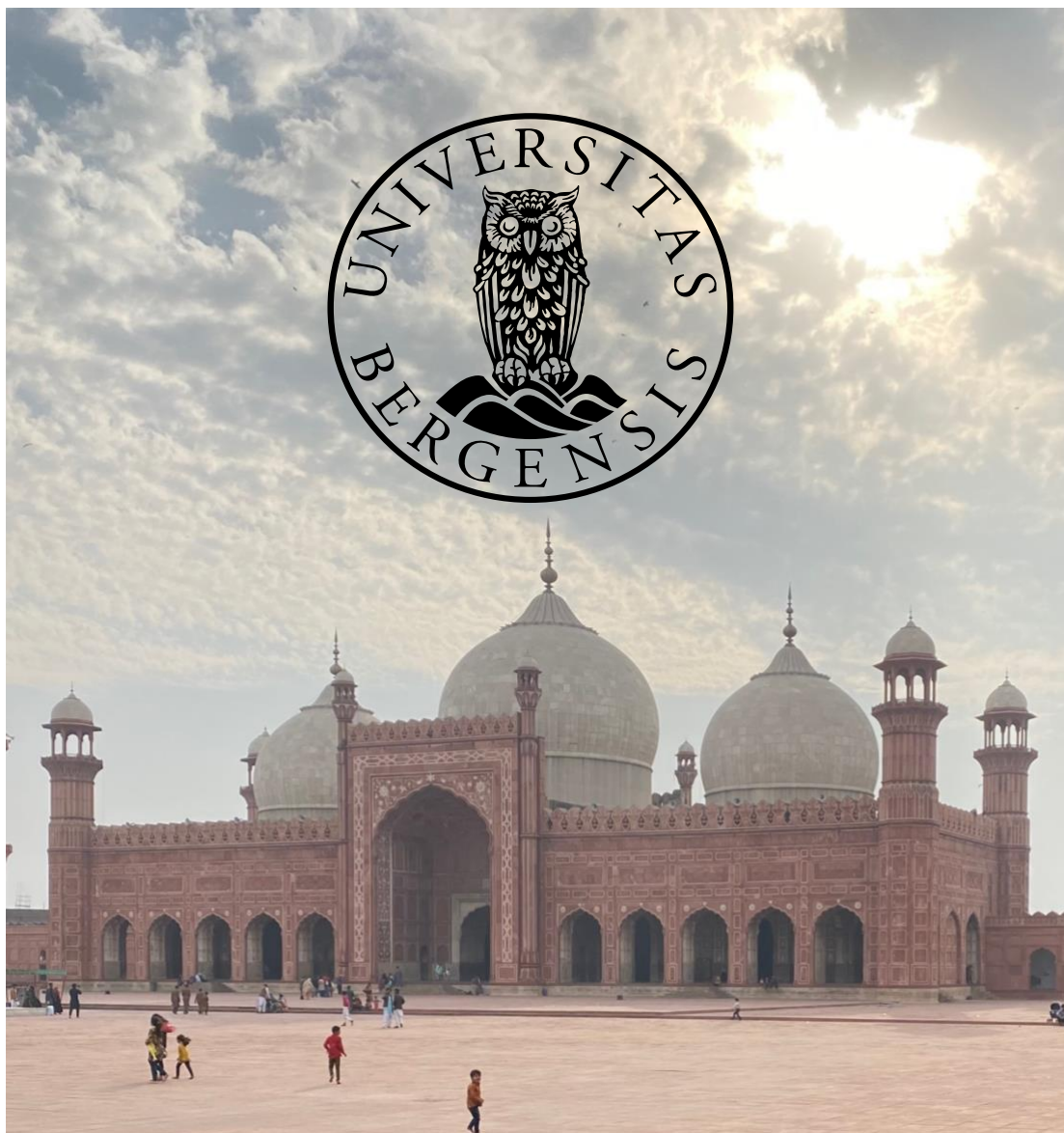

Stadier av migrasjonsaspirasjoner:

En etnografisk studie av internasjonal mobilitet og migrasjonsaspirasjoner
blant middelklasse pakistanere i Lahore og Oslo.

Masteroppgave av Malin Skripeland

Institutt for sosialantropologi ved Universitetet i Bergen

Vår 2023

SAMMENDRAG

Denne oppgaven utforsker migrasjonsaspirasjoner blant middelklassepakistanere i Lahore og Oslo, gjennom et interseksjonelt perspektiv. Basert på et etnografisk feltarbeid i Lahore og Oslo utforsker oppgaven erfaringer og fortellinger til transnasjonale familier. Gjennom å analysere dette med fokus på sentrale sosiale kategorier som kjønn, klasse, kaste og kapital har oppgaven argumentert for hvordan det å forstå slike sosiale kategorier, er avgjørende for å kunne avdekke hvordan migrasjonsaspirasjoner blir dannet og etablert. Ved å belyse dette, bidrar denne oppgaven til eksisterende litteratur om aspirasjoner, transnasjonalisme og migrasjonsstudier. Ut ifra etnografiske funn i denne oppgaven, får vi verdifull innsikt i de nyanserte erfaringene blant middelklasse pakistanere. Det bidrar til en mer omfattende forståelse av de komplekse faktorene som påvirker migrasjonsbeslutninger og deres konsekvenser for transnasjonale familier.

Ut ifra mine empiriske funn på viktigheten av kollektive perspektiver på familieliv i Lahore, argumenterer jeg for at slektskap spiller en viktig og avgjørende rolle for pakistaneres migrasjonsaspirasjoner. Selv om de anerkjente den individualistiske dimensjonen ved deres migrasjonsbeslutninger, som mer eller mindre, handlet om selvrealisering, er det også verdt å merke seg at disse individuelle aspirasjonene har vært dypt knyttet til deres familiære relasjoner. Selv om deres migrasjonsreise var personlig motivert, påvirket de i betydelig grad ulike deler av familieenheten og har vært sammenvevd med familiær støtte og avhengighet.

TAKKSIGELSER

Jeg vil gjerne takke alle som har bidratt til dette prosjektet og gjort det mulig. Uten deres støtte og tro på meg, ville jeg ikke ha klart det!

Først og fremst vil jeg takke alle de fantastiske menneskene jeg møtte gjennom feltarbeidet mitt i Lahore og Oslo. Dere åpnet hjertene deres for meg og delte deres liv og historier. Takk for fine og interessante samtaler, lange chai kvelder og hyggelige stunder. En spesiell takk går til familien jeg bodde hos i Lahore. Tusen takk for at dere åpnet deres hjem for meg og tok meg inn med åpne armer. Deres støtte, omsorg og hjelp var avgjørende for å få tilgang til feltet mitt. Takk for at dere hjalp meg rundt i Lahore, oversatte ved behov og tilrettela slik at jeg fikk gjennomført intervjuer og møter med andre. In sha Allah vi møtes igjen.

Jeg må også rette en spesiell takk til min veileder, Christine M. Jacobsen. Du hadde tro på prosjektet mitt lenge før jeg selv hadde det. Din tålmodighet, veiledning og oppløftende ord har vært drivkraften min gjennom en vanskelig prosess. Takk for at du alltid svarte på mine mange dumme spørsmål, og forklarte på en forståelig måte når jeg følte meg overveldet av litteratur. Spesielt takk for at du motiverte meg til å fortsette når jeg var på nippet til å gi opp underveis i feltarbeidet, og lærte meg at utfordrende stunder på felt kan gi verdifull innsikt. Det hadde ikke vært noen oppgave uten deg.

Til mine medstudenter, takk for alle øyeblikkene vi har delt på lesesalen det siste året. Gode samtaler og lange lunsjpauser har gitt meg en pause i en slitsom prosess. Takk for at dere alltid tok dere tid til å lytte og komme med innspill når jeg slet, og for at dere har vært der for å dele både oppturer og nedturer. Jeg vil også rette en stor takk til min familie og mine venner for all støtte og omsorg. Deres tro på meg har gitt meg motivasjonen til å fortsette, selv i de vanskeligste perioder. En spesiell takk går til min Ali- Alhamdulillah for deg. Din kjærlighet, omsorg og oppmuntring har betydd alt for meg det siste året. Jeg elsker deg.

Alhamdulillah, for at du alltid hører på meg.

Malin Skripeland

Juni, 2023

INNHALDSFORTEGNELSE

SAMMENDRAG	III
TAKKSIGELSER	V
INNHALDSFORTEGNELSE	VII
PROLOG	1
KAPITTEL 1: INTRODUKSJON	3
TEMA	3
BAKGRUNN OG VALG AV FELT.....	3
METODOLOGISK TILNÆRMING.....	4
UTFORDRINGER OG ETIKK.....	6
TEORETISKE INN FALLSVINKLER OG BEGREPSAVKLARING	6
MIN ROLLE I FELTET	12
MITT FØRSTE MØTE MED LAHORE.....	14
FELTARBEID I OSLO.....	15
MIGRASJONSSTRØM MELLOM PAKISTAN OG NORGE	15
OPPGAVENS STRUKTUR.....	18
KAPITTEL 2: FAMILIESTRUKTUR I LAHORE	21
Å LEVE SAMMEN	22
SLEKTSKAP SOM MER ENN BLOD.....	24
KJØNN	26
KOLLEKTIVISME VS INDIVIDUALISME.....	29
TAKKNEMLIGHETSPRAKSIS OG SOSIALE KONTRAKTER	31
KONKLUDERENDE BEMERKNINGER	35
KAPITTEL 3: MAKT OG ULIKHET	37
IZZAT- EN ÆRESKULTUR	37
KLASSE OG KASTE.....	44
KVINNERS MOBILITET OG PARDAH	48
EN KOMMENTAR PÅ RELIGION	52
KVINNELIG MOTSTAND	53
KONKLUDERENDE BEMERKNINGER	55
KAPITTEL 4: DRØMMEN OM Å MIGRERE	57

DEN STORE MIGRASJONSDRØMMEN.....	57
MIGRASJON SOM ET FAMILIEPROSJEKT	60
“I NEED A CHANGE FROM THIS TOXIC ENVIRONMENT”	62
MIGRASJON GJENNOM UTDANNING	63
MIGRASJON SOM ET MOBILITETSPROSJEKT.....	64
KONKLUDERENDE BEMERKNINGER	67
KAPITTEL 5: ET TRANSNASJONALT PERSPEKTIV.....	69
GUTTEKOLLEKTIVET PÅ GRÜNERLØKKA.....	69
MAIRA SOM FANT KJÆRLIGHETEN I NORGE.....	70
OPPRETTHOLDELSE AV FAMILIERELASJONER	72
FAMILIEN SOM BLIR IGJEN I PAKISTAN.....	75
KONKLUDERENDE BEMERKNINGER	76
KAPITTEL 6: AVSLUTTENDE REFLEKSJONER.....	79
EPILOG.....	81
APPENDIKS A. OVERSIKT OVER INFORMANTER	83
APPENDIKS B: INFORMASJONSSKRIV	87
BIBLIOGRAFI.....	91

PROLOG

Etter å ha fullført feltarbeidet mitt i Lahore, var det på tide for meg å ta fatt på et nytt forskningsarbeid i Oslo. Gjennom hele mitt opphold i Lahore, hadde jeg knyttet et dypt bånd til Baashirs familie, da Baashir selv var en av informantene jeg skulle studere videre i feltet mitt i Oslo. Gjennom feltet i Lahore hadde jeg fått muligheten til å bli godt kjent med familien hans, og jeg hadde besøkt dem ved en rekke anledninger. Da min avreise til Oslo nærmet seg, spurte Baashir om jeg kunne ta med meg noen kaker fra moren hans som bodde i Lahore til Oslo. Selv om jeg var usikker på den tilgjengelige plassen i kofferten min, følte jeg meg tvunget av min forbindelse med Baashir og hans familie og dermed gikk jeg helhjertet med på å frakte disse kakene til Oslo.

På tampen av min avreise fra Lahore, tok sjåføren som var ansvarlig for å ta meg til flyplassen, en tur innom Baashirs familiehjem. Baashirs mor hadde laget en haug med kaker som jeg kunne ta med til Baashir. Da jeg la ut på den lange reisen fra Lahore til Oslo, med en mellomlanding i Istanbul, ivaretok jeg flittig de dyrebare kakene som Baashirs mor kjærlig hadde laget på sitt kjøkken i Lahore. Da jeg ankom flyplassen i Oslo, ble jeg møtt av det kjente ansiktet til Baashir, som i spenning ventet på at kakene skulle komme. Selv om jeg først hadde slitt med å forstå hvorfor disse spesielle kakene hadde så stor betydning for ham, tenkte jeg over situasjonen mens jeg forberedte meg på å ta en kort pause fra forskningsarbeidet mitt. Det var først i ettertid, etter å ha investert utallige timer i den antropologiske litteraturen og lest om Janet Carstens perspektiver på slektskap, at jeg kom til å forstå dybden av denne observasjonen.

Kakene symboliserte mer enn bare en dessert for Baashir. De symboliserte forbindelsen mellom Baashir og hans familie, en kobling som overskred geografiske grenser. Det gikk opp for meg at disse kakene fungerte som et middel for Baashir til å holde kontakten med familien selv i et fjernt land. Det gikk opp for meg at disse kakene- disse forbindelsene var avgjørende i Baashirs forsøk på å opprettholde familiære bånd og gi næring til deres relasjon. Det handlet ikke bare om selve kakene, men følelsene de bar på og påminnelsen de ga om kjærligheten som bandt Baashir til hans familie.

KAPITTEL 1: INTRODUKSJON

Tema

Hva er det som gjør at mange pakistanere flytter over landegrensene og etterlater kjære og nære for en drøm om å migrere til et annet land? Hvordan påvirker migrasjon familierelasjoner? I byen Lahore som ligger i provinsen Punjab i Pakistan deler flere samme ønske om å migrere. Jeg har gjennom mitt feltarbeid, som ble utført våren 2022 forsket på yngre Pakistanere i Lahore og Oslo. Her har jeg utforsket pakistanere som har et ønske om å migrere til Europa eller som gjennom studier har flyttet til Oslo. I denne oppgaven skal jeg utforske migrasjonsaspirasjoner blant middelklasses pakistanere i Lahore og Oslo. Ved å analysere erfaringer til transnasjonale familier har denne oppgaven et mål om å forstå hvordan migrasjonsaspirasjoner blir dannet og påvirker familierelasjoner. Gjennom oppgaven skal jeg svare på spørsmål om hvilke aspirasjoner har middelklasses pakistanere i Lahore og Oslo rundt internasjonal mobilitet? Hvordan påvirkes disse aspirasjonene av sosiale kategorier, og hvordan påvirker migrasjon slektskap?

I analysen tar jeg utgangspunkt i antropologiske perspektiver på slektskap og bruker et interseksjonelt perspektiv som vektlegger hvordan ulike sosiale kategorier virker sammen. Gjennom oppgaven argumenterer jeg for viktigheten av å forstå migrasjonsaspirasjoner i lys av sosiale kategorier som kjønn, klasse, kaste og kapital. Gjennom et interseksjonelt perspektiv viser jeg hvordan slike kategorier og spesielt kjønn spiller en viktig rolle i utformingen av migrasjonsaspirasjoner og presenterer tydelige utfordringer og muligheter for individer. I tillegg fremhever jeg den pågående betydningen av slektskap og familie og argumenterer for at slektskap spiller en viktig og avgjørende rolle for pakistaneres migrasjonsaspirasjoner.

Valg av felt

Da jeg skulle velge felt og tema for min masteroppgave, ønsket jeg å bygge videre på min bacheloroppgave. I min bacheloroppgave utforsket jeg forholdet mellom norsk-pakistanere og deres foreldre i sammenheng med utdanningsvalg. Min masteroppgave tar dette videre ved å se nærmere på familiestrukturer, men med fokus på migrasjonsaspirasjoner.

I løpet av studietiden har jeg bodd på Fantoft studentboliger, som huser et betydelig antall utvekslingsstudenter hvert år. Blant disse har jeg blitt godt kjent med mange pakistanere,

og det er her jeg har møtt flere av mine informanter. Det som har vært felles blant dem, er deres ønske om å etablere seg i Norge etter endt utdanning. Mange av dem jeg har blitt kjent med, har allerede planlagt dette før de begynte å studere i Norge. Dette har uten tvil vekket min interesse og nysgjerrighet for å velge dette temaet.

Gjennom prosjektet mitt har jeg gjort et 6 måneders langt feltarbeid i Lahore og Oslo. I Oslo har jeg vært i kontakt med pakistanere som jobber og er bosatt i Oslo. I Lahore bodde jeg hos en familie og var i kontakt med pakistanere som hadde aspirasjoner om å flytte til Europa og nærmere bestemt Norge. Menneskene jeg gjorde feltarbeid blant i Lahore hadde også allerede en tilknytning til andre land gjennom familie og bekjente.

Gjennom feltarbeidet mitt i Norge og Pakistan ønsket jeg å se på samspillet mellom migrasjonsaspirasjoner, familiestruktur og sosiale kategorier for yngre Pakistanere som ønsker å migrere til Norge. Gjennom feltarbeid i både Lahore og Oslo var målet mitt å tilføye et mer utdypende transnasjonalt perspektiv. Jeg mener det er av betydning å utforske på begge steder, da det kan gi en bedre fremstilling. Jeg ønsket å se hvilke tanker de og deres foreldre gjør seg rundt det å skulle leve i transnasjonale familier på grunn av deres migrasjonsaspirasjoner. Det var derfor fint å kunne besøke de transnasjonale familiene i både Lahore og Oslo.

Metodologisk tilnærming

Gjennom feltarbeidet mitt har hovedmetodene vært observasjon og deltakende observasjon. I Lahore bodde jeg sammen med en familie hvor jeg deltok og observerte deres daglige liv. Dette var blant annet under middager med familie og bekjente, jeg handlet med moren og vi drakk te sammen på kveldene. Jeg deltok også i andre settinger som bryllup, ramadan, konserter, kino eller vi bare satt sammen hjemme hos hverandre. I tillegg gjennomførte jeg planlagte intervjuer og uformelle samtaler med foreldre, søsken, familie og venner. Det var ikke alltid like lett å planlegge intervjuer. Jeg fant ut underveis at gjennom uformelle samtaler fikk jeg mer utfyllende svar på de spørsmålene jeg lurte på. Jeg opplevde at informantene også ikke tenkte like mye for å finne de riktige ordene når de skulle svare. Jeg merket også i feltarbeidet mitt i Lahore, at familien behandlet meg mer som familie når de inkluderte meg i hverdagslige gjøremål. Det bidro til at min rolle som observatør ble lettere muliggjort.

I Oslo ble derimot hovedmetoden min planlagte intervjuer, men jeg fikk også gjort deltakende observasjoner når jeg ble inviterte på middag eller vi var sammen i sosiale grupper. I tillegg var det til stor hjelp at jeg allerede hadde flere venner som er pakistanere og som bor her på grunn av arbeid. Kunnskapen om slektskap og migrasjonshistorier som jeg allerede hadde fått gjennom min tid i Lahore, var til hjelp når jeg skulle stille spørsmål og få forståelse av deres erfaringer.

I tillegg til deltakende observasjon og intervjuer, laget jeg også en spørreundersøkelse, som ble delt gjennom bekjente og venner av mine informanter i Lahore. Dette var yngre Pakistanere mellom alderen 24-31 som hadde et ønske om å migrere til utlandet. Spørsmålene i undersøkelsen var mer generelle som alder, kjønn, migrasjonsaspirasjoner og familierelasjoner. Denne delte jeg ganske tidlig i feltet, og var ment til å gi meg en oversikt over tanker og holdninger rundt tematikken jeg skulle utforske. Meningen med spørreundersøkelsen var at den var anonym og at spørsmålene var åpne. Det var fordi jeg ønsket å få mer ærlige svar eller muligens få svar, som jeg ikke hadde spurt om siden spørsmålene ikke var så spesifikke. Spørreundersøkelsen bidro til å øke min nysgjerrighet og ga meg en del spørsmål som jeg ønsket å utforske. Jeg syntes det var vanskelig å vite helt konkret hva jeg skulle stille spørsmål om tidlig i feltet. Spørreundersøkelsen hjalp meg med å formulere spørsmål som jeg senere stilte når jeg gjorde intervjuer eller hadde uformelle samtaler. Som eksempler kan jeg nevne hvorfor de ønsket å migrere til utlandet og hvordan deres relasjoner til foreldrene og søsken var. Jeg spurte også om de tenkte at det var noen forskjeller mellom menn og kvinner som migrerte til utlandet, og hvilke tanker de selv hadde om dette. Det at flere svarte kort på spørsmål om familierelasjoner, gjorde at jeg ønsket å undersøke dette videre. Kjønnsperspektivet virket også avgjørende for flere kvinners migrasjonsaspirasjoner.

En annen viktig del av feltarbeidet mitt var å bruke meg selv som et aktivt verktøy i feltarbeidet. Clifford Geertz skrev i boken *The interpretation of cultures: selected essays* (1973) om viktigheten av å bruke sine egne erfaringer og følelser som en del av forskningsprosessen. Han kom med begrepet 'Thick Descriptions' som en metodisk tilnærming for å studere kultur. Han mente at man må engasjere seg personlig i fellesskapet og kulturen man studerer for å kunne få en dypere forståelse av deres perspektiver og kontekst. Siden en del av feltarbeidet mitt handlet om å studere kjønn og mobilitet, brukte jeg meg selv og mine erfaringer aktivt, da jeg prøvde å forstå kvinners mobilitet i Lahore.

Utfordringer og etikk

Det etiske dilemmaet som oppsto for meg under feltarbeidet mitt i Pakistan, var spørsmålet om hvor grensen går mellom hva som er akseptabelt å inkludere i min masteroppgave, og hva som kanskje ikke ønskes delt av informantene mine. Mens jeg gjennomførte feltarbeidet, ble jeg vitne til flere private samtaler og diskusjoner blant familiemedlemmer, hvor noen av disse var svært relevante for oppgavens tema. Samtidig var jeg bekymret for å inkludere slike sensitive opplysninger, i tilfelle de ble betraktet som for private. Selv om alle informantene mine var innforstått med at jeg var i Pakistan for å samle empiri, var det vanskelig å forklare hva deltakende observasjon var. Ting jeg observerte og opplevde ville bli brukt til forskning om det var relevant. Selv om ulike hendelser og samtaler var til stor hjelp for oppgaven min, var jeg også redd for å miste lojaliteten til mine informanter slik at de delte mindre med meg. Etter hvert opplevde jeg at de så på meg som en del av familien, og da var jeg redd for at de skulle begynne å tenke for mye på meg som en 'forsker'. Det ville skape distanse mellom forholdene jeg allerede hadde skapt.

Min status som ung kvinne hadde utvilsomt innvirkning på mine relasjoner og innsamlingen av empiri under feltarbeidet i Pakistan. Det kunne være store utfordringer for meg som kvinne og turist å reise rundt alene i Lahore. Disse utfordringene knyttet til min egen mobilitet gjorde at jeg alltid var avhengig av følge. Intervjuer og møter måtte være planlagt på forhånd og informanter måtte være gjennom bekjente.

Prosjektet mitt har fått godkjenning fra NSD, og jeg har gjennom prosessen fulgt de etniske retningslinjene som jeg skisserte. For å sikre personvern har jeg anonymisert alle personer som har vært involvert. I tillegg, før jeg startet feltarbeidet, ga jeg en grundig forklaring av prosjektet til alle deltakerne og fikk deres signaturer som en bekreftelse på deres forståelse og enighet. Dette ble forklart muntlig, gjennom oversettelse til dem som hadde begrenset forståelse for engelsk. Informasjonsskrivet ligger som vedlegg (Appendiks B). Jeg behandlet alle intervjuer og lydopptak gjennom SAFE, og slettet alt etter prosjektet var fullført.

Teoretiske innfallsvinkler og begrepsavklaring

I denne delen skal jeg presentere de viktigste teoriene jeg bruker i oppgaven og som er med på å forme analysen min i oppgaven. Overordnet skal jeg se på empirien og litteraturen min ut ifra

et interseksjonalitetsperspektiv. Når jeg ser på familiestrukturen i Pakistan, kommer jeg til å se på dette gjennom et performativt perspektiv på slektskap slik det er utviklet av Janet Carsten. Underveis i oppgaven kommer jeg til å fokusere på ære, aspirasjoner, sosial mobilitet, klasse og kastesystemer.

Interseksjonalitet

Interseksjonalitet som begrep ble først introdusert av den amerikanske jussprofessoren, Kimberlé Williams Crenshaw på bakgrunn av svarte kvinners kamp for likhet og annerkjennelse i USA. Formålet med et slikt perspektiv var å peke på hvordan noen mennesker i bestemte sammenfallende kategorier ikke hadde de samme rettigheter, beskyttelse og privilegier som andre (Berg. M.fl 2010: 4) Det interseksjonelle perspektivet er en teori som viser hvilken betydning kategorier som, rase, kjønn, seksualitet og klasse har for hverandre. Med andre ord så ser perspektivet på hvordan slike kategorier veves inn i hverandre og legger føring for dominans og underordning mellom mennesker (Berg. M.fl 2010: 5-7). I oppgaven min er jeg opptatt av å se på det komplekse i informantenes hverdagsliv og ønsker å utforske disse ulike sosiale kategoriene for å se hvordan betydning det har for mine informanters migrasjonsaspirasjoner. I oppgaven kommer jeg til å utforske faktorer som klasse, kaste, kjønn og kapital.

Å gjøre familie

For å kunne analysere hvilke betydning slektskap og familie har for migrasjon og migrasjonsaspirasjoner hos mine informanter, ønsker jeg å kort gjøre rede for hvordan slektskap blir oppfattet innenfor antropologien og hvordan slektskap er en sentral faktor i mange migrasjonsopplevelser. Lewis Henry Morgan mente blant annet at slektskapsrelasjoner handler om biologiske forhold, altså de *naturlige* (Schackt 2017: 17-18). David Schneider mente derimot at slektskap ikke alltid handler om biologi, men argumenterte for at man heller må studere de sosiale relasjonene ut ifra symboler og meninger som mennesker tilskriver, altså ut ifra det han kalte for deres *rene* system. Man kan forstå det slik som at det eneste som er universelt ved nære sosiale relasjoner er at de blir tilskrevet meninger og symboler, men hva disse meningene og symbolene innebærer er partikulært (Schneider 1972: 258-260). Janet Carsten gikk videre fra Schneiders forståelse av slektskap og reflekterte over et tredje

perspektiv på slektskap, hvor hun så på slektskap som noe kreativt. I boken *culture of relatedness* (2000) bytter hun ut begrepet 'kinship' med 'relatedness' hvor hun forklarer 'relatedness' som 'å være i slekt'. Carsten argumenterer for at ved å bruke dette begrepet kan man forstå slektskap som noe prosessuelt og noe som gjøres gjennom aktiviteter. Disse aktivitetene knyttes ofte til hverdagslige aktiviteter og som det vi kaller 'det sosiale' (Carsten 2000).

Carsten argumenterer for at slektskap er en sentral faktor i mange migrasjonsopplevelser og at migrasjon kan føre både til at slektskapsbånd styrkes og at de svekkes (Carsten 2020: 319-321). Gjennom å etablere nye forbindelser og relasjoner i det nye landet mener Carsten det i noen tilfeller kan føre til en omkonfigurering av slektskapsbånd. For eksempel kan det bli en endring i opprinnelige slektskapsrelasjoner da det kan bli et skifte rundt hvilke relasjoner som er mest verdifulle, eller hvilke aktiviteter og ritualer som er sentrale for gruppen. Dette kan føre til at mennesker mister kontakten med sine slektninger og venner i hjemlandet, og dermed føre til en svekkelse av relasjon til familien (Carsten 2020: 331- 332).

På den andre side mener hun at eksisterende slektskapsrelasjoner kan forbedres og styrkes i lys av migrasjon og mobilitet, ettersom familier kan samarbeide for å overvinne utfordringer knyttet til migrasjon (Carsten 2020: 320-321). I min oppgave vil jeg også utforske en annerledes måte noen opplever at slektskapsrelasjoner styrkes. Jeg undersøker hvordan geografisk avstand på en måte bringer dem 'nærmere' i relasjonen, og dette perspektivet utgjør en interessant utvidelse av Carstens perspektiv. I tillegg til dette mener Carsten slektskap kan være en viktig ressurs for migranter når de flytter og bosetter seg i nye samfunn. Dette er fordi slektskap gir en dynamisk ressurs som kan hjelpe folk å tenke og realisere ideer og visjoner som gjør det mulig å leve i nye verdener. Det er disse grunnleggende egenskapene ved slektskap som gjør det mulig for mennesker å skape nye liv for seg selv i andre steder og tider. Med andre ord kan slektskap brukes på kreative og fleksible måter for å hjelpe mennesker med å forestille seg og realisere ideer og visjoner for å bevege seg til og leve i nye områder. Slektskap kan bidra til å skape nye muligheter og åpne dører for mennesker som ønsker å bevege seg til andre steder, og dette kan være et kraftig verktøy for å navigere gjennom utfordrende situasjoner som kan oppstå. For eksempel kan man gjennom slektskapsrelasjoner få tilgang til viktige dokumenter som er nødvendige for å etablere seg i et nytt land, og man kan også få økonomisk støtte og hjelp fra slektninger. Slektskap kan dermed være en viktig faktor for å overvinne de utfordringene som kan oppstå når man migrerer til et nytt sted (Carsten 2020: 320-321).

Migrasjon, Transnasjonalisme og diasporia

Siden oppgaven min ser på dagens migrasjon mellom Norge og Pakistan og migranternes transnasjonale relasjoner, mener jeg det er av betydning å se hvordan antropologisk forskning tidligere har sett på migrasjon, da jeg trenger denne teorien for å kunne forstå mitt materiale rundt migrasjonsaspirasjoner.

At mennesker flytter over landegrensener er ikke noe nytt, men noe som alltid har vært, av mangfoldige grunner og gjort av ulike motivasjoner. Migrasjon er dermed svært kompleks da flere og flere mennesker identifiserer seg med henvisning til deterritorialiserte hjemland, kulturer og opprinnelser. Med andre ord er mennesker i dag mer mobile og det å leve mellom to, eller flere land er blitt mer vanlig (Malkki 1992: 24). Selv om transnasjonalisme ikke nødvendigvis er noe nytt konsept, har det tidligere vært mindre fokus på dette i migrasjonsstudier og det var ikke før på 90-tallet at fokuset på dette ble sterkere (Guarnizo og Smith 1998:4). Dette kan ha bakgrunn i at tidligere antropologiske studier om migrasjon hadde en antagelse om at samfunn og kultur var bundet av sted (Horevitz 2009: 747), og beskrevet det som: *'hvis det flytter på seg, er det ikke kulturelt'*, nettopp fordi en vanlig forståelse av migranter var at deres kulturelle autentisitet gikk tapt når de forlot den regionen hvor de egentlig hørte hjemme i (Fuglerud 2001: 194; Basch m.fl. 1992:6).

På slutten av 90-tallet ble transnasjonale praksiser også en viktig del av migrasjonsstudier. Betydningen av transnasjonalisme som kanskje er den mest brukte blant sosiologer og antropologer har å gjøre med hvordan migranter skaper fotfestet i det nye landet, samtidig som man opprettholder ulike bånd til hjemlandet (Vertovec 1999:449). Det transnasjonale perspektivet fokuserer på forholdet mellom migranter og de to (eller flere) nasjonalstatene som menneskene er involvert i (Kearney 1995: 548). Så istedenfor å fokusere slik som migrasjonsforskning i antropologien tidligere har gjort, og sett på migranternes bevegelse inn og ut av et land, fokuserer det transnasjonale perspektivet derimot på bevegelser, relasjoner og tilhørighet mellom lokaliteter i de ulike landene (Kearney 1995: 548-549).

Et tydelig element i transnasjonalisme er hvordan det ser på migrasjon som en prosess som går mellom to land. Og selv om noe av tidligere forskning så på migrasjon som en enveistilpasning til landet man migrerer til som den endelige destinasjonen, er det mer vanlig å opprettholde og videreutvikle tilknytningen til sine opprinnelsesland (Basch m.fl. 1992:6-7).

For å gi en tydeligere forklaring på migrasjon og hvordan jeg ønsker å bruke dette begrepet, ønsker jeg å se begrepet migrasjon i kontrast til innvandring, for å bedre forklare det jeg mener. Nancy Foner mener at i antropologien så forstår man innvandring som en permanent tilstand, men en migrant er heller noen som flytter frem og tilbake mellom to hjemsamfunn (Horevitz 2009: 748). Disse begrepene peker dermed i ulike retninger og jeg ønsker å bruke begrepet migrant når jeg snakker om menneskene jeg gjorde feltarbeid blant.

Vertovec mener diaspora er en viktig dimensjon av transnasjonalisme og i antropologien er diasporaforskning noe som ofte blir omtalt når det er snakk om transnasjonale familier (Meer 2014: 27). Vertovec peker på at diaspora, i motsetning til allmenne oppfatninger av migrasjon, kan omfatte langvarig eller permanent bevegelse av mennesker fra ett sted til et annet, med en vedvarende tilknytning til sitt opprinnelsessted og kultur. Dette kan føre til at diaspora-grupper danner egne transnasjonale fellesskap som krysser nasjonale grenser og kan ha en betydelig innflytelse på politikk og kultur både i opprinnelseslandet og mottakerlandet (Vertovec 1999: 449-454).

Den innskrenkede definisjonen karakterettes 'langdistanse-nasjonalister' som diasporaer på grunn av deres fortsatte engasjement i politikken i hjemlandet. Kurdere, palestinere, Albanere og tamilere har blant annet blitt tolket som diasporaer på denne måten. I en ytterligere forlengelse har begrepet kommet til å omfatte arbeidsinnvandrere som opprettholder til en viss grad følelsesmessige og sosiale bånd til hjemlandet. Blant annet Pakistanere har blitt oppfattet som diasporaer i denne betydning (Brubaker 2006: 2). James Clifford bruker diasporaperspektivet for å forklare spredningen av migrantsgrupper i flere nasjonalstater, hvor de aktuelle befolkningsgruppene har en bevissthet om felles opphav, og hvor deres tilhørighet blant annet er basert på opprinnelseslandet. Perspektivet søker å ta tak i tvetydigheten i å definere seg selv i forhold til avstanden til 'hjemlandet' eller, med Cliffords ord, å skape '*home away from home*' (Clifford 1994, 320).

Pnina definerer derimot diaspora som en sosial og kulturell tilstand, og ikke slik som Brubaker og Vertovec som en geografisk spredning av mennesker med samme opprinnelse. I boken *Imagined Diasporas Among Manchester Muslims (2002)* argumenterer Werbner for at diaspora er en tilstand der mennesker opprettholder en følelse av tilhørighet til en bestemt kultur eller nasjonal opprinnelse, selv om de har forflyttet seg til geografisk til et annet sted. Werbner mener at en slik diasporaidentitet blir skapt og opprettholdt gjennom transnasjonale prosesser hvor elementer fra ulike land og kulturer blir kombinert sammen. En slik diasporaidentitet som

Werbner definerer mener hun kan være positivt, i den forstand at det kan styrke fellesskap og samhold i en gruppe (Werbner 2002).

Aspirasjoner

En stor del av oppgaven min vil være å se på yngre pakistaneres migrasjonsaspirasjoner og spesielt se på hvordan deres aspirasjoner blir dannet, men også hvordan de blir påvirket av de ulike kategoriene som jeg ser på i oppgaven. Når jeg ser på hvordan aspirasjoner dannes kommer jeg til å bruke definisjonen til Arjun Appadurai. Ifølge Appadurai er aspirasjoner aldri kun individuelle, men blir alltid dannet i samspill, og i det tykke sosiale liv (Appadurai 2004: 67-69). Tilsvarende mener Hart at aspirasjoner er kollektive og kan deles av familiemedlemmer, men at det kan ha positive og negative konsekvenser. For eksempel kan en familie som har høye ambisjoner for barna sine, oppmuntre dem til å jobbe hardt. Har familien derimot lav sosioøkonomisk status, kan dette derimot virke begrensende (Hart 2016: 325). Kapasiteten til å kunne aspirere avhenger med andre ord av muligheter og sannsynligheter i ens sosiale miljø. Appadurai forklarer dette med å se på forskjellen mellom de rike og de fattige og deres evne til å aspirere. De som er rikere og mektigere har alltid en mer fullt utviklet kapasitet til å aspirere fordi de har flere muligheter til å kunne koble sammen materielle goder og umiddelbare muligheter til mer generelle muligheter og alternativer (Appadurai 2004: 67-69). Aspirasjoner er også dynamiske og vil for eksempel kunne bli endret gjennom en migrasjonsprosess. Synnøve Bendixsen forklarer blant annet hvordan endring av aspirasjoner kan være et resultat av at irregulære migranternes mulighetsstruktur endres, for eksempel gjennom endring av økt sosial kapital, andre erfaringer eller andre nettverk (Bendixsen 2015: 300).

Når vi ser på aspirasjoner i forhold til migrasjon, mener Jørgen Carling det er to viktige tilnærminger til dette, og at det er viktig å ta hensyn til begge perspektivene om man ønsker å forstå migrasjonsaspirasjoner. For det første må man se på migrasjonsaspirasjoner fra et makronivå. Da vil man utforske spørsmålet om hvorfor så mange ønsker å migrere. Dette kan henge sammen med samfunnet som gjør at folk ønsker å flytte, da de føler at de ikke kan ha like god livskvalitet der de er nå og heller kan få et bedre liv i et annet land. Den andre tilnærmingen vil være å se på migrasjonsaspirasjoner ut ifra et mikronivå. Her vil man se på egenskaper som kjønn, alder, familiens migrasjonshistorie, sosial status, utdanning osv. Dette vil som alt annet spille en viktig rolle i folks migrasjonsaspirasjoner. For eksempel kan en

person som har mange bekjente som allerede har migrert, ha høyere migrasjonsaspirasjoner enn andre som ikke har slike forbindelser, eller en kvinne kan ha høyere eller lavere migrasjonsaspirasjoner avhengig av hvilke normer samfunnet har rundt kvinners internasjonale mobilitet eller deres sosiale status. Carling mener det er viktig å både se på migrasjonsaspirasjoner ut ifra et mikro- og makronivå for å kunne forstå migrasjonsaspirasjoner (Carling 2017: 3).

En kort redegjørelse av kapital

I løpet av oppgaven vil jeg ved flere anledninger bruke begrepet 'kapital'. Kapital som begrepet har vært relevant og beskrivende når jeg diskutere mine informanternes migrasjonsaspirasjoner og hva som har bidratt til dette. Jeg har møtt familier med ulike former for kapital. Da noen har hatt økonomisk kapital har andre hatt sosial kapital. I følge Bourdieu omfatter økonomisk kapital penger, eiendom og andre verdifulle eiendeler (Bourdieu 1986: 17-20). Å ha økonomisk kapital har vist å være avgjørende for å migrere til utlandet. Det er imidlertid viktig å merke seg at ikke alle familier har like mye økonomisk kapital. Noen har derimot hatt bruk for deres sosiale kapital i møte med migrasjon. Bourdieu forklarer sosial kapital som tilgang til kontakter og sosiale nettverk (Bourdieu 1986: 21-23). Dette var viktig blant flere jeg pratet med, da de hadde sosiale kontakter i Norge som kunne hjelpe dem. Derfor i fravær av økonomisk kapital, ble de i stand til å migrere på grunn av deres sosiale kapital.

Min rolle i feltet

Før jeg reiste til Pakistan hadde jeg en plan om å passe inn i samfunnet og derfor følge de lokale normene som var i samfunnet og blant familiene jeg besøkte. Julie Zahle skriver om hvordan man på feltarbeid kan observere mennesker for å se hvilke normer som er dominerende i det samfunnet man besøker. Da er det viktig å se hvilke normer som gjelder for deg ut ifra kjønn og alder og hvilken klasse du tilhører (Zahle 2012: 56).

Siden jeg var en yngre kvinne i feltet tenkte jeg umiddelbart at det var en del lokale kjønnsroller som var lurt å følge. Ved å observere hvordan ulike handlinger blir møtt med godkjenning eller ikke, kan man basert på dette oppføre seg på en passende måte i samfunnet man utforsker (Zahle 2012: 56). Med dette i tankene brukte jeg de første dagene og ukene på å

se hvordan jeg burde oppføre meg. Etter å ha observert de ulike kvinnene jeg møtte, opplevde jeg at svigersøsteren, Aleena var hun som var den mest tradisjonelle og fulgte normene strengest. Dermed ble Aleena for meg Zahles ord '*a competent performer*' (Zahle 2012: 56). Det gjorde at jeg oppførte meg slik hun gjorde. Når det var bønnerop, dekket jeg håret og når flere av informantene mine skulle dra ut sent ble jeg heller hjemme slik hun gjorde.

Karin Widerberg skriver om hvordan kvinner i feltet kan oppleve større press til å følge de lokale kjønnsnormene, enn menn. Hun mener at kvinner også kan oppleve å bli behandlet annerledes eller som mer svake vesener med behov for beskyttelse. Deres klasse, etnisitet eller vestlige bakgrunn kan gi dem noen privilegier som kan kompensere for deres annenrangs kjønnsstatus. På en annen side kan synet på kjønn i feltet også overdrives, og det har vært en del kritikk rundt å se på kjønn, mens man unngår å se på hvordan andre kategorier virker sammen interseksjonelt (Widerberg 2007: 11). I tillegg til å være kvinne, var jeg også av vestlig opprinnelse. Dette førte ofte til følelsen av å bli misforstått, og jeg måtte jobbe ekstra hardt for å demonstrere at jeg kunne tilpasse meg kjønnsnormene. En av mine første uker i feltet skulle jeg følge Khaan til universitetet der han jobbet. Etter å ha tilbrakt de siste ukene innendørs, ønsket jeg å dra ut og arbeide med feltnotatene mine, der jeg kunne bevege meg mer fritt. Khaan hadde snakket med sjefen sin og avtalt at jeg kunne sitte på biblioteket deres for å jobbe. Imidlertid hadde sjefen allerede forklart Khaan hvordan jeg skulle kle meg og oppføre meg på en akseptabel måte før jeg kom. Jeg husker at jeg følte meg sterkt generalisert, da mange hadde en bestemt oppfatning om vesten, selv om jeg ikke identifiserte meg selv på samme måte. I tillegg til å være fra vesten er jeg også hvit muslim, noe jeg ble flere ganger bevisst på under feltarbeidet. Å bli plassert i den vestlige kategorien skapte en identitetskrise for meg, og det ble viktig å formidle mine religiøse synspunkter i håp om å unngå å bli stereotypisert. I tillegg opplevde jeg at flere av de lokale normene jeg møtte, var i samsvar med islam, noe som gjorde det lettere å håndtere dette. For eksempel var det positivt når jeg skulle intervjuer menn alene at moren i huset viste forståelse for at jeg ikke ønsket å være alene med dem, og derfor ble hun eller hushjelpene værende i rommet sammen med oss.

I Oslo opplevde jeg imidlertid mindre behov for tilpasninger. Likevel tok jeg med meg det jeg hadde lært og tilpasningene jeg hadde gjort i Lahore, og jeg oppførte meg deretter. Jeg mente det var gunstig å tilpasse meg på samme måte som jeg hadde gjort i Lahore, slik at jeg kunne samarbeide og kommunisere mer effektivt med menneskene jeg møtte. På den andre siden var det også mennesker som hadde tilpasset seg den norske kulturen. Spesielt når jeg

intervjuet menn, følte jeg behov for å forklare mine personlige grenser i forhold til deres egne tanker og perspektiver. For eksempel, når jeg skulle intervju noen menn hjemme hos dem, foreslo jeg å invitere en av mine kvinnelige informanter med, noe som de aksepterte.

Mitt første møte med Lahore

I januar 2022 satte jeg meg på flyet til Lahore, Pakistan. Allerede da opplevde jeg mitt første kultursjokk (Bernard 2006), som en av få passasjerer med en annen etnisitet enn resten. Jeg følte at alles blikk var rettet mot meg, og jeg kunne bare forestille meg hva de lurte på når de så meg på vei til et land med relativt lite turisme. En følelse av å ikke høre til, bredte seg i meg, og det var da det virkelig gikk opp for meg hva jeg hadde i vente de kommende månedene. Selv om jeg kanskje ikke hadde fullstendig forståelse for det ennå, var jeg klar og gledet meg til alle opplevelsene som ventet. Jeg husker tydelig da jeg gikk av flyet og ble møtt av mitt neste kultursjokk. Kvinner og barn ble skilt fra mennene, og det var kvinnene og barna som fikk gå først, mens mennene måtte vente. I tillegg husker jeg at jeg måtte fylle ut et skjema før landing, der det ble stilt spørsmål om ektemannens eller farens navn. Dette fikk meg til å undre på hvordan jeg som kvinnelig turist skulle klare å bevege meg rundt i Lahore alene, og hvordan jeg skulle etablere kontakt med mennesker for å samle inn data.

På flyplassen ble jeg hentet av Khaan, som var sønnen i familien jeg skulle bo hos de neste månedene. Da vi kom hjem til huset deres, ble jeg møtt av moren og svigersøsteren, som hadde tilberedt middag selv om klokken var halv tolv om kvelden. Under middagen foregikk det meste av samtalen på urdu, og selv om jeg forsto noe, satt jeg bare der og smilte av frykt for å gi et dårlig førsteinntrykk. Etter hvert begynte moren å spørre meg på urdu om hvilken type mat jeg likte, og heldigvis klarte jeg å få fram noen få ord. Hun hadde litt engelskkunnskaper, og jeg kunne litt urdu, noe som tillot oss å ha en viss dialog.

Familien bodde i et inngjerdet boligområde med flere inngangsporter for adgang. Området var også bemannet med flere vakter som patruljerte nabolaget kontinuerlig. Det fantes forskjellige parker og små matbutikker i nærheten. Etter hvert ble parken mitt tilfluktssted, hvor jeg kunne gå en tur eller sitte alene og lese en bok samtidig som jeg følte meg trygg. Selv om naboene og de som jobbet i husene rundt stirret en del, lot de meg være i fred. Da jeg kom inn på soverommet mitt, som var større enn studentboligen min i Bergen, så jeg meg rundt og tenkte: *"Her skal jeg tilbringe de neste månedene"*. Den natten hadde jeg vanskelig for å sovne,

og jeg husker at jeg lyttet til lyden av en katt i gaten. I ettertid ler jeg av det, for det viste seg at vaktene i det inngjerdede samfunnet brukte en fløyte som en del av deres sikkerhetsrutiner. Fløyten var ment å skape trygghet for beboerne og skremme potensielle kriminelle som kunne forsøke å trenge seg inn i området. Det var definitivt et kultursjokk for en som er vant til å kunne bevege seg fritt til forskjellige tidspunkter uten for mange bekymringer.

Feltarbeid i Oslo

I tillegg til mitt feltarbeid i Lahore, gjennomførte jeg også en del av feltarbeidet mitt i Oslo. Dette var planlagt på forhånd for å oppnå en bedre forståelse av det transnasjonale perspektivet. Mange av familiene jeg besøkte i Lahore hadde barn som bodde i Oslo, og i denne delen av feltarbeidet skulle jeg møte dem i Oslo. Jeg fant det spennende å kunne se oppgaven min fra både Lahore og Oslo, da mitt prosjekt utforsket nettopp dette transnasjonale aspektet. Muligheten til å utføre feltarbeid både i Pakistan og Norge bidro til å gi meg et mer helhetlig bilde av hvordan de transnasjonale familiene jeg besøkte fungerte og hvordan de opprettholdt kontakt på tvers av landegrensene.

Videre var det lettere for meg å forstå og relatere meg til mye av det informantene mine i Oslo fortalte om sine opplevelser fra Lahore. Etter å ha bodd hos en pakistansk familie i Lahore, kunne jeg bedre forstå og stille relevante spørsmål knyttet til slektskap når jeg snakket med mine kvinnelige informanter i Oslo. Dette var særlig viktig når det gjaldt deres erfaringer som kvinner i Lahore, ettersom jeg selv hadde opplevd noen av de samme tingene da jeg bodde der. Med andre ord mener jeg at det metodiske valget mitt om å gjøre feltarbeid på to ulike steder ga meg et mer helhetlig bilde og en mer nyansert forståelse av ulike sosiale kategorier som påvirket både mine informanters migrasjonsaspirasjoner og de transnasjonale familiene jeg besøkte.

Migrasjonsstrøm mellom Pakistan og Norge

I denne delen skal jeg se på tidligere forskning på migrasjonsstrømmene mellom Norge og Pakistan. Denne litteraturen bruker jeg for å kunne plassere meg faghistorisk, men også for å gi et historisk perspektiv på migrasjonen mellom Pakistan og Norge.

Pakistanere startet å migrere til Norge som arbeidsinnvandrere på slutten av 1960 tallet. Selv om de fleste som migrerte kom fra et mangfold av ulike klasser, jobbet de fleste i lavt kvalifiserte jobber som, hotell, renhold og fabrikker (Brochmann & Kjelstadli 2008). Mye av innvandringen fra Pakistan til Norge hadde med politiske og økonomiske omveltninger som var i Pakistan på 60- og 70-tallet. På denne tiden ble Pakistan rammet av politisk uro, militærkupp, økonomiske stagnasjoner og økende arbeidsledighet blant befolkningen. Mange så på utvandring som en mulighet til å skaffe seg bedre livsgrunnlag (Korbøl & Midtbøen 2018), og mange hadde en tanke om at oppholdet i landet skulle være midlertidig. Likevel ble mange værende i Norge på grunn av økonomiske fordeler (Lidén 2017: 42).

I Pakistan var det organisasjoner og et såkalt «arbeidskontor» i Karachi som oppfordret mennesker til å utvandre, blant annet for å tjene penger de kunne sende hjem til sine familier. Dette arbeidskontoret var drevet av en person som selv hadde bodd og jobbet i Norge og hjalp dem med å skaffe seg jobb der. Mange av dem som valgte å utvandre var unge, med høye forventninger til hva livet i utlandet kunne gi dem. En annen viktig faktor for den store innvandringsstrømmen mellom Norge og Pakistan var norske myndigheters behov for arbeidskraft. På denne tiden var det stor etterspørsel etter arbeidskraft i Norge, spesielt i industri og i byggebransjen. Norske myndigheter søkte derfor aktivt etter arbeidskraft i utlandet og innvandringen fra Pakistan var en del av denne prosessen (Korbøl & Midtbøen 2018). Med andre ord var innvandringen fra Pakistan til Norge et resultat av komplekse samfunnsmessige faktorer i både Pakistan og Norge.

Migrasjonen fra Pakistan til Norge viste i ettertid å være en kjedemigrasjon. Nettverkene mellom pakistanske migranter i Norge og deres familie og venner som bodde i Pakistan motiverte flere til å migrere. Denne kjedemigrasjonen førte til at nye migranter fikk hjelp av mer etablerte migranter i bosettingsprosessen, noe som har gjort det enklere å bygge tette pakistanske 'samfunn' i Norge. Når jeg sier samfunn snakker jeg om de områdene i Norge hvor det bor mange pakistanere som har skapt 'sitt eget samfunn'. I form av pakistanske butikker, restauranter og moskeer (Bjerke 2020: 6-7) og andre organisasjoner som kunne tilby sosialt og kulturelt fellesskap og støtte (Korbøl & Midtbøen, 2018: 270- 275). Slike 'pakistanske samfunn' finner vi spesielt i større byer som Oslo. Selv om den opprinnelige planen for flere Pakistanere var å bli noen år, for så å returnere til Pakistan, var det derimot mange som ble og i senere tid ønsket de også at familiene skulle følge etter (Bjerke 2020: 6-7).

På denne tiden var også innvandringspolitikken i Norge relativt liberal, samtidig som det startet å vokse frem en skepsis og mistenksomhet i deler av den norske befolkningen mot innvandring (Korbøl & Midtbøen 2018: 67-68). På starten av 70-tallet ble det også større utfordringer for Pakistanere som hadde innvandret til Norge. Mange kom på turistvisum og gikk flere måneder arbeidsledig og med mangel på sted å bo. Det store tallet på pakistanske innvandrere på kort tid til en overfylt by med for få bosteder skapte en fortvilelse over situasjonen for dem det gjaldt. Mange startet også å advare andre pakistanere til å komme til Norge. Situasjonen var nå mer uoversiktlig og skapte en form for panikk hos både fremmedarbeiderne, men også hos styresmaktene. Det ble på kort tid satt i gang strenge tiltak og begrensninger i innvandringspolitikken. Det er heller ingen tvil om at disse tiltakene og begrensningene var en reaksjon på den store innvandringsbølgen fra Pakistan. De strenge tiltakene virket, og det regnes med at ca 9 av 10 pakistanere ble stoppet i passkontrollen (Tjelmeland 2003: 115 - 116).

Etter år 2000 har migrasjonen fra Pakistan gått jevnt nedover, men det er fortsatt en del som migrerer, hovedsakelig gjennom ekteskapsmigrasjon (Bjerke 2020: 6-7). I tillegg til dette er det mange som migrerer gjennom utveksling. En statistikk fra 'direktoratet for høyere utdanning og kompetanse' viste en økning på 45% utvekslingsstudenter fra Pakistan siden 2012 (direktoratet for høyere utdanning og kompetanse u.å). Innledningsvis forklarte jeg hvordan jeg ble kjent med pakistanske utvekslingsstudenter gjennom studentboligen jeg bor på. Det er tydelig at mange fra Pakistan, India, Bangladesh og Nepal kommer som utvekslingsstudenter. Gjennom mine 4 år som student i Bergen var jeg mye involvert i disse miljøene, og flere ytret sine ønsker om å få jobb i Norge etter endt utdanning. De var alle på masternivå eller tok doktorgrad og ønsket å etablere seg i Norge. Av dem jeg ble kjent med, hadde allerede mange bekjente eller familie som bodde eller studerte i utlandet. Jeg argumenterer derfor for at det fortsatt er en kjedemigrasjon blant Pakistanere, men de fleste kommer nå heller gjennom ekteskap eller som utvekslingsstudenter og får seg jobb etter det.

Det er også verdt å merke seg at situasjonen i Pakistan i dag også er preget av arbeidsledighet, inflasjon og politisk uro- slik det var i starten av migrasjonsstrømmen. Under feltarbeidet mitt ble også den daværende statsministeren, Imran Khaan felt etter et misstillitsvalg, og det var store demonstrasjoner som reaksjon av dette. Hverdagen hos familiene jeg besøkte var tydelig preget av utfordringene som er i Pakistan. Det var ofte prat om de eskalerende levekostnadene, hvordan politikken er på vei i en negativ retning og det

utfordrende arbeidsmarkedet i landet. Flere begrunnet også dette som en god grunn til å migrere og hvordan det pakistanske samfunn var på vei nedover og på grunn av dette måtte migrere.

Som allerede vist finnes det en del forskning på migrasjonsstrømmen mellom Pakistan og Norge, som har fokusert på etterkommerne og tidlige migranter. Min oppgave har derimot litt annerledes tilnærming, ved å se nærmere på de som har kommet hovedsakelig gjennom utdanning. Ved å utforske erfaringene til denne gruppen og deres migrasjonsaspirasjoner, bidrar oppgaven min til å kaste lys over den pågående migrasjonsstrømmen og de sosiale kategoriene som spiller en rolle i denne konteksten. Gjennom å se på utdanning som en viktig faktor for migrasjon, kan jeg bidra til å utfylle det eksisterende bildet. Min oppgave bidrar dermed til å gi en mer helhetlig forståelse av migrasjonshistorien til pakistanere i Norge.

Oppgavens struktur

I dette kapittelet (1) har jeg presentert temaet for oppgaven min og det analytiske rammeverket jeg skal bruke gjennom oppgaven. Jeg har også beskrevet feltarbeidet mitt og hvilke metodologiske tilnærminger jeg har brukt. Avslutningsvis har jeg beskrevet migrasjonsstrømmen mellom Norge og Pakistan og vist hvordan jeg plasserer meg i den tidligere forskningen. Videre skal jeg nå forklare oppgavens struktur.

Kapittel 2: I kapittelet om slektskap, skal jeg i lys av Carstens perspektiv utforske familiestruktur i Lahore. Ettersom oppgaven min blant annet skal se på betydningen av migrasjon for slektskap, blir det avgjørende for den påfølgende analysen å forstå hvordan slektskap og familieliv gjøres i Lahore. I tillegg skal jeg se på kjønn og fremheve hvilken betydning det har for slektskapsrelasjoner, sosiale bånd og normer. Avslutningsvis skal jeg presentere utfordringer mine informanter står overfor i forhold til slektskap. Gjennom disse diskusjonene vil jeg argumentere for hvordan slektskap utgjør et grunnleggende element i migrasjonsprosessen.

Kapittel 3: I dette kapittelet skal jeg se nærmere på sosial differensiering som klasse, kaste, og kjønn. Jeg skal vise hvordan slike sosiale kategorier kommer til uttrykk i det daglige liv i Lahore, og gjennom litteratur og egen innsikt skal jeg argumentere for hvordan sosiale kategorier både former og påvirker migrasjonsaspirasjoner.

Kapittel 4: I dette kapittelet skal jeg se nærmere på hvordan migrasjonsaspirasjoner blir dannet og etablert. Gjennom å analysere mine informanters migrasjonshistorier skal jeg vise

hvordan sosiale faktorer spiller en sentral rolle i hvordan migrasjonsaspirasjoner dannes. Jeg skal også demonstrere hvordan familiens rolle er sentral gjennom hele deres migrasjonsreise.

Kapittel 5: Kapittel 5: I dette kapitlet skal jeg se nærmere på feltarbeidet mitt i Oslo og ved å observere Maira, Tariq og Baashirs liv i Oslo og deres migrasjonshistorie og erfaringer, ønsker jeg å gi et bedre bilde av hvordan migrasjon påvirker familierelasjoner. I tillegg skal jeg se hvordan de og deres familier opprettholder relasjoner på tvers av landegrenser. Jeg skal også se nærmere på foreldrene som blir igjen i Lahore og deres opplevelser av migrasjon.

Kapittel 6: Til slutt skal jeg gi litt oppsummerende tanker og refleksjoner. I det siste kapitlet finnes også en epilog med mine tanker rundt videre forskning, en appendiks med oversikt over informantene som blir nevnt i denne oppgaven og relevant informasjon om hver enkelt av dem. I tillegg har jeg lagt til informasjonsskrivet som jeg brukte under feltarbeidet.

KAPITTEL 2: FAMILIESTRUKTUR I LAHORE

En kveld satt jeg i stuen sammen med Azban, faren i familien jeg bodde hos. Vi begynte å diskutere slektskap i Pakistan, og plutselig reiste han seg og gikk for å hente et bilde som hang på veggen. Det var en innrammet tegning som han selv hadde laget av familiens eget familietre. Han strålte av stolthet da han fortalte meg at han hadde tegnet det selv. Han forklarte nøye hvem hvert familiemedlem var og hvordan de hadde bodd i landsbyen tidligere, men senere hadde flyttet til en storby sammen med andre deler av familien. Det var tydelig for meg at familie var av stor betydning for Azban, og han bar en sterk stolthet over å kunne snakke om sitt eget familietre.

Ettersom oppgaven min tar sikte på å utforske hvordan migrasjon påvirker familierelasjoner, anser jeg det som viktig å ha kunnskap om hvordan slektskap etableres i de familiene jeg har besøkt. Jeg skal derfor beskrive hvordan familiene jeg besøkte i Lahore gjør slektskap for å gi litt mer kontekst for min senere analyse.

Yalina bor sammen med mannen Arham sin familie, men har ofte besøk av sine andre familiemedlemmer og venner. Yalina var 28 år og søsteren til Khaan. Hun var ambisiøs, sosial og aktiv i alt fra jobb til trening. På fritiden jobbet hun i tillegg som dansetrener og likte å invitere familie og venner på besøk. En av de første dagene mine i Pakistan ble vi invitert på middag til Yalina og mannen Arham. Selv om hun bodde hos mannen sin familie, hadde de et slikt system hvor foreldrene og den yngste sønnen bodde i første etasje og Yalina og mannen bodde i andre etasje. Der hadde de egen stue og kjøkken, på en måte som to leiligheter i huset. Dette var nok bare slik husets struktur var bygget, fordi i de andre familiene jeg besøkte hadde de et mer samlet hushold med felles stue og kjøkken.

Etter middagen hos Yalina og mannen, ble det servert chai og kaker på ulike rom i huset. Det ble tydelig for meg at Yalina var en svært sosial person som trives i et sosialt miljø. Og selv om de hadde en egen etasje med kjøkken og stue, savnet hun det sosiale med å spise middag sammen; «*Vi spiser ikke sammen. I familien min spiser alle sammen og snakker om dagen vår, det savner jeg. Og det er min største utfordring akkurat med å bo i dette huset, at jeg føler meg veldig isolert, eller alene eller usett til tider*». Det at Yalinas familie pleide å spise middag sammen og snakke om dagen sin, er det Carsten kaller for slektskapspraksiser (Carsten 2000: 2-4). Dette er også en av måtene hennes familie skaper og opprettholder sine slektskapsrelasjoner. Og selv om Yalina syntes det kunne være bra siden de lot dem ha sitt eget

liv, var det en annerledes struktur enn hva hun var vant med: *«Jeg er ikke den personen, fordi jeg er vant til et helt annet system, og jeg ønsker støtte og interaksjoner eller sosiale forbindelser».*

Flergenerasjonsfamilier, som vist hos Yalina er en nokså vanlig familie struktur blant flere familier i Pakistan. Thomas Walle forklarer flergenerasjonsfamilier som et ideal som er utbredt i Pakistan og ofte bor familier sammen med tre generasjoner. En slik boform blir sett på som tryggere for de enkelte familiemedlemmer, skaper nærere relasjoner på tvers av generasjoner og skaper omsorg og lojalitetsfølelse til familien (Walle 1999: 9). På samme måte har Leela Dube forklart dette i sin bok *women and Kinship* (Dube 1997). Ifølge Mikkel Rytter forventes familiemedlemmer å ta vare på hverandre og en tanke om at familien skal være romslig, slik at det er plass til alle, er en vanlig tanke. De familiene som får realisert dette får ifølge Rytter prestisje fra andre, og familien blir sett på som mer sammenspleiset og velfungerende (Rytter 2004: 113-114).

Å leve sammen

Da jeg spurte Khaan om hvorfor han trodde det var så vanlig med flergenerasjonsfamilier i Lahore mente han det i hovedsak var to grunner:

«Det er de personlige familie grunnene og de økonomiske. Et land som Pakistan har veldig sterke familieverdier og i mange familier foretrekker de alltid å være sammen slik at de kan støtte hverandre. Du vet, om de bor langt unna hverandre så spille de geografiske faktorene inn og dermed er det vanskelig å støtte hverandre. Den andre grunnen er at de kan dele plikter og ansvar i stedet for å belaste en person. Når flere bor sammen og drar inn mer inntekt til familien, blir økonomien også delt på flere».

I huset til Khaan fikk jeg sett hvordan familien delte på de ulike oppgavene, slik som han beskrev. Svigersøsteren, Aleena bodde hos dem med sønnen sin og ansvaret for barnet ble delt på henne, moren og hushjelpene. Aleena hadde en svært krevende jobb, slik at for henne var det essensielt at hun fikk hjelp, slik at hun kunne fortsette i jobben. Svigerfamilien hjalp med alt fra å ta vare på sønnen til å vaske klær og lage mat, og for svigerfamilien var det også en selvfølge at de skulle hjelpe hverandre. På samme måte som at det var forventet at hun skulle ta vare på dem et senere tidspunkt.

Denne tanken om at familiemedlemmer forventes å ta vare på hverandre og hvordan familier burde være romslige var også noe jeg selv observerte flere ganger i Lahore. Som jeg fortalte tidligere, var det vanlig for Yalina å ha venner og familie på besøk ofte. I huset jeg bodde, var det også vanlig at andre familiemedlemmer kom og gikk når det passet dem. Noen ganger dro også moren og jeg til andre familiemedlemmer uten å gi beskjed først. En middag vi var på kan jeg huske at to av tantene var syke. Likevel kom de på besøk, men slappet av inne på soverommet. Da kom vi heller inn til dem og serverte dem middag på sengen og vi ble sittende rundt å drikke chai. Jeg fant observasjonen beskrivende, og den ga et tydelig bilde av det inkluderende og omsorgsfulle familielivet blant familiene jeg observerte i Lahore. Sett fra Carstens perspektiv understreker denne observasjonen også hvordan praksiser som omsorg, tilgjengelighet og emosjonell støtte bidrar til å bygge sterke bånd og familiære forhold. Gjennom å besøke hverandre og ha fri tilgang til hverandres hjem var, for familiene jeg besøkte, en viktig del av deres daglige liv, og hvordan de praktiserte sine familierelasjoner.

Da jeg snakket med den eldre generasjonen av menneskene jeg møtte i Pakistan var det tydelig at de ikke oppfattet europeisk familiestruktur som gunstig for dem. Ved flere anledninger ytret de meninger om at familiestrukturen som fantes i Europa var det dårligste som fantes. Dette mente de fordi familiemedlemmene ikke nødvendigvis bodde sammen og at det ikke var noen form for tilknytning til hverandre og at familiene levde sine egne liv.

Som nevnt er flergenerasjonsfamilier vanlig i Pakistan og de ser på en slik familiestruktur som noe som skaper nære relasjoner på tvers av generasjoner og skaper omsorg og lojalitetsfølelse til familien. I nordvest-europeisk familiestruktur blir familieformen bygd opp rundt ett enkelt ektepar som kjernen i husholdningen. Også kalt 'kjernefamilien' (Solheim 2016: 9-10). En slik familiestruktur hvor flere generasjoner ikke bor sammen, mente flere var ødeleggende for familiebandene i familien. Gjennom samtaler var det flere som uttrykte deres preferanser for den pakistanske familiestrukturen, og tok ofte avstand fra den europeiske familiestrukturen. Interessant nok var det uoppfordret, og de satte selv i gang kritikken av den europeiske familiestruktur. Gjennom deres sammenligninger mellom deres egen familiestruktur og den europeiske familiestruktur fremhevet dem betydningen av et kollektivt familieliv og hvordan det bidro til å skape nære relasjoner.

Slektskap som mer enn blod

Siden oppgaven min ser på hvordan slektskap utgjør et grunnleggende element i migrasjonsprosesser, men også hvordan migrasjonsaspirasjoner påvirker slektskapsrelasjoner, er det av hensikt å se nærmere på folks forståelse av slektskap i Lahore, for å gi mer kontekst, men også bidra til min senere analyse av det transnasjonale familieperspektiv.

Slektskapsbegrepet, *rishtedar* på urdu og punjabi kan være både komplisert, uoversiktlig, men også inkluderende, da det ikke inkluderer kun de biologiske relasjonene, men også de sosiale slektskapsrelasjonene (Sajjad 2021: 55). Noe jeg hadde lært og lest mye om før jeg kom til Pakistan var de mange slektskapsbegrepene som ble brukt om hverandre. Det ble for meg viktig å bruke riktig begrep når jeg omtalte eller pratet til familiemedlemmene hos familien jeg bodde hos, spesielt til foreldrene. For eksempel brukte jeg å si *aunty* eller *uncle* når jeg snakket med eldre mennesker jeg møtte. Aleena, som var svigersøsteren i familien jeg bodde hos, forklarte hvordan det ville vært respektløst om jeg brukte deres ekte navn når jeg pratet til dem og hvordan jeg ikke måtte finne på å si noe annet. Hun fortalte også om en samtale hun selv hadde med svigermoren sin, en av de første dagene etter hun selv flyttet inn hos dem. Da hadde hun spurt om hun foretrakk å bli kalt for *aunty* eller *ammi*, mor. Selv om svigermoren hadde sagt hun kunne bestemme selv hadde hun sagt at hun helst foretrakk å bli kalt *ammi*. Å bruke mor og datter begrep om hverandre i en svigermor-svigerdatter-relasjon vil også være styrkende i en slik relasjonen (Sajjad 2021: 58). Da jeg spurte Aleena om hvordan det var å skulle flytte inn til svigerfamilie og bli som den nye datteren deres stoppet hun meg. «*Bestefar pleide alltid å si at døtre skulle være gift med en ektemann, med foreldre som faktisk verdsetter henne og bryr seg om henne som sin egen datter*». Noe jeg syntes var passende til hvordan jeg opplevde hennes relasjon til sine svigerforeldre. Svigerforeldrene både verdsatte og brydde seg om henne, på samme måte som de ville behandlet sin egen datter, Yalina.

Et annet eksempel på slektskapsbegreper er *bhai*, bror og *baji*, storesøster. Hvordan slektskapsbegreper brukes i praksis viktig for å kunne forstå familie og slektskap i Pakistan (Sajjad 2021: 56-57). Jeg selv ble for eksempel kalt *baji* av hun yngste hushjelpen, da jeg var eldre enn henne. Dette betyr likevel ikke at jeg faktisk er søsteren hennes. Broen hos familien jeg bodde hos kalte jeg for eksempel alltid for *bhai* hvor jeg i tillegg pleide å bruke fornavnet hans foran, *Khaan bhai*. Hushjelpene ville kalle meg *baji*. I tillegg er slike slektskapsbegreper like kontekstavhengige som alle andre begreper i en krysskulturell sammenheng (Sajjad 2021: 57). Likevel opplevde jeg at mens begrepene *aunty* og *uncle* ble brukt om alle voksne personer

uavhengig om man hadde en *rishtedar*-relasjon til dem (Sajjad 2021:58), ble *bhai* og *baji* kun brukt for dem man deler husholdning til. For eksempel kalte hushjelpene meg for *baji*, men om jeg besøkte et annet hjem, ville mitt opprinnelige navn bli brukt.

Den utvidete husholdningen

Stephen Lyon mener det er vanskelig å identifisere hvem som kvalifiseres som familie i pakistanske landsbyer. Han refererer til vestlige samfunn som Storbritannia og Nord-Amerika og hvordan familiebegrepet ofte blir begrenset til kjernefamilien og storfamilien. I pakistanske landsbyer kan imidlertid definisjonen av familie være mer komplekst og kan inkludere individer som bor i en felles husholdning (Lyon 2005: 924). Dette var også gjeldene hos de familiene jeg gjorde feltarbeid blant. Noe som var en viktig del av husholdningen i familien jeg bodde hos var de som jobbet der og hvordan de også var en del av husholdningen. Dette var sjåføren og to hushjelpere. Det ble tydelig for meg når jeg observerte hvordan de deltok i noen, men ikke alle slektskapspraksisene, hvordan de var en del av husholdningen, uten å bli «det samme» som familie og slekt.

Ifølge Carsten er disse grensene mellom slektskap og andre former for relasjoner flytende og det er derimot praksisene det handler om (Carsten 1995: 235). For eksempel ble hushjelpene og sjåføren inkludert i familien, samtidig som det var tydelig at de jobbet der og dermed var ekskludert i noen praksiser. Hun eldste hushjelpen og sjåføren hadde blant annet jobbet så lenge hos familien jeg besøkte, at de hadde knyttet mer familiære bånd til dem. Moren hadde blitt såpass glad i hushjelpen, at de ofte satt i stuen på dagtid og pratet sammen. Azban hadde også et nært forhold til sjåføren og han kunne noen ganger delta på hverdagslige familiepraksiser som å spise middag sammen med dem. I tillegg var han involvert i økonomien i familien og kunne kodene til bankkort, da han flere ganger tok ut penger og gjorde de praktiske tingene rundt økonomi. I følge Azban var ikke dette vanlig i Lahore, men sjåføren hadde gjennom flere år fortjent denne tillitten. Likevel var det andre familie praksiser han ikke deltok i.

Etter en samtale med onkel fortalte han om relasjonen mellom familien, hushjelpene og sjåføren. «*Vi har ikke en form for velferdssystem slik som dere har i Norge. Derfor blir det som vår jobb å ta velferden i våre hender og gi dem jobber*». Han forklarte at når de tar inn en til å være hushjelp og spesielt slik som de gjorde med hun som bodde der har de ansvar for henne

og familien hennes skal kunne stole på at dem passer på henne som sin datter. Likevel var det forventet at hun skulle arbeide og lage mat til alle tider de måtte trenge. I den tiden jeg bodde hos familien holdt de også på å bygge et nytt hus i samme nabolag. Da forklarte Azban hvordan de hadde planlagt en egen del i huset til hvor hushjelpene og sjåføren skulle bo og hvordan sjåførens fremtidige kone kunne bo sammen med mannen. Han fortalte også hvordan de støttet hun eldste hushjelpen når hun skulle gifte seg, med at de holdt bryllupet hjemme i deres hus og betalte for det hele.

Det kunne være uoversiktlig for meg å forstå relasjonen mellom dem og familien. Selv om sjåføren og hushjelpen på mange måter ble sett på som en del av familien var det også tydelig at de jobbet der og måtte vite sin plass i husholdningen. I tillegg eksisterte det en tydelig grense hvor manglende overholdelse til det som ble ansett som akseptabelt kunne føre til utvisning. De var klar over at de ikke er slektninger selv om de har hatt en relasjon i mange år. Sjåføren til familien jeg bodde hos hadde for eksempel jobbet hos dem i mange år, men likevel var det ulike grenser som at hvis han satt i stuen og jeg eller de andre familiemedlemmene kom så flyttet han seg med en gang. Noen ganger kunne han også ifølge Khan glemme sin plass og spøke med ting som var litt på kanten, hvor Khaan måtte si ifra til han. De som jobber der, er altså klar over at de kan bli kastet ut om de gjør noe feil eller tar seg for mye frihet. For eksempel ble det sagt at hushjelpene hos en av familiene i nabolaget måtte flytte ut da hun ble funnet på rommet hos sjåføren som også jobbet der.

Kjønn

Kjønn er en viktig del av slektskap i Lahore. Menn og kvinner i Pakistan har tradisjonelt ulike roller og plikter gjennom livet. Mens menn har ansvar for å forsørge familien og beskytte den, har kvinner ansvar for barn, eldre eller omsorg, og de fleste oppgavene i hjemmet (Sajjad, 2021: 50). I antropologisk litteratur beskrives den ideelle pakistanske familiestruktur som et patriarkalsk slektskapssystem. På denne måten er den eldre mannlige overhodet i husholdningen, etterfulgt av den eldre kvinnen og til slutt barna. Enkeltpersoner er først og fremst knyttet til farens familie, og ved ekteskap vil kvinner flytte til ektemannens husholdning. Gifte sønner forventes å bo hos foreldrene, slik som Yalina og hennes mann. Selv om patriarkatet oftest forbindes med kjønnsrett, understreker det hvordan patriarkatet også refererer til generasjons- og kjønnsrelasjoner. Den eldre mannen i husholdningen har

myndighet over alle andre, inkludert de yngre mennenes innflytelse. For eksempel har menn og kvinner en begrensning i valg og må forholde seg til familien- spesielt den eldste mannen i husholdningen. Det kan tenkes at når de yngre mennene i familien vokser opp at det kan bli en del konflikter mellom den eldste mannen og de yngre sønnene, siden familiestrukturen er bygget opp etter både generasjons- og kjønnsrelasjoner (Aarset 2014: 59-60).

Maskulinitet i generasjonsrelasjoner

Noe jeg husker gjennom feltarbeidet var forholdet mellom far og sønn i en av familiene jeg besøkte. Under en middag hvor jeg besøkte familien i nabolaget, pratet faren godt om den eldste sønnen. Han hadde fått jobb i en høyt prestisjefylt bedrift og ved flere anledninger ønsket faren å prate om hvor stolt han var. Den mellomste broren Zayan jobbet som juridisk assistent i et selskap i Lahore, og selv om det var en betalt jobb, var det en form for undervisning. Derfor var det ikke en godt betalt jobb, slik som den eldste broren. Faren pratet om hvordan han gledet seg til å snart kunne pensjonere seg, og hvordan han gledet seg til at de to yngste brødrene skulle få seg jobb. Zayan satt på enden av bordet å sa at han allerede hadde jobb, men faren var ikke enig. Senere den kvelden satt jeg, Zayan og søsteren hans og drakk chai. Da fulgte jeg opp det jeg nettopp hadde observert, og selv om jeg tenkte at dette var en vanskelig situasjon forsto jeg ikke hvor mye det hadde gått inn på han. Zayan fortalte med tårer i øynene, hvor såret han ble av farens ord, og hvordan han aldri følte seg god nok i hans øyne.

I Lahore ble maskulinitet¹ ofte omtalt i den daglige diskurs hos flere av menneskene jeg pratet med. Det ble ofte snakket om i forbindelse med *toxic maskulinitet* eller hvilke kjønnsnormer menn burde følge, og hvilke ansvar de har til familien. En av egenskapene som ofte ble knyttet til menn var hvordan det var forventet at de skulle være forsørgere. Dette ble flere ganger sett hos mine informanter når sønnene ikke ville ta imot penger av foreldrene eller

---

¹ Raewyn Connell mener vi ikke skal definere maskulinitet som et objekt, men heller se hvordan kvinner og menn lever kjønnete liv. Man må derfor heller se hvordan kjønnsrelasjoner blir praktisert (Connell: 1995:71). Jeg tar utgangspunkt av Connells forståelse av maskulinitet, men siden dette kun utgjør en liten del av oppgaven, velger jeg å berøre det så lite som mulig.

hvordan noen døtre ønsket å gi penger til fedrene sine. Det sistnevnte ble blant annet sett hos faren til Yalina:

«Nå når jeg er eldre og har mulighet til å betale og hjelpe pappa økonomisk, tror jeg det sitter langt inne hos han og kunne ta imot. Overgangen fra at han alltid har vært min far og min forsørger, gjør at han syntes det er vanskelig å skulle godta penger fra meg. Jeg ønsker selvfølgelig å gi noe tilbake, selv om han aldri har bedt om noe»

Maskulinitet kunne også virke som et sårt tema blant noen av informantene mine i Lahore. En dag husker jeg hvordan jeg spøkte med Khaan om hvordan han var en tøffel, da det var en vanlig form for humor i min familie i Norge. Spøken ble ikke særlig godt mottatt. I stedet for latter, fikk jeg en leksjon i hvordan *toxic maskulinitet* var utbredt i Pakistan og hvordan det å være en tøffel var noe som ble brukt når man snakket negativt om menn som ikke klarte å fylle den maskuline rollen i samfunnet. Det at jeg slo av en spøk om dette mente han ville være med å bidra til den dårlige maskuliniteten i Lahore. Jeg ble selvfølgelig overrasket da jeg trodde han ville reagere annerledes, nettopp fordi han pleide å spøke om patriarkatet. Da jeg spurte han om hvorfor tøffel var så dumt å spøke med mente han at det ville provosere menn:

«Jeg tror at hvis du fortsetter å stemple menn som noen som alltid lytter til konene sine, vil det skape avsky og menn kan bli provosert av det. På grunn av deres skjøre ego, kan det gjøre skade, bare for å bevise det motsatte».

Da Khaan flyttet tilbake til Pakistan hadde han etter å ha bodd flere år å studere i Norge blitt mer selvstendig og uavhengig. Da Khaan sin største motivasjon til å flytte tilbake til Norge var forbundet med å være mer selvstendig, skapte det en del konflikter mellom relasjonen sin til sin far. Da han hadde blitt mer uavhengig, måtte han og faren foreta en svært drastisk tilpasning til det skiftende forholdet. Under visse omstendigheter kan sønnen gjøre opprør mot familien og spesielt mot faren (Lane 1959: 503). Jeg husker en dag jeg og Khaan skulle ta bilen for å møte noen venner, hvor faren stoppet han for å forklare hvor dyrt det hadde blitt med bensin. For meg virket det som en ganske vanlig samtale, men Khaan kastet bilnøkklene i bakken og ble på rommet resten av kvelden. Denne måten å løse en konflikt på, var vanlig for Khaan. Han mente at det ikke var noen grunn til å prate om det, da det ikke ville endre noe mellom dem. Da jeg snakket med søsteren til Khaan om dette senere fortalte hun hvor barnslig hun syntes denne oppførselen var. Hun fortalte at i forhold til alderen hans og om han hadde han vært yngre, ville det vært mer akseptabelt.

Kvinnens posisjon i patriarkatet

Når det er snakk om familiestrukturer i Pakistan og flergenerasjonsfamilier er det viktig å se kjønn i forhold til dette. Da jeg spurte Yalina om kvinners posisjon i familien ble det tydelig for meg at hun hadde gjort seg flere tanker om dette. Yalina mente at flergenerasjonsfamilie er et kulturelt konsept som handler om det patriarkalske systemet: *«Jeg mener den flergenerasjons familiestruktur som er utbredt i Pakistan, kommer av kvinner som ikke har sine egne hjem og heller ikke kan ha sin egen mening. Deres identitet er bare en forlengelse av deres ektemenn eller deres svogere».*

Yalina hadde selv opplevd en del personlige kamper i familiestrukturen da hun vokste opp. Selv om hennes foreldre i større grad var liberale i forhold til hennes begrensninger, var det storebroren som la begrensningene for henne. Ifølge Ortner ligger det en viss type ære mellom menn i flere kulturer. Mannens ære over de såkalte motstanderne kan bli redusert eller forsterket alt avhengig av i hvilken grad han klarer opprettholde sin autoritet og kontroll over sine kvinner. Dette gjelder også i mindre grad yngre menn i familien. Suksess på de offentlige æres arenaene avhenger av makt på de private arenaene kjønn, familie og slektskap (Ortner 2006: 148). Yalina forklarte hvordan eldstebroren ofte var mer skeptisk til å la henne dra på ulike steder:

«Jeg måtte gå gjennom mange kamper, for å bevise for han at jeg klarte meg selv og at jeg kom til å gjøre det jeg ønsket. Det er også slik jeg alltid har vært».

Kollektivism vs individualisme

Ifølge Hilde Lidén handler migrasjonsprosesser i mange tilfeller om individuelle forflytninger (Lidén 2017: 44). Mye av det som gikk igjen hos mine informanter som ønsket å migrere eller som allerede hadde migrert var hvordan familiestrukturen i Pakistan er nokså kollektivistisk og hvordan, selv om det har mange fordeler som støtte, omsorg og hjelp, kunne føles som kontroll. Mange mente også at ønske om å migrere handlet om selvrealisering og å leve et mer individualistisk liv.

Da jeg spurte informantene mine som ønsket å flytte til et annet land, om hva de syntes om en slik kollektiv tankegang, som finnes i mange familier i Lahore, var det flere som sa at de ønsket å gjøre flere ting alene. Khaan forklarte flere ganger hvordan han ikke likte hvordan familien blandet seg inn i alt han gjorde, og hvordan han trivdes med å gjøre ting på egenhånd:

«Jeg har lært at som person nyter jeg følelsen av frihet. Noe som ikke var fullt mulig i Pakistan, med tanke på familiestrukturen vi har. Det er på en eller annen måte kontroll på hver avgjørelse, som så lite som for eksempel hvis du skal klippe deg. Så dette er hvordan det fungerer i Pakistan. Jeg har helt fra begynnelsen vært irritert og frustrert over de kollektive avgjørelsene. Jeg tror kjernegrunden for meg til å flytte til et annet land, var nettopp dette. Jeg ønsket å leve uten noen restriksjoner, kontroll og uten noen pålegg. Jeg ønsket å leve fritt».

Antropologisk sett kan man skille mellom ulike konsepter av personlighet, enten det er basert på autonomi eller relasjoner, som begge former individets forståelse. Det autonome individet refererer til en person som er uavhengig, mens det relasjonelle individet refererer til en person som er en del av en større gruppe eller samfunn. Disse begrepene kan derimot være flytende og en persons identitet kan forandre seg fra å være et mer individualistisk individ til å være mer kollektivistisk, avhengig av kontekst og situasjon (Appuhamilage 207: 3-5).

Diskusjonen rundt menneskers personforståelse som Geertz bemerker, mener ifølge vestlig oppfatning at hvert menneske er en unik og separat enhet med egne tanker, følelser og handlinger. Man ser på seg selv som individuelle og skiller seg fra andre mennesker og naturen rundt seg. I den andre delen av verden er det forskjellige ideer rundt hva en person er og hvordan man er knyttet til samfunnet og naturen (Appuhamilage 207: 3). Carsten har derimot kritisert en slik tankegang. Hun hevder man ikke bør tro på den forenklete oppfatningen av at mennesker fra vestlige kulturer er mer individorientert, mens mennesker fra ikke-vestlige kulturer er mer opptatt av felleskap. Denne tankegangen er av stor betydning da den påpeker at det er umulig å generalisere mennesker ut fra deres kulturelle bakgrunn. Vi må være oppmerksomme på de unike praksisene og diskusjonene som eksisterer i hvert samfunn når vi forsøker å forstå hvordan folk relaterer seg til hverandre. Dette understreker viktigheten av å være åpne og respektfulle i våre tilnærminger, og anerkjenne mangfoldet og kompleksiteten som finnes i ulike samfunn (Carsten 2004: 83). Individualistiske og kollektivistiske orienteringer er avhengig av kontekst og situasjon. For Khaan ga hans tid i Norge smaken på et mer individualistisk liv og nedturen med å flytte tilbake til Pakistan ble større når han måtte tilpasse seg den mer kollektive strukturen og bo med familien. I Norge bodde han alene som student og kunne derfor planlegge dagene sine slik han ønsket. Dette ble mer vanskelig i Lahore hvor han bodde med familien og måtte ta hensyn til andre. Nå i senere tid hadde Khaan også et

ønske om å flytte ut alene i Lahore slik at han kunne balansere det kollektive med det individualistiske ønske han hadde.

Pakistanske familier er bygget på nære og tette bånd. Slike kollektivistiske kulturer tar ofte hensyn til storfamilien. Det kan derfor være vanskelig å være individualistisk i en slik struktur. Å ha lojalitetsfølelse overfor familien blir knyttet til begrepet *familisme*, som beskriver hvordan lojalitet til familiegruppen settes over individers frie valg, i kontrast til en mer vestlig tanke om individualisme. I det daglige liv settes det stor vekt på familiegruppen, og i mange tilfeller settes familiens interesser og ønsker føring for sine egne prioriteringer og avgjørelser (Walle 1999: 10).

For Khaan var ønske om å være mer individualistisk, hans største motivasjon for å flytte til Norge. Søsteren, Yalina hadde derimot en annen tilnærming til den kollektive tankegangen og som nevnt tidligere trivdes hun i en familiestruktur hvor alle var samlet og tok seg av hverandre. Mannen hennes, Arham som også hadde bodd tre år i England og testet ut livet med å bo alene, mente derimot tiden hans i utlandet endret hans tanker.

«Etter jeg bodde noen år i England fikk jeg innsett at det er noe i familiestrukturen som ikke går. Og det er min families forståelse av å gi hverandre alburom. De forstår ikke at man må gi hverandre rom til å være i fred. Etter jeg kom tilbake måtte jeg spesifikt fortelle dem at jeg ønsket min egen plass. Det er derfor jeg og Yalina bor i etasjen over og er adskilt, slik at de kommer ikke opp hele tiden og jeg får mitt eget rom»

Aham altså et problem med familiens forståelse av alburom og har etter hans tilbakekomst til Lahore tatt skrittet med å fysisk skille seg fra familien, for å sikre at de har privatlivet og autonomien de ønsker.

Taknemlighetspraksis og sosiale kontrakter

Noe som gikk igjen hos den yngre generasjonen jeg snakket med i Lahore var hvilke rolle foreldre har hatt i deres utdanningsløp og deres muligheter for migrasjon. Khaan fortalte hvordan faren gjennom hele barndommen og opp igjennom hadde bidratt både økonomisk og sosialt til at de skulle få gjennomført sine drømmer og ønsker for utdanning. Også faren til Khaan fortalte hvordan han gjennom deres barndom alltid passet på at de hadde nok mat, rene

klær og en god skole og utdanning. Dette var noe som Khaan viste stor takknemlighet for, men i tillegg følte Khaan på å ville tilbakebetale sine foreldre.

I boken *gaven* (1995) av Marcel Mauss vil gaver som for eksempel økonomiske gaver som foreldrene til Khaan ga til han da han studerte i utlandet, føre til gjensidig utveksling. Hvis man ikke gir gjenytelsen med det samme, står man i gjeld til giveren som før eller senere må innfris, og det er dette Khaan føler på. Gaveutvekslingen skaper dermed sosiale forpliktelser og varige forbindelser mellom mennesker. For eksempel så ble det viktig for Khaan å skulle begynne å gi penger til faren sin så fort han fikk jobb. Dette gjorde også at Khaan satte høye krav til seg selv. Han fortalte hvordan han ønsket å gjøre det bra, slik at han etter hvert kunne bidra mer økonomisk til familien og betale tilbake noe av det faren hadde gjort for han. Gjennom Carstens perspektiv kan vi også betrakte den nevnte gaveutvekslingen som Khaan beskriver, som en form for slektskapsrelasjoner (Carsten 2000: 13-15). En parallell kan trekkes til tradisjonen med å kjøpe julepresanger til hverandre og hvordan denne praksisen over tid bidrar til å skape bånd av slektskap og vennskap. Dette er en måte å beskrive Khaans forklaring på. Khaan fortalte også hvordan faren var sliten og derfor ønsket å snart pensjonere seg:

«Faren min jobber hele tiden. Både fordi han liker å jobbe, men du vet.. Han bærer også byrden med å skulle forsørge hele familien. Selv om alle barna hans nå er økonomisk og følelsesmessig uavhengig, vet jeg han bærer denne byrden innerst inne om å forsørge familien, uansett hvor sliten han er».

Mange foreldre går også langt for å kunne sende barna sine til utlandet. Flere av dem jeg pratet med, har måtte ta opp lån for å ha nok penger, men for faren til Baashir var det annerledes. Baashir var en av informantene mine i Oslo som gjennom utdanning i Norge, hadde fått seg jobb og blitt boende. Foreldrene hans bodde i Lahore og var også en av familiene jeg besøkte under mitt feltarbeid i Lahore. Baashir kom fra en familie i middelklassen, men deres livsstil var noe mer beskjeden sammenlignet med de andre familiene jeg besøkte. Likevel hadde Baashir lagt ned mye arbeid på skolen, og hans bachelorgrad ble betalt gjennom et stipend på grunn av hans gode prestasjoner. Det var dermed større økonomiske utfordringer knyttet til hans migrasjonsreise.

Under et besøk i Pakistan møtte Baashir en familievenn i banken. I samtalen fortalte han hvor heldig han var som hadde en far som han. Faren hadde tatt opp flere lån fra både banken og andre bekjente for å dekke Baashirs kostnader for å leve og studere i Norge. I tillegg

til foreldrenes betydelige rolle i muligheten hans til å migrere, spilte også Baashirs eldre bror, som bor og jobber i Irland en viktig rolle. Da Baashir ønsket å flytte til Norge hadde faren egentlig vært skeptisk, på grunn av kostnadene, men broren var uenig og sa han skulle betale resten. Med andre ord så er familie og foreldre en viktig del av deres migrasjonsaspirasjoner og faktisk såpass viktig, at det har vært avgjørende om de kan flytte eller ikke. Gjennom samtaler, har det ofte vært et fokus på hva foreldrene har gjort for dem og hvordan foreldrene fra tidlig barndom har investert i deres oppvekst om at de skal gjøre det bra. Blant noen av foreldrene jeg har snakket med, har det ikke nødvendigvis vært fokus på at barna skal etterbetale når de blir eldre, men det er noe barna ønsker og føler seg forpliktet til.

Samfunnsforsker Leirvik har sett på takknemlighetspraksiser blant norske ungdommer med pakistansk og indisk bakgrunn. Gjennom intervjuene så Leirvik at det var viktig å innfri foreldrenes ønsker. Hun så at takknemlighetspraksiser ofte hadde en sammenheng med at foreldre hadde ofret mye for at barna skulle kunne nyte godt av mulighetene foreldre ikke selv fikk (Friberg & Midtbøen 2017: 13). Dette er noe Khaan sa han følte sterkt på etter han fikk muligheten til å studere i Norge, men senere måtte tilbake til Pakistan fordi han ikke fikk jobb i Norge etter endt studie. Som vist har foreldrene til flere av informantene mine ofret mye for at barna skal kunne få den muligheten de nå har. Gjennom at de unge mestrer høyere utdanning, får en god jobb og bedre inntekt, blir det som at foreldrene harde slit var verdt det hele (Leirvik 2010: 32-33). Dette utdyper Khaan når han forteller om hvordan foreldrene har forsørget han.

«Vi lever i en familiestruktur hvor vi har blitt forsørget av foreldrene våre, og vi har ikke statlig støtte som Norge. Foreldrene tar byrden av skoleutdanning til master eller bachelor. Vi erkjenner det faktum at de har investert i oss. Det er kanskje ikke vårt ansvar, men heller et ønske som er bygget på kjærlighet og omsorg om å kunne gi noe tilbake. Med andre ord, føles det ikke som en byrde å hjelpe dem, men en glede av å gjøre det».

I likhet med å ha en lojalitetsfølelse overfor familien er det også en del av disse forpliktelsene til foreldre som kan styre valg og prioritering. Bjørg Moen fordeler forpliktelsene til pakistanske foreldre inn i to former for moralske kontrakter: migrasjonskontrakt og generasjonskontrakt. Migrasjonskontrakten handler om forventningene til familie og slekt i Pakistan som har bidratt til at man kan migrere til utlandet, kanskje i form av økonomisk hjelp til utdanning osv. Generasjonskontrakten handler derimot mer om omsorgsforpliktelser og solidaritet (Moen 2011: 39). I forhold til det å migrere til utlandet kan de moralske kontraktene

som nevnt ligge til bunns. Det kan for eksempel være økonomiske forpliktelser, som å sende penger hjem til familien. For Arham ga foreldrenes økonomiske støtte også en del forventninger og han tilbakebetalte til dem ved å studere noe de ønsket:

«Det handler ofte om hvordan det de sier er rett og det du sier er feil, bare for å gjøre et poeng ut av det. Da jeg reiste til Storbritannia og sa hvilken grad jeg ønsket å ta, sa de nei. De første årene i Storbritannia betalte de alle mine utgifter, og derfor måtte jeg lytte til dem. Jeg hadde ingen andre alternativer. Jeg prøvde selvsagt å overbevise dem, men på grunn familiepresset, måtte jeg gjøre som de sa. I tillegg hadde jeg og familien begrenset kontakt. Jeg ønsker å ha et sunt forhold til familien, men når jeg slipper dem inn for mye, begynner de å kontrollere ting. De vil bestemme over ting som ikke fungerer for meg. Jeg har derfor nå klart å sette grenser som fungerer slik at vi har et bedre forhold»

Skammen over å komme hjem

Selv om ønsket om å migrere til utlandet er for å bli bosatt, er det ikke alle som oppnår dette. Khaan var en av dem som ikke fikk jobb i Norge etter studiene. Det ble også vanskelig for han å måtte reise hjem igjen og etter han var tilbake i Lahore satt han med en følelse av skam:

«Jeg føler skam fordi faren min brukte et betydelig stort beløp på masteren min og jeg kunne ikke bosome meg der. Jeg føler meg dårlig av det og skammer meg spesielt, når folk stiller spørsmål om hvorfor jeg ikke skaffet meg jobb».

Likevel er det ikke noe faren tenker på, spesielt siden det ikke var planen når han søkte seg inn på masteren: *«Han sier at målet ditt var å få master, så du gjorde det. Da jeg søkte, hadde jeg heller ingen anelse om å bli igjen, jeg ønsket å få en master og den tanken om å etablere meg der kom underveis i masteren».* For Khaan var denne skammen tett knyttet til takknemlighetspraksisene og en følelse av å ønske å gi noe tilbake, men ikke mestret det han ønsket.

Konkluderende bemerkninger

I dette kapittelet har jeg utforsket slektskap og familieliv i Lahore. Gjennom kapittelet har jeg vist hvordan slektskap spiller en viktig og avgjørende rolle i pakistaneres migrasjonsprosesser. Det spiller en sentral rolle i både å lette, motivere og utfordre deres beslutning om å migrere. Familielivet i Lahore er preget av en kollektiv og flergenerasjonsstruktur, som jeg selv observerte under mine besøk hos forskjellige familier i Lahore. Det er imidlertid også en del utfordringer knyttet til familieliv og migrasjon. Blant annet er det en del forpliktelser knyttet til slektskap som påvirker deres migrasjonsbeslutninger, og kjønn har stått sentralt her. Kvinner har imidlertid også plikter som gjør det mer utfordrende for dem å migrere sammenlignet med menn. Dette skyldes forventningene om at kvinner har ansvar for barn, eldre eller omsorg, og oppgaver knyttet til hjemmet, mens menn forventes å være forsørgere. Den kollektive familiestrukturen er også utfordrende for pakistanere som ønsker å leve mer individualistiske liv. Khaan og Arham anerkjente blant annet den individualistiske dimensjonen ved deres migrasjonsbeslutning. Selv om de har flyttet tilbake til Lahore, var ønsket om å leve mer selvstendig fremdeles deres hovedmotivasjon for migrasjon. Mange foreldre går også langt for å kunne støtte sine barns migrasjons ønsker, noe som ofte fører til mange forpliktelser og forventninger av gjensidighet.

KAPITTEL 3: MAKT OG ULIKHET

«Da starter folk å kommentere hvordan deres datter eller sønn har dratt eller forlatt foreldrene sine i denne alderdommen, når de istedenfor burde være sammen med dem. Og selv om vi heller kan støtte dem bedre økonomisk visst vi drar, men jeg antar at folk anser det sosiale perspektivet som viktigere. Og de vil da stemple oss som "ulydige barn som har forlatt kjære og nære når de begynner å bli eldre" - Yalina 28 år.

Izzat- en æreskultur

En tidlig morgen i Oslo i mai tok jeg t-banen ned til Youngstorget for å møte Zeneb. Jeg hadde nettopp kommet tilbake fra feltarbeidet mitt i Lahore og skulle fortsette feltet i Oslo. Zeneb er 30 år og tok doktorgrad i Oslo. Jeg møtte Zeneb for første gang våren 2019. Da bodde hun i Bergen og vi møttes under en feiring av Eid for muslimske studenter. Zeneb er 30 år og tar doktorgrad i Oslo, hvor hun har bodd de siste to årene. Når vi ventet på kaffen, ble vi sittende å mimre tilbake til sist gang vi møttes og hvordan min tid i Pakistan hadde vært. *«Det føles fint å kunne dra ut på egen hånd»*, sa jeg. Hun smilte og nikket *«Ja, ting er enkelt her i Norge»*. *«Hvordan enkelt?»* spurte jeg. Hun tok en slurk av kaffen sin og så ut av vinduet på den travle gaten. *«Enkelt å forflytte seg, folk prater ikke om andre like mye her, og man kan være mer selvstendige»*. Av nysgjerrighet ønsket jeg å høre mer om hvordan Zeneb opplevde å være kvinne i Pakistan og hvordan det påvirket hennes migrasjonsreise til Norge.

Da jeg spurte Zeneb om hva foreldrene hennes syntes om at hun flyttet til Norge for å studere og jobbe, ble det stille og hun virket tankefull. *«Det handler ikke så mye om hva mine foreldre mener, det handler om hva deres bekjente sier. Selv om mine foreldre syntes det var greit at jeg flyttet vet jeg at det ble tungt for dem. Folk prater ikke sant, og mine foreldre får spørsmål om hvorfor de lar datteren sin flytte til et fremmed land uten familie. Mamma har også fått spørsmål fra naboen om hun ikke er redd for deres izzat, altså ære, men det er det ikke mange som spør om, heldigvis»*. Zeneb var ikke den første jeg snakket med, som snakket om familiens bekymringer rundt hva andre ville si. Selv om ære ikke var noe som ble pratet om ofte, var det tydelig at ideen var til stede hele tiden og når jeg snakket om æresbegrepet med folk i Pakistan, var alltid reaksjonene selvsagte, som om det var noe som alle var klar over.

For å forstå hvordan ære kommer til uttrykk i de pakistanske samfunnene jeg har observert, mener jeg det er viktig å se på hvordan ære blir beskrevet i antropologien. Æresbegrepet har i antropologien vært mye omdiskutert². Julian Pitt-Rivers beskrev ære som «...the value of a person in his own eyes, but also in the eyes of his society» (Pitt-Rivers 1965: 21). Denne definisjonen forklarer ære som både et indre begrep som handler om personers egen selvoppfatning av sin egen ære, men forklarer også et ytre perspektiv som omhandler samfunnets vurdering av personers ære. Rent subjektivt vil en persons ære alltid bli vurdert ut ifra menneskene man omgås med, men det er både de indre og ytre perspektivene som måler en persons ære. Jean Peristiany videreførte Pitt-Rivers forståelse av ære da han så på ære og skam i middelhavssamfunn. Peristiany mente alle samfunn har sine egne former for ære og skam, hvor man oppnår ære ved å følge de sosialt akseptable normene. Om man derimot unngår å følge normene vil det kunne resultere i skam (Peristiany 1965: 10). Jeg skal i min oppgave ta utgangspunkt i Pitt Rivers og Peristianys definisjon av æresbegrepet og mener det blir passende i forhold til mine informanters opplevelser av ære og skam.

Æresbegrepet er viktig i Pakistan og flere pakistanske samfunn er sterkt preget av denne æren. Zeneb forklarte hvordan hennes foreldre syntes det var greit at hun migrerte til Norge, men derimot hadde større bekymringer rundt hva andre ville si om henne, og hvordan det ville påvirke hele familien. Peristiany hevdet at ære er kollektivt og at om man ikke klarer å beskytte sin ære eller dem som er under sin beskyttelse blir man vanæret, derfor vil man hele tiden bli tvunget til å bevise sine handlinger og meninger (Peristiany 1965: 11). Med andre ord vil det kunne bli skamfullt for hele familien om noen i familien gjør noe som går imot samfunnets eller gruppens normer (Bjøranger 2008: 12). Og selv om Zenebs foreldre lot henne omsider flytte for å studere, var det ikke uten lange diskusjoner, nettopp fordi det på et tidspunkt var viktigere for dem hva andre mente.

«Jeg kom først inn på masterprogram i USA, men den gangen fikk jeg ikke lov til å flytte. Jeg jobbet derfor en stund hjemme, før jeg tok det opp til diskusjon igjen. Da jeg kom inn på studie i Norge, fikk jeg til slutt lov. Etter at broren min og jeg hadde lange diskusjoner med foreldrene våre». Da jeg spurte henne om hva hun hadde gjort hvis de hadde sagt nei, risten hun på hodet. «Da hadde jeg blitt hjemme og respektert foreldrene

---

² Det har vært en rekke forskere som har tematisert ære i norsk sammenheng. For eksempel, Lien 2002; Sajjad 2021; Bredal 2011; Wikan 2003 og 2008. Grunnet omfanget at min oppgave har jeg valgt å ikke bruke dem.

mine. Du kan egentlig ikke gjøre noe foreldrene dine ikke ønsker, fordi det ville påvirket dem i stor grad. I tillegg trenger jeg dem for å kunne reise. Både når det gjelder økonomisk og emosjonell støtte».

Som vist var det for Zeneb, det viktigste å respektere foreldrene sine og ikke gjøre noe som ville påvirke dem negativt. Det at familiens velvære blir tatt med i betraktning under større avgjørelser, var også noe som gikk igjen i flere av intervjuene mine. Det kunne også virke for meg at dette var helt selvsagt. For mange i Pakistan er familie og sosiale bånd viktig og ofte vil individuelle ønsker og ambisjoner være sekundært for familien og storfamiliens velvære (Smette & Rosten 2019:100). Hadde Zeneb derimot gått imot foreldrenes ønsker kan det i lys av Peristianys forståelse av ære og skam tenkes at både hun og familien hadde opplevd skam, da det er normativt å tenke på familiens velvære.

Ære, slektskap og kjønnsnormer

I huset jeg bodde, ble vi ofte sittende å se på pakistansk såpeoperaer på kveldene. Dette var overdramatisert underholdning som ofte omhandlet hvordan en lite normativ hendelse blant en av familiemedlemmene, skapte drama for familierelasjoner og hvordan dette vanæret familien med for eksempel å gifte seg utenfor sin klasse eller ha et hemmelig forhold før man var gift. Ofte ble kvinnene i serien skildret som beskjedne og menn som autoritære som hadde ansvar for at kvinnene i huset ikke gjorde noe som ville ødelegge familiens rykte. Selv om dette var underholdning, ble vi ofte sittende å prate om hvordan mye av dette var realiteten for mange.

Ifølge flere av dem jeg møtte i Lahore er æresbegrepet i Pakistan på mange måter et kjønnet begrep, hvor normene varierer ut ifra om man er mann eller kvinne. Disse normene finnes også innad i familien og ofte stilles det ulike forventninger til en datter som en sønn. Da jeg spurte Zeneb om hvilke tanker hun hadde rundt migrasjonsaspirasjoner og ære knyttet til kjønn, trodde hun det ville være noen forskjeller, når det gjelder æreskodeksene som finnes for menn og kvinner knyttet til dette.

«Jeg vil tro det er ganske annerledes. Gutter som forlater huset for utdanning eller arbeid er ganske akseptabelt, men å la jenter flytte ut av huset krever enorm støtte fra foreldrene, spesielt å flytte til utlandet. På den annen side er det akseptabelt at jenter gifter seg og flytter til utlandet».

Kvinner i Pakistan har en annen rolle i familiestrukturen enn menn. Da jeg snakket med Yalina, fortalte hun hvordan kvinner hadde en omsorgsfull rolle i huset og hvordan hun hadde et spesielt ansvar for å ta vare på foreldrene sine. Menn har derimot et ansvar for å forsørge familien økonomisk. En slik rolle og et slikt ansvar kan for mange være problematisk når det er snakk om å migrere til et annet land. Selv om Yalinas foreldre syntes det var viktig at hun fulgte sine drømmer og ambisjoner, og oppfordret henne til å oppnå det hun ønsket, blir det for andre vanskelig, da det stilles en del ansvar til døtre som kvinne. Aleena fortalte meg om hvordan en venninne i lang tid hadde hatt aspirasjoner om å flytte til USA for å ta master. Foreldrene syntes det var vanskelig å la datteren flytte ettersom hun ikke var gift. Frykten for at hun ikke skulle ta vare på dem når de ble eldre, eller at ingen menn ville gifte seg med henne gjorde at hun ikke fikk muligheten til å flytte. Nå i senere tid skal hun likevel til USA for å ta en doktorgrad, på tross av at foreldrene bærer på den samme frykt.

Da jeg spurte faren i huset, Azban om hvorfor foreldrene hadde større bekymringer for å la datteren sin flytte til utlandet enn sønnen sin, fortalte han hvordan noen familier fortsatt hadde et tradisjonelt syn på kvinner og menn. De var mer redde for at kvinner skulle begynne å drikke eller miste religionen sin. Han mente at kulturen i land som Norge gjør dem skeptiske. Uten at Azban ga meg et tydelig svar, tenkte jeg at det kunne handle om hvordan kvinner bærer familien skam, slik som jeg har referert til tidligere. Ifølge Azban er det verre for en kvinne å drikke alkohol eller miste sin religion, enn det er for menn. Zeneb mente dette handlet om patriarkatet som er i samfunnet.

«Det er familier som ikke lar sine døtre flytte til utlandet. Flere er nok redd for at døtrene skal ta avgjørelser som ikke er akseptert i et patriarkalsk samfunn og at familien derfor vil føle skam. Når jeg og familien prater om at jeg vil flytte til utlandet pleier pappa å si «Hva skal jeg fortelle slektningene mine?». De er også bekymret for hva som vil skje om jeg ikke gifter meg. Vil jeg kanskje gifte meg med en som ikke er muslim? Med andre ord tror jeg den største grunnen til at døtre ikke får dra til utlandet er bekymringer de har rundt å bringe skam over hele familier. De vil at man lever et liv som er trå med de sosiale normene»

Selv om Zeneb mente det ville være mer akseptabelt for en sønn å flytte til utlandet opplevde også foreldrene til Baashir at bekjente hadde en del meninger om at deres sønn flyttet til utlandet. Da jeg møtte foreldrene hans i Lahore fortalte moren om hvordan andre bekjente ved flere anledninger hadde spurt dem hvordan de bruker tiden sin nå som barna bor i et annet land.

Da hadde hun fortalt at de ikke hadde tid, fordi de holdt seg selv opptatt. Likevel mener han perspektivet er kjønnsbasert, og det er større utfordringer for kvinner:

"Perspektivet endrer seg fra person til person. Er du en mann tror jeg folk vil se mer på de økonomiske faktorene, fordi menn blir sett på som forsørgere. Når de tenker på seg selv som forsørgere av familien, slik som menn gjør, vil de vurdere den økonomiske faktoren, og de vil tenke at det er bra at mannen jobber hardt og forsørger familien ved å reise til utlandet. Om en kvinne fra min omgangskrets hadde flyttet, vil jeg tro hun hadde blitt stemplet som en dårlig datter, men det avhenger av de ulike familiene. Jeg vet at de familiene som verdsetter sine tradisjonelle tanker, ville bekjente i deres omgangskrets på en eller annen måte kommentert dette på en dårlig måte, og til mine foreldre på en indirekte måte. At døtre flytter til utlandet, er et veldig stort stigma i Pakistan. Jeg vet dette da jeg har en del kvinnelige venninner som har fått opptak på et privat universitet, men som ikke har fått lov til å dra av sine foreldre. Da har de ment at de heller kan gjøre det etter ekteskap, men ikke som ungar eller single dame. I tillegg har de bekymringer rundt den vestlige påvirkning»

Som Baashir påpeker vil det være betydelige forskjeller mellom kjønn og migrasjon, men det er fortsatt en del utfordringer for begge kjønn som er felles, og som moren formidlet vil det fortsatt være en viss form for tabu knyttet til å la noen av barna migrere til utlandet, da det kollektive perspektivet på slekt er av stor betydning.

Sosial kontroll

Som forklart tidligere i dette kapitlet, er ære et sentralt begrep i pakistanske samfunn og gjennom intervjuer og samtaler ble det tydelig at frykten for å påvirke familien negativt var en viktig del av deres migrasjonsbeslutninger. Denne frykten for å påvirke familien negativt kan i lys av litteraturen og mine etnografiske innsikter være med på å opprettholde denne sosiale kontrollen. Selv om det er varierende i hvor stor grad disse æreskodeksene blir praktisert hos mine informanter, argumenterer jeg for at de tradisjonelle synspunktene på ære og kjønn fortsatt er eksisterende i det daglige liv i Lahore.

Siden æreskodeksene blir styrt av hva andre mener, vil jeg si det ligger en viss type sosial kontroll og makt i hvordan æreskodeksene blir formet og opprettholdt. Sosial kontroll handler stort sett om definisjonsmakt, og hvem som har makt til å definere de sosiale normene

(Smette & Rosten 2019:100), eller æreskodeksene. For å kunne forklare og analysere poenget mitt tar jeg utgangspunkt i Foucault og Webers definisjoner for makt og deres tradisjon rundt måten for å forstå normer og normalisering av makt.

Ifølge, Max Weber er det tre måter man kan legitimere sin makt gjennom. En av disse er *tradisjonelt herredømme* og den jeg skal ta utgangspunkt i.³ Denne type makt blir bygget på tradisjoner og personlige relasjoner knyttet til den som leder, som for eksempel at eldre bestemmer fordi det alltid har vært slik (Weber 2007: 257-258). Hos familiene jeg besøkte, var det vanlig at man rådførte seg med faren i huset og personlig pleide jeg å spørre Azban før jeg dro ut for å møte venninner. Ikke nødvendigvis for å få lov, men det var en slags trygghet og ofte pleide onkel å ringe foreldrene for å passe på at det var en trygg familie.

I flere av de pakistanske samfunnene jeg observerte ble det vist hvordan noen grupper, tradisjoner og foreldre spilte en stor rolle for barn sine migrasjonsaspirasjoner. Michel Foucault mener makt verken er ensrettet eller lokalisert et sted, men utøves av alle gjennom den sosiale og språklige diskurs (Foucault 1976: 235-237). Som vist hos flere av mine informanter, er det tydelig hvordan det andre bekjente sier og mener påvirket deres og foreldres avgjørelse rundt ønsker om å migrere. Mye på grunn av æren og normene som er i samfunnet.

Jeg synes Weber og Foucaults perspektiver på makt er passende i forhold til hvordan valg og ære blir styrt i flere pakistanske samfunn og har latt meg inspirere av deres perspektiver på makt, uten å gå videre inn på dette. Det kan virke som at det ligger en viss sosial kontroll i samfunnet som styrer valg, slik som vist hos foreldrene til Zeneb. Sosial kontroll blir ofte sett på som et negativt ladet ord, men er mer kompleks og handler stort sett om definisjonsmakt og om hvem som har makt til å definere de sosiale normene (Smette & Rosten 2019:100). Jeg tenker det er viktig å se på denne sosiale kontrollen som ligger i den språklige diskurs, slik som Foucault forklarer da mye av den æren som blir beskrevet blant mine informanter ligger i den daglige diskurs mellom bekjente i samfunnene. Det er ikke alltid bare visse personer som har makt over andre til å påvirke deres handlinger, men makten kan også utøves gjennom normer og dermed styrer mennesker seg selv i forhold til disse normene.

Thomas Hylland Eriksen forklarer at normer aktiveres på alle livets områder og kan være alt fra viktige og prinsipielle til mindre betydningsfulle detaljer. Noen normer omfatter

---

³ De andre typene; Karismatisk og Legalt herredømme blir ikke like relevant for min oppgave, men er også måten man ifølge Weber kan legitimere sin makt på (Weber 2007: 257-258).

hele samfunnet og andre handler om mindre grupper og kan til og med omfatte kun familier. Alle normer blir ikke nødvendigvis fulgt, for eksempel kan en norm i noen pakistanske samfunn være at ektepar flytter inn til mannens familie, men det likevel er det flere som velger å ikke følge den normen. Felles med alle normer er at det følger med negative og positive sanksjoner og når man går imot gruppen eller samfunnets normer kan man risikere negative sanksjoner (Eriksen 2021: 70-71). Systemet av negative sanksjoner blir ofte omtalt som sosial kontroll. Sosiale institusjoner som familie, skole eller landsbyråd kan ha sosial kontroll som en av sine oppgaver. De tar sikte på å forhindre at samfunnets normer blir brutt, og de har makt til å iverksette passende straff dersom noe blir brutt (Eriksen 2021: 70-7). Normer kan også være kjønnet og blant informantene mine var det tydelig at det var mer negative sanksjoner knyttet til døtre som flytter vekk fra familien sin enn blant sønner. Zeneb forklarte blant annet hvordan hun opplevde sosial kontroll gjennom bekjente av familien:

«Mennesker prater om hverandre her og jeg syntes det er slitsomt at folk skal bry seg om noe som ikke gjelder dem. Det er absolutt mye mer åpenhet mot å la guttene flytte til et annet land, i motsetning til å la jentene flytte. Det har nok mer med hvor man kommer fra i Pakistan og de familiene som lar jentene flytte er annerledes og unike og tror på å få jentene utdannet. Jeg tror familien min ville bli pratet om visst de lot meg flytte til utlandet. Hadde jeg flyttet til utlandet, ville folk ønsket å vite hvorfor jeg ikke bodde med mine foreldre. Og det blir et problem for min familie og når vi snakker om at jeg ønsker å flytte sier foreldrene mine. Hva vil folk si? Hva vil folk si? Hva vil folk si?»

Det som var interessant med måten Zeneb forklarte sine erfaringer på, var hvordan hun i slutten av samtalen gjentok seg selv flere ganger med 'Hva vil folk si?'. Det fikk meg til å huske på en tidligere del av feltarbeidet mitt i Lahore, hvor jeg, Khaan og Yalina så den norske filmen *Hva vil folk si?* Tematikken i filmen tar opp sosial kontroll og ære blant norskpakistanere. Selv om det ikke er en direkte sammenligning, bekreftet Khaan og Yalina flere ganger at visse situasjoner i Pakistan kan være slik som filmen problematiserer. Dette la grunnlaget for videre diskusjoner og utforskning av lignende problemstillinger i konteksten vi var i.

Klasse og kaste

Når man diskuterer klasse og kaste i Pakistan, i forhold til migrasjonsprosesser, er det viktig å forstå at Pakistan er et land med en kompleks sosial struktur og historie. Spesielt i forhold til klasse- og kastesystemet. Gjennom feltarbeidet mitt, så jeg hvordan klassesystemet og økonomiske forskjeller viste seg i den sosiale struktur i Lahore. Som nevnt tidligere er migrasjonsaspirasjoner tydelig knyttet til økonomiske ulikheter og vært avgjørende for pakistaneres migrasjonsbeslutninger.

I Skandinavia brukes begrepet ‘klassereise’ når vi beskriver veksten innenfor utdanning og velstand. I mange samfunn anses kassetilhørighet ellers for å ikke være en tildelt plass, men heller noe man kan forflytte seg innenfor. Kastetilhørighet er derimot noe man er født inn i og som man ikke nødvendigvis kan forflytte seg innenfor (Eriksen 2021: 15). Likevel synes jeg det har vært noe utfordrende å forstå forskjellen på kaste og klasse i Pakistan. Da jeg spurte Aleena om forskjellen på kastesystemet mellom India og Pakistan, mente hun det var noen essensielle forskjeller. Hun forklarte det som at mens Indisk kastesystem ofte blir forbundet med klasse, og hvordan den blir knyttet til nivåer av klasse, er kastesystemet i Pakistan mer knyttet til egenskaper. *«For eksempel kan hushjelpen eller sjåføren være av samme kaste som min familie, men det betyr ikke at vi tilhører samme klasse»*. Denne forklaringen synes jeg var beskrivende i forhold til min egen og informantenes forståelse, og har derfor tatt utgangspunkt i.

Klassesystem

Klassebegrepet kunne fremstå som noe underkommunisert blant menneskene jeg gjorde feltarbeid blant. Sosial ulikhet er noe som tydelig kommer til uttrykk i Lahore og man vil se disse forskjellene overalt. Det ble spesielt tydelig når jeg bodde hos en familie med sjåfør og hushjelpere som tilhørte den lavere klassen. Samtidig var det vanskelig å unngå å legge merke til tiggere og mennesker som sov på gatene jeg gikk. Selv om det vesentlig var til stede, var det noe som ble pratet minimalt om. Ofte måtte jeg spørre mer direkte om dette og da jeg spurte om deres klasseposisjon virket de ukomfortable. Da jeg spurte Aleena om hvilken klasse hennes familie tilhørte, ble hun stille før hun sa hun tilhørte middelklassen. Jeg hadde ved flere anledninger besøkt hennes familie og jeg hadde en oppfatning av at hun tilhørte en noe høyere

middelklasse enn mannen hennes. Da jeg spurte henne mer og drøftet disse tankene ville hun svare beskjedent at *«jo, vi er kanskje mer middel til høyere klasse»*.

Objektivt sett kan klasser beskrives som ulike posisjoner i det sosiale rom som blir definert av økonomisk og kulturell kapital (Ortner 2006: 78, Aarseth 2014: 21), men klassebetegnelser er derimot mer komplisert, da det stort sett baserer seg på hvem man omgås og hva man gjør. Hvordan man bruker betegnelsene er dessuten svært situasjonsbasert. For eksempel vil en person som i et øyeblikk skryter av sine kontakter høyt oppe i det politiske miljøet, virke som å tilhøre den høyere klassen, men kan i det neste øyeblikket betegne seg selv som middelklasse. Mange i Lahore betegner seg selv som middelklasse, men det er såpass stort hopp mellom de rikeste og fattigste at en inndeling mellom under-, middel-, eller overklassen ikke er tilstrekkelig nyansert (Walle 1999: 24-25). Walle hevder derimot at klasse på generell basis er avgjørende for rangering av mennesker i Lahore (Walle 1999: 23). Det at mange mennesker fra Lahore vil betegne seg i middelklasse fikk jeg også opplevd. Da jeg snakket med mine informanter om klassesystemet og hvilken klasse de tilhørte, sa de fleste at de tilhørte middelklasse. Likevel kunne jeg se ulike nyanser av middelklasser og av de familiene jeg besøkte vil jeg påstå det var en variasjon fra middelklasse til høyere middelklasse.

Måten jeg forsto nyansene av middelklassene, gikk ut på hvordan de oppførte seg og hvilke materielle goder de hadde. I tillegg hadde mange av familiene jeg besøkte som var i høyere middelklasse både hushjelp og sjåfører. Også hvor de bodde avgjorde en del av hvilke klasser de tilhørte. De familiene jeg møtte som bodde i midten av middelklasse bodde i åpne og trange nabolag. Det var butikker utenfor døren, høye lyder og infrastrukturen i området var mer slitt og utgått. I tillegg hadde de hverken sjåfører eller hushjelp, og materialitet var ikke like viktig.

Blant familiene som jeg vil tenke på lå mer på den høyere rangeringen av middelklassen, bodde derimot i inngjerdede samfunn og nyetablerte nabolag. Det var mer isolert fra sentrum og roligere. I tillegg hadde de hushjelp og sjåfører. Estetikk som interiør og klær var også viktig. Da jeg var der, brukte vi mye tid hos skredderen og det å ha fine og strøkne klær var viktig og hvordan man opprødde var viktig. Jeg kan for eksempel huske hvordan familien jeg bodde hos opprørte seg mye mer rolig og stelte mer i stand når familien til Aleena kom på besøk.

Om barnas migrasjon vil ha noen påvirkning for familien klassereise i Pakistan er vanskelig å si. Spesielt når familiene allerede befinner seg i middelklassen. Da jeg spurte Khaan

om hans migrasjon til Norge ville påvirke foreldrenes klassereise mente han at mer penger gjør ting enklere.

«Jeg tror nå i det perspektivet, for eksempel, hvis noen i en felles familie flytter til utlandet, har de en bedre måte å støtte økonomisk. For nå, når penger spiller inn, synes jeg selvfølgelig at det å bo i utlandet er en mye bedre måte å støtte på. Ikke sant? Fordi jeg tror middelklassefamilier i Pakistan, i den nåværende situasjonen ville vært glade hvis noen flytter til utlandet, og de kan hjelpe økonomisk mer enn her hjemme. Jeg antar at den personen ville bli verdsatt mer fordi han eller hun bringer penger».

Likevel mente han dette ikke gjelder for alle og om man derimot tilhører den lavere klassen vil det derimot ha mindre betydning.

«Om de får mer penger, vil de bli bedre og de vil teknisk sett ha en høyere klasse, men det er et mer psykologisk perspektiv og de som er i veldig lav klasse vil fortsatt bli sett likt på og derfor vil klasser som ikke stemmer overens med strukturen i samfunnet vårt, vil alltid bli sett på som lavere klasse uansett hva de oppnår, er man derimot i middelklasse er alt mye enklere og man har større mulighet på en klassereise»

Khaan mente at selv om man teoretisk sett kan oppleve en klassereise med at noen i familien flytter til utlandet og man får det bedre økonomisk, vil det til syvende og sist fortsatt være vanskelig i den lavere klassen. Som han forklarer handler det ikke bare om de materielle tingene, men hvordan samfunnet ser på menneskene som tilhører den klassen. Om de først er fra en lavere klasse, vil det være vanskelig å bli sett på som noe annet. For middelklassen vil det derimot være større muligheter for mobilitet innad i klassesystemet.

Kastesystemet

Det er vanskelig å snakke om klasse i Pakistan uten å nevne kastesystemet og selv om klassebegrepet ikke ble direkte diskutert opplevde jeg at kaste var noe som ble mer pratet om i hverdagslige diskurs. Det var både tullet med, sett negativt på og ved noen anledninger også pratet om i seriøse kontekster. Louis Dumont som har vært en sentral teoretiker innenfor forskning om kaste har likevel hatt en forståelse om at det ikke er svært relevant å snakke om kastesystemer utenfor India, men heller at muslimske samfunn som har bodd tett på Hinduer kan ha adoptert dette aspektet med kastesystemet (Walle 1999: 22- 23), og av den grunn har

stor betydning flere steder i Pakistan. Lahore er også en by som ligger under en time unna India, så det kan også ha noe å si for hvordan kastesystemet er viktig her.

Andre antropologer som blant annet Inger-Lise Lien og Fredrik Barth mener at kastesystemet finnes i Pakistan og at i likhet med Dumont er kulturen preget av å bo tett på hinduer. Dette viste Barth til etter sitt feltarbeid i Swat-dalen i Pakistan hvor han opplevde at muslimene var fortsatt preget av hinduismen og at befolkningen var inndelt i medfødte kategorier som kunne minnes om kaster, ved at det tillag personer visse privilegier og en viss personlig ære (Eriksen 2021: 154-155). Jeg vil argumentere for at kaste er noe som i høyeste grad finnes i Lahore og noe som ofte ble diskutert i den daglige diskurs. Det tok for eksempel ikke lang tid før jeg ble spurt hvilke kaster *Skripeland* var. Likevel var viktigheten av kaste ulikt mellom generasjoner og mens den eldre generasjonen syntes kaste var viktig i avgjørelser som giftemål, så var det også noe negativt blant den yngre generasjonen. Da det yngste barnet i huset på ett år krabbet rundt på gulvet og mot naboens sønn på 2 år sa faren i huset at han må huske hvilken kaste han kommer ifra. Selv om dette var ment som en spøk var sønnen i huset fort til å avfeie det faren sa. Da jeg spurte om oppklaring forklarte sønnen at de ikke ønsket å lære kastesystemet til barnet.

Mange av mine informanter pratet også om hvordan kastesystemet var av stor betydning når de skulle inngå ekteskap og hvordan de ofte måtte overtale foreldrene sine om de ikke var av samme kaste. For Aleena og mannen hennes var dette så avgjørende at foreldrene først ønsket at hun skulle vurdere noen andre ektefeller. *«Ja, det var en lang diskusjon og selv om foreldrene mine heller ikke er av samme kaste, var det så viktig for bestefar at vi var samme kaste. Derfor ville han at jeg skulle vurdere noen andre før jeg til slutt fikk det som jeg ønsket. Men det var ikke uten noen diskusjoner».*

Det er derimot en forskjell på klasse- og kastesystemet da kastesystemet henger sammen med hvilke familier man kommer fra er det en viss mobilitet i klassesystemet som ikke passer til forestillingene om kastesystemet. Klassesystemet kan kjøpes og det kan mistes av individer og familier. For eksempel vil noen som tilhører overklassen i liten grad få respekt og ære over lenger tid, om de ikke kan bekrefte posisjonen sin med materielle ressurser. Likt som at noen som har en fortid med lavere klasse kan fremvise sin materielle rikdom og gjennom den måten få tilsvarende respekt og ære på sikt (Walle 1999: 23). Dette reiser et mer direkte spørsmål om migrasjon kan bidra til materiell rikdom og som kan endre klassen til familien som bor i hjemlandet og om dette er en del av migrasjonsaspirasjonene.

Kvinners mobilitet og pardah

En kveld skulle jeg møte informanten min, Zaima. Hun var 24 år, ferdig utdannet og bodde sammen med foreldrene sine. Hun var den mellomste av tre søstre og hadde aldri reist utenfor Pakistans grenser, men likevel hadde hun et stort ønske om å migrere til et annet land, og for øyeblikket var planen hennes å ta en doktorgrad i Norge. Zaima var også en av kvinnene i Lahore som jeg hadde blitt ekstra godt kjent med, og som hadde blitt en god venninne for meg.

Det var kvelden før Ramadan, og Lahore var mer våken enn vanlig. Jeg og Zaima hadde begge planlagt å være våken frem til sehri⁴, så vi møttes ikke før på kvelden. Vi hadde planlagt å møtes på en kafé i en annen bydel enn jeg bodde og bilturen var lang, slik som det alltid føltes i Lahore. Hjemme i Norge var jeg vant med å kunne møte venninner fra gåavstand og var vant til å bruke kollektivtransport hyppig. I Lahore hadde jeg derimot lært å måtte planlegge mer før jeg skulle ut.

Khaan måtte kjøre meg og bli med til intervjuet, da jeg ikke kunne gå alene. Dette handlet nok både om at jeg var kvinne og turist, men også fordi Khaans ansvar følte et større ansvar for meg. De ba alltid broren i huset bli med meg steder. Jeg og Khaan hadde på forhånd avtalt at jeg skulle sitte alene med henne da jeg stilte spørsmål, men at han kunne sitte noen bord unna oss. Jeg hadde blitt vant til å ha med meg følge når jeg reiste rundt i Lahore, noe jeg syntes var en vanskelig tilvenning i starten. Da jeg kom til Lahore, var noe av kultursjokket mitt å ha redusert mobilitet og hvordan jeg ble avhengig av menneskene rundt meg. Fra å være vant til å gå ut når jeg ønsket, og reise rundt alene, til å plutselig tenke at jeg måtte spørre eller planlegge for å dra ut, føltes svært begrensende. Ofte følte jeg meg til bry når jeg ønsket å dra steder og det var enklest å bli hjemme. Likevel tenkte jeg dette kunne gi meg en mulighet for innsikt, slik Clifford beskriver med 'Thick Descriptions', da jeg selv følte på disse begrensningene. Det fikk meg til å reflektere over hvordan jeg opplevde å være kvinne i Lahore. Disse personlige erfaringene økte min nysgjerrighet, og jeg ønsket derfor å snakke med Zaima om dette for å se om vi delte samme erfaringer.

Kafeen virket moderne og trendy. Jeg husker alle lysene som hang over oss og alle menneskene som satt og røykte. Det føltes godt med en miljøforandring og i et kort øyeblikk, føltes det som om jeg ikke lenger var i Lahore. Det var en stund siden jeg hadde truffet Zaima

---

⁴ Sehri / suhoor (arabisk) er siste måltidet man spiser før man starter fasten.

sist. «Wow, så fin du ser ut i Shalwar kameez⁵, sa hun da vi møttes. Mye hadde forandret seg siden vårt siste møte. I mellomtiden hadde jeg begynt å kle meg i mer tradisjonelle klær, som passet til samfunnets normer, og jeg hadde blitt vant til å tilpasse meg og bevege meg som en pakistansk kvinne. En del av denne tilpasningen innebar at jeg hadde lært meg å senke hodet når jeg var ute blant folk. Jeg er usikker på om dette var på grunn av samfunnets normer, eller om det var fordi jeg ønsket å bli mindre synlig og unngå å trekke for mye oppmerksomhet. I litteraturen skriver Sajjad om dette blikket som jeg selv opplevde og hvordan hun i Pakistan tidligere hadde pleid å senke blikket for å få fred, men også for å vise menn respekt (Sajjad 2021: 8-9). Etter å ha reflektert over dette i senere tid påstår jeg at det hele handlet om at jeg ønsket å bli mindre synlig, men også fordi flere av kvinnene jeg møtte hadde et slikt blikk da de var ute blant menn.

Zaima var ikke den personen jeg tenkte pratet mest, men viste seg å være en svært åpen person, når jeg snakket med henne alene. Da jeg kom inn på temaet om hva hennes foreldre syntes om at hun ønsket å migrere til utlandet hadde hun mye på hjertet, og hun virket både engasjert og oppgitt.

«Det handler ikke så mye om hva mine foreldre sier, men mer om hva andre vil si til mine foreldre. «Skal du virkelig la datteren din reise til en slik kultur?» «hun er ikke gift enda» eller «hvem skal ta vare på dere når dere er eldre?» ville mine foreldre hørt. De syntes selv det kunne vært greit, men selvsagt det ville vært enklere å la broren min flytte».

Som nevnt tidligere er ikke alle like åpne for at døtre skal flytte til utlandet, slik som sønnene sine og for noen kan det å migrere være nettopp en utvei fra slike kjønnsnormer. Zaima mente også at for mange kvinner, vil ekteskap være en siste utvei og en flukt for mange.

«Ekteskap er en flukt for mange jenter her, spesielt for dem som ønsker å flytte ut av sine egne problematiske husholdninger, eller vanskelige familie eller bare for en som ønsker mer frihet,» smiler hun. «Noen kvinner drømmer om å gifte seg med en annen som er villig til å gjøre dette».

For at vi skal kunne forstå utfordringer knyttet til internasjonal mobilitet for kvinner i Lahore, mener jeg det er viktig å se på den begrensede mobiliteten som ligger i samfunnet i Lahore.

---

⁵ Pakistanske tradisjonelle klær.

Blant flere av mine kvinnelige informanter ble det ofte snakk om hvilke begrensninger de hadde rundt deres mobilitet i samfunnet. For eksempel var det større utfordringer for meg å planlegge møter med mine kvinnelige informanter sent om kvelden, om vi ikke hadde med oss et mannlig følge. Det er selvsagt større nyanser i Lahore, men blant mine kvinnelige informanter var det stort sett vanlig å reise rundt i byen, men likevel med noen begrensninger. En av mine første uker i Lahore skulle Khaan, fetteren hans, Noor, som var datteren til Khaans fars venn og jeg dra ut for å bowle. Noor var 28 år, bodde sammen med familien sin og hadde en storebror og en lillesøster. Siden jeg hadde følt mye på min begrensede mobilitet, tenkte jeg dette var en fin anledning til å spørre Noor om hvordan hun opplevde det:

«Faktisk er det to forskjellige perspektiver her i Pakistan for min aldersgruppe. I mitt tilfelle er det flere muligheter, for eksempel at jeg ikke kan gå ut uten å spørre eller fortelle foreldrene mine på forhånd. På dagtid holder det at jeg forteller foreldrene mine hvor jeg skal, men på kvelden må jeg spørre om tillatelse, noe som er umulig mesteparten av tiden. Når det gjelder transport kan jeg reise alene frem til klokken 22.00, om det er en nødsituasjon. Det er også få jenter jeg kjenner som bor alene og kan gå ut alene»

Ifølge Noor kunne dette henge sammen med ære, da folk kunne tenke negativt om hun hadde blitt sett ute alene på et sent klokkeslett. Andre kunne tenke at familien ikke eier skam med å la datteren være ute så sent. Det er også verdt å merke seg at normene rundt kvinners mobilitet i Lahore, blir påvirket av klasseskillene. For eksempel var det vanlig blant hushjelpene jeg ble kjent med, at de kunne reise alene sent på kvelden eller dra hjem på egen hånd etter jobb.

Ifølge Carroll Pastner (1972) henger kvinners mobilitet i Pakistan, tett sammen med deres *pardah*. *Pardah* er et begrep som er mye brukt i Sør-Asia, og noe som også ble brukt da jeg spurte noen av mine kvinnelige informanter om menn og kvinners segregering. Ifølge Pastner inkluderer begrepet to forskjellige definisjoner: en gardin og et slør, for å skjule deler av kvinnens kropp. Men også som en gardin som viser til et fysisk skille i huset mellom menn og kvinner (Pastner, 1972: 251; Dube, 1997: 60). For å understreke viktigheten av verdiene som baner vei for å skjule kvinner, blir betydningen som legges på en kvinnes fysiske beskjedenheter fremtredende. Pastner mener det er to viktige metoder for å forhindre brudd på denne beskjedenheter. En av disse ligger i begrensninger på den fysiske mobiliteten til kvinner utenfor hjemmet (Pastner, 1972: 251).

Selv om mye har endret seg i det pakistanske samfunnet siden Pastner skrev om dette i 1972, gir beskrivelsen av det fysiske skillet i huset mellom menn og kvinner, en god beskrivelse av husenes konstruksjon i Lahore. Noe jeg tenkte en del på da jeg kom til Lahore var hvordan husene både var lukket og åpne. De var åpne i den betydning at familiemedlemmer kom på besøk når de ønsket. Man trengte ikke å si ifra før man kom. Samtidig var husene lukket i den betydning at det ble skjermet for innsyn av naboer. I noen nabolag var husene også inngjerdet. Torunn Arntsen Sajjad forklarer at husene i Pakistan ideelt sett er konstruert slik at naboer og andre skal få minimalt innsyn til beboernes aktiviteter og at det er egne rom hvor menn kan ta imot besøk (Sajjad 2021: 53). Det at menn har egne rom for å ta imot besøk, kan ha sammenheng med *pardah*, altså kjønnsgrereringen som er i samfunnet (Sajjad, 2021:51-52). Dette opplevde jeg selv da vi besøkte familier. For eksempel da jeg skulle på iftar⁶ til en av familiene, ble jeg og kvinnene tatt med inn på et eget rom hvor vi spiste, og resten av mennene spiste ute. Kvinner i Pakistan skal generelt unngå kontakt med menn som de ikke er i slekt med, men hvorvidt *pardah* praktiseres eller i hvilken grad den blir praktisert varierer svært (Sajjad 2021: 52).

Blant mine kvinnelige informanter var det store forskjeller i bruken av slør eller duppatta. Duppatta er et stort sjal som kvinner i Pakistan bruker og i likhet med Pastners forklaring kan være med på å skjule deler av kvinners kropp. Ifølge flere av mine informanter var det ikke noe de alltid brukte, men noe de følte for å ta på seg ulike steder da de følte seg mer trygge med dette plagget. Det var også ulikt fra grupper til grupper og blant mine mer konservative informanter var det mer vanlig å bruke det store deler av tiden. I følge Aleena kunne det også handle om respekt, og hun mente folk ville ha mer respekt for henne om hun gikk med det. Dette var også noe jeg kjente meg igjen i, ettersom jeg følte meg mer trygg med dette og fikk mindre blikk når jeg gikk med det. Jeg husker blant annet en dag jeg skulle på et marked med moren i huset. Jeg glemte dupattaen min i bilen og når jeg sa jeg måtte hente den sa moren «*åh du glemte respekten din*». Selv om det ble sagt i spøk, kunne jeg ikke unngå å ane en kjerne av sannhet i ordene hennes.

For Aleena handlet det ikke bare om å dekke håret, men det å ha dupattaen rundt skulderen var like viktig. Dette fikk jeg oppleve en dag jeg og Aleena lagde mat sammen på kjøkkenet. Underveis i matlagingen, kom plutselig familiens fettere og kusiner på besøk.

---

⁶ Iftar er måltidet man spiser når man bryter fasten.

Aleena skulle hente noe på rommet, men stoppet opp da hun hørte at de alle oppholdt seg i stuen utenfor kjøkkenet. «*Jeg viser meg aldri uten duppatta min*» sa hun da jeg så på henne. Selv om Aleena ikke vanligvis gikk med håret tildekket hjemme og med nærmeste familie, følte hun seg naken uten å ha det store sjalet rundt nakken. Ifølge Sajjad er også duppatta en av måtene kvinner viser grader av pardah.

En kommentar på religion

“A woman who believes in Allah and the Hereafter shall not travel for (a period of) a day and a night unless accompanied by a mahram of hers” (Sahih al bukhari).

Jeg har ikke til hensikt å fokusere på religion i oppgaven, men mener det er av betydning å gi en kort kommentar. Jeg mener det har en betydning for hvordan folk i Lahore ser på kvinners mobilitet, både innad i byen, men også internasjonal mobilitet. Da jeg snakket med Aleena om kvinners mobilitet, mente hun at disse normene i stor grad kommer av det som står skrevet i koranen og *hadithene* (referansen over). Dette mente hun kunne være en viktig grunn til hvorfor normene i samfunnet er slik, og hvorfor det er større utfordringer for kvinner å migrere.

Yalina mente i tillegg at segregeringen i samfunnet både kom av tradisjoner og religion. Hun mente at religion kan være en drivkraft til hvordan man opprettholder segregeringen i samfunnet. Det er mer akseptert å la kvinner migrerer sammen med sin ektemann. Islam kan etter min forståelse bidra til å rettfærdiggjøre slike æreskodekser for mobilitet og segregering i samfunnet.

Hvordan islam blir praktisert er også forskjellig og kan fungere som en markør for klasseforskjeller. Ifølge Aleena, kunne det også fortelle hvilken klasse man kommer fra «*Som for eksempel Aqidah, hun vet ikke hvordan man ber og det er faktisk slik at mange i den lavere klassen ikke vet hvordan man praktiserer islam, med å be eller lese koranen. Jeg har nå gitt henne en bok så hun kan lære seg dette, for de kan nesten ingenting om dette*». Da jeg derimot en dag skulle bli med å kjøre Aqidah hjem til mannen etter hun var ferdig for dagen, fikk jeg likevel sett hvordan segregeringen var like viktig. Et stykke før vi var hjemme hos henne, måtte vi stoppe bilen slik at hun satt seg bak med meg og aunty⁷. Aunty forklarte at det ikke ville se

---

⁷ 'Aunty' er moren i huset jeg bodde.

bra ut om hun satt i forsetet med sjåføren. Med andre ord er flere deler av Lahore tydelig preget av *pardah*, knyttet til religion eller ei.

Kvinnelig motstand

Der det er makt er det også motstand, sier Lila Abu-Lughod med referanse til Foucault. Abu-Lughod beskriver gjennom sitt feltarbeid i Egypt hvordan beduinske kvinner viser motstand mot den tradisjonelle maktstrukturen som finnes i samfunnet. Den type motstand hun viser til blant kvinnene er ikke direkte konfrontasjon, men heller gjennom å holde hemmeligheter, dekke for hverandre og bruke tausheten til sin fordel. De går for eksempel på hemmelige besøk til venner og familie, eller røyker når mennene er borte (Abu-Lughod 1990: 42- 43). Motstanden er ofte knyttet til kvinner og en av områdene det blir vist motstand mot kjønnsrollene som finnes i samfunnet. I dette forholdet mellom motstand og makt konfronterte ikke kvinnene åpent, men viste heller motstand gjennom å holde på hemmeligheter og taushet, dekke hverandres saker og bruke taushet til deres fordel. Dette er også en måte kvinnene samtidig støtter og trosser kjønnssegregeringssystemet, for å beskytte sin egen 'separate sfære' (Abu-Lughod 1990: 43).

Pardah

Det at kvinner viser motstand mot kjønnssegregeringssystemet i samfunnet var også noe jeg opplevde under feltarbeidet mitt. Under en større middag i familien jeg bodde hos, ble det invitert to svigerfamilier. Da ble mennene og kvinnene delt under hele middagen, men også tiden før hvor vi minglet. Jeg husker jeg reagerte på det siden det ikke hadde vært gjort i min tid tidligere. Jeg hadde opplevd segregering av kvinner og menn på bussen og på konserter vi hadde vært på, men ikke ellers. Under middagen så jeg at Yalina flere ganger viste en form for motstand mot segregeringen. I begynnelsen av kvelden var kvinnene i et annet rom enn mennene. Yalina virket utålmodig over å sitte i et annet rom og sa etter hvert at vi burde gå til de andre mennene. «*Hvorfor gidder vi å sitte her*» sa hun. Senere under middagen opplevde jeg også at hun ved flere anledninger flyttet seg til mennenes bord, selv om det var et tydelig skille mellom plassene. Hun flyttet seg, som om det var det mest naturlige å gjøre. Da jeg spurte Yalina om

hvorfor hun hadde gjort det, virket det som at hun egentlig ikke hadde tenkt så veldig mye over det, og at det ikke var planlagt:

«Ærlig talt, jeg har aldri tenkt på det før nå. Jeg tror grunnen til at jeg gjorde det, var fordi det var mitt naturlige instinkt. Når det er familie, gir det ikke mening for meg med segregering, fordi begrepets betydning ikke er naturlig for meg. Jeg vil gjerne ha samtale med begge kjønn og ikke ha en segregert samtale, så det følte mest naturlig for meg. Samtidig tror jeg det var litt med vilje. Mannen min sitter der og derfor vil jeg ha spise maten min med han. Bare fordi jeg er kvinne, burde ikke det bety at jeg ikke kan sitte ved deres bord. Helt ærlig så gjør vi det kun når svigersøsteren Aleenas familie er på besøk, da det er en kultur i deres hus at menn og kvinner spiser hver for seg når de har besøk. Jeg tror også det hele kommer fra denne ideen om at menn spiser og kvinner skal servere dem. Jeg tror imidlertid at det har utviklet seg i den forbindelse, at det fortsatt er deres tradisjon å spise separat».

For Yalina var det et naturlig å spise ved mannens bord, da det var vanlig praksis i deres hjem. I tillegg var det en måte hun kunne vise motstand mot kjønnssegreringsystemet. Yalina kommer fra en familie som gjennom årene har blitt med Yalinas ord, mer liberale rundt måten segregeringen praktiseres, men i følge Yalina har det tatt tid.

«Det har ikke vært enkelt, jeg har måtte tatt flere kamper gjennom oppveksten for å få lov til de tingene jeg gjør i dag. Pappa har alltid vært ganske åpen, men mamma har vært mer tradisjonell. I tillegg til henne har storebroren min ofte hatt mye å si. Det var ofte han jeg hadde diskusjoner med gjennom oppveksten, og ofte mente han jeg ikke kunne dra ulike steder og heller måtte være hjemme»

I følge Yalina var svigersøsteren, Aleenas familie mer konservativ og tradisjonell i måten de praktiserte segregeringen. Under Ramadan skulle jeg på middag til Aleenas familie og jeg ble overrasket da vi ikke ble delt under middagen. I følge Aleena handlet det om hvor mange som var samlet.

«Okei, så det varierer. Da min familie var på besøk slik som Yalina beskriver, var vi tre forskjellige familier. Det var for det første fordi vi var for mange til å ha på et bord, men også på grunn av segregeringen. Segregeringen er for det meste forankret i religion da blandede forsamlinger av ikke-relaterte/fremmede ikke anses som passende i Islam».

En annen måte for motstand mot samfunnets kjønnsstruktur, var hvordan Aleena utfordret normene i samfunnet. Til tross for at hun hadde etablert familie, hadde hun også store ambisjoner for sin karriere. Hun nektet å akseptere den normative oppfatningen om at hun ikke kunne fokusere på karrieren, samtidig som hun var mor til en sønn. Ved flere anledninger hadde hun også blitt konfrontert med påstander om at hun ikke kunne prioritere jobb, på grunn av sin rolle som mor. Jeg syntes Aleenas erfaringer var interessante, da hun til tross for å være ganske konservativ og tradisjonell på noen områder, utfordret normene på andre måter.

Konkluderende bemerkninger

I dette kapitlet har jeg sett nærmere på sosial differensiering og hvordan sosiale kategorier som klasse, kaste og kjønn former og påvirker migrasjonsaspirasjoner blant yngre pakistanere, spesielt knyttet til slektskapsforhold. Gjennom kapitlet har jeg vist hvordan slike sosiale kategorier former og påvirker migrasjonsaspirasjoner. Ære er som vist gjennom litteratur og egen empiri, et sentralt begrep i flere samfunn i Pakistan. I forhold til migrasjon kan dette være problematisk, da normer rundt migrasjon og forpliktelser til familie i stor grad blir påvirket av samfunnets æreskodekser. Æreskulturen er som vist høyst kollektiv og legger stort press på deres migrasjonsbeslutninger. Perspektivet på kjønn har vært gjentakende og kapitlet har sett nærmere på den pågående forhandlingen og utprøvingen av grenser rundt kjønnsnormer. Kjønnnormer rundt kvinners mobilitet har vist utfordringer knyttet til internasjonal mobilitet som i hovedtrekk blir styrt av ære og *pardah*.

Jeg har også utforsket klasse- og kastesystemene i Lahore, og har argumentert for hvordan systemene i aller høyeste grad er eksisterende blant familiene jeg har besøkt. I kapitlet har jeg reist spørsmål om migrasjon har noen betydning for familiers klasseposisjon. Kunnskap om klasse- og kastesystemet i Lahore har vært av betydning og avgjørende for å forstå den videre analysen av hvordan aspirasjoner blir dannet i lys av dette. Hovedmålet med å diskutere dette har vært for å gi mer kontekst, for å forstå de neste kapitlene.

KAPITTEL 4: DRØMMEN OM Å MIGRERE

«Familien vår som bodde i Norge, hadde helt klart gjort et inntrykk på mitt ønske om å flytte til Norge, og det hele følte enklere når jeg visste vi hadde familie og kontakter som kunne hjelpe meg.»- Khaan, 29 år.

Den store migrasjonsdrømmen

Helt siden slutten av 60-tallet har Pakistanere migrert til Norge. Som jeg skrev i introduksjonskapittelet, har den lange migrasjonsstrømmen fra Pakistan handlet mye om de samfunnsmessige faktorer i Pakistan og Norge. Siden de første innvandrerne kom til Norge var det mange som så på migrasjon som en mulighet til å skaffe seg et bedre livsgrunnlag. Mange hadde økonomiske aspirasjoner om å tjene penger de skulle sende til familiene i Pakistan og hadde en plan om at migrasjonen var kortvarig. I dette kapittelet ønsker jeg å se hvordan mine informanternes migrasjonsaspirasjoner blir dannet, spesielt i det transnasjonale sosiale rom. Et transnasjonalt sosialt rom blir brukt for å beskrive det sosiale rom der mennesker samhandler, holder kontakt og opprettholder tette bånd på tvers av landegrenser gjennom familie og venner (Faist 1998), slik familiene jeg har møtt gjør.

Som nevnt tidligere, mener Appadurai aspirasjoner alltid dannes i samspill med andre og er stort sett aldri individuelle. Hvilke muligheter man har, legger også føringer for hvilke aspirasjoner man utvikler. Ifølge Lidén, med referanse til Appadurai og Carling, må man bruke begrepene *aspirasjoner* og *kapasitet* for å få en mer nyansert forståelse av internasjonal mobilitet. Og som jeg har beskrevet tidligere (side 14) vil livsvilkårene forme aspirasjonene og kapasiteten til å migrere (Lidén 2017: 44-45). For eksempel hadde mange av de jeg gjorde feltarbeid med, bekjente i utlandet. Dette var for mange av stor betydning for deres ønsker for å migrere. Ifølge Lidén skjer migrasjon når folk sitter med en oppfatning om at forventningene de har til livet, ikke kan bli oppfylt der de bor, men bare om de flytter til utlandet (Lidén 2017: 45).

Det at flere har hatt en tilknytning til andre land på grunn av sin familie eller bekjente, har vært en stor del av deres migrasjonsaspirasjoner. Lidén diskuterer hvordan migrasjonsaspirasjoner formes i transnasjonale kontekster. Det kan være få muligheter i landet

man bor, eller det kan være familiens sosiale og økonomiske nettverk som gir flyt av informasjon. Dette former ideer og sosiale og kulturelle forståelser, som virker inn på aspirasjoner og verdensbildet. Barn og unges aspirasjoner formes av historier som blir fortalt gjennom slike nettverk. Transnasjonale familier blir imaginære fellesskap som vedlikeholder fortellinger for at de skal bli meningsfulle. Gjennom slike historier skapes bilder av muligheter (Lidén 2017: 45). Jeg synes dette perspektivet er spennende og mye av det informantene mine sier, kan nettopp forstås ut fra et slikt perspektiv. Khaan husker for eksempel hvordan det å leve i transnasjonale familier gjorde at han fikk sett utlandet gjennom sine kusiner og fetteres blikk.

«Jeg ville ofte se hvordan livet i Norge kunne være, da jeg holdt kontakt med fetterne mine gjennom sosiale medier. Jeg husker også hvordan moren min og storebroren min reiste til Norge da jeg var yngre, for å besøke tanten min. Det gjorde stort inntrykk på meg. Familien vår som bodde i Norge, hadde helt klart forsterket mitt ønske om å flytte til Norge. Det følte enklere når jeg visste vi hadde familie og kontakter som kunne hjelpe meg.»

For Arham, som ikke hadde familie i utlandet, var det derimot måten foreldrene snakket om andre land som vekket hans migrasjonsønske. Arhams foreldre hadde flere ganger gjennom oppveksten tatt med Arham og broren på ferier til utlandet. Et av disse landene var England som han også hadde ønske om å studere i. Da jeg spurte om hans avgjørelse rundt å studere i England og ønsket hans om å flytte tilbake dit, var det tydelig måten foreldrene snakket om landet, var med å forme hans migrasjonsaspirasjoner.

«Jeg tror, hovedsakelig mye av det var på grunn av hvordan familien min pleide å oppfatte Storbritannia. For eksempel, uansett hvor vi pleide å reise, pleide de å fremheve denne store blesten rundt hvor ren luften var, hvordan alt er bra, hvordan det er så mye likhet og lite fattigdom. Det hadde absolutt stor innvirkning på meg, og gjorde at jeg begynte å tenke at dette er det rette landet å være i.»

Ifølge Arham var foreldrenes oppfatning av England med på å danne hans migrasjonsaspirasjoner. Etter 3 år i England, hadde ikke aspirasjonene endret seg, men heller blitt sterkere. I dag har han samme oppfatning av England, og selv om han nå har flyttet tilbake til Lahore hadde han fortsatt et ønske om å flytte tilbake.

For andre er ikke opplevelsen lik og et opphold i utlandet gir ikke mersmak. Dette var tilfellet for Azban som selv hadde studert fire år i England da han var ung. Han hadde derimot ikke aspirasjoner om å bli værende. Da jeg spurte Azban om hvorfor han ikke ønsket dette, så han spørrende på meg. Han mente han ikke vill få noe godt liv om han ble værende. Han mente at de som ble værende som oftest endte opp som taxisjåførere. De ville bruke livet sitt på å tjene penger som skulle bli sendt hjem til Lahore. I Pakistan ville han heller hatt et bra liv, med mer fritid til å møte venner og familie. I tillegg mente han at de pakistanere han ble kjent med i England som hadde barn, ikke hadde noen kontroll over barna. De bare jobbet, hadde ikke noe liv og var redde for barnevernet.

Arham og Azban hadde ikke samme opplevelse av utlandet. Det som derimot var felles, var at de begge hadde samme muligheter for å migrere. Som Appadurai forklarte er det ikke slik at alle har samme evne til å aspirere det samme, om det ikke ligger innenfor mulighetene deres. I min oppgave viser jeg hvordan aspirasjoner og hvilke muligheter man har, er knyttet til både kjønn, klasse og kapital. Selv om informantene mine tilhørte middel til høyere klasse i Pakistan, ble jeg også kjent med en del fra en lavere klasse som for eksempel hushjelpene. En kveld ble jeg sittende med den yngste hushjelpen, Aqidah. Vi satt på kjøkkenet og drakk chai, mens hun vasket etter middagen. Hun kunne ikke mye engelsk og jeg kunne ikke mye urdu, men likevel holdt vi samtalen gående med de ordene vi kunne og ved bruk av tegn. Hun fortalte hvordan hun kom til å savne meg når jeg skulle dra hjem, og begynte å forklare med å symbolisere et fly. Et øyeblikk lo vi litt sammen, men deretter så jeg at tårene fylte øynene hennes. "*Baji, baji*", sa hun, som betyr søster. Hun forklarte hvordan det ville være umulig for henne å se meg igjen hvis jeg ikke besøkte henne, fordi hun aldri ville ha råd til å skaffe seg et pass. De betydelige kontrastene mellom Aqidah og informantene mine, synes jeg gir et beskrivende bilde av Appadurais forståelse av aspirasjoner. Man har aspirasjoner innenfor de begrensede mulighetene man har til rådighet. Med andre ord blir måten vi aspirerer, knyttet til sosiale kategorier som klasse, kjønn og kapital.

Selv om mine informanter tilhørte så å si sammen klasse, var det fortsatt forskjeller rundt kjønn og deres families sosioøkonomiske status. Selv om Maira kom fra en middelklassefamilie, var det for dyrt for henne å skulle betale for skole i utlandet.

«Jeg søkte på litt forskjellige skoler i forskjellige land, men helt ærlig kunne jeg og familien ikke ha råd til det. Det var for dyrt. Derfor søkte jeg meg inn på skole i Norge,

da Norge ikke hadde krav om skolepenger. I tillegg hadde jeg en onkel som bodde i Oslo, som sa han kunne hjelpe med mat og et sted å bo».

Selv om Mairas familie ikke hadde økonomisk anledning til å hjelpe henne, hadde hun en fordel av å ha en onkel i Norge som kunne bistå henne økonomisk. Det var derimot hennes sosiale kapital og gratis utdanning i Norge som muliggjorde hennes migrasjon. I dag er Maira bosatt i Oslo, gift og har også lært seg norsk.

Migrasjon som et familieprosjekt

I kapittel 1 introduserte jeg Carstens perspektiv på slektskap som en sentral faktor i mange migrasjonsopplevelser. Dette synet ble også gjenspeilet blant mine informanter. Det ble tydelig at når noen i familien flytter til utlandet, blir det mer som et kollektivt familieprosjekt enn en individuell reise. Flere familiemedlemmer må bidra for at migrasjon skal kunne realiseres. For eksempel var det flere som fortalte hvordan deres migrasjonsreise kun var mulig på grunn av deres families emosjonelle og økonomiske støtte. Khaan som hadde tante, fettere og kusiner i Norge fortalte blant annet hvordan de hadde stor betydning for hans tid i Norge.

«Familien i Norge hadde absolutt stor betydning. En konstant påminnelse om at du ikke er alene i et nytt land og kan henvende deg til familien din (tanten min og barna hennes) var en stor lettelse. De hjalp meg med å finne meg til rette til å begynne med, og hjalp meg også økonomisk en eller to ganger. Så ja, de hadde stor innvirkning»

Når Khaan var ferdig utdannet, flyttet han også inn til tante sin i Oslo. Han prøvde å få jobb i Norge, før han reiste tilbake til Pakistan. Det at Khaan kunne bo hos sin tante, gjorde at faren ikke ble så økonomisk belastet. Senere foreslo tante også at han kunne gifte seg med noen som tante kjente, slik at Khaan kunne få opphold i Norge, men Khaan takket nei. Da jeg spurte hvorfor, mente han det var flere grunner til dette:

«For da er det ikke ekte. Da hadde jeg bare gjort det for å kunne bli i Norge. Det ville vært et dysfunksjonelt forhold. Før eller siden hadde jeg uansett ville forlatt personen».

Da jeg spurte videre, innrømmet han også at han var redd det ville skape konflikter på tvers av deres utvidede familie. *«En faktor til er at det hadde vært en tjeneste. Hvis jeg ønsket å skape sunne grenser, ville familien der borte kanskje ha vært slem mot søsteren sin, altså moren min.*

De ville sagt 'vi hjalp ham og nå møter han oss ikke så mye'. Tante min kan noen ganger være litt 'giftig'». Når Khaan snakket om sunne grenser, refererte han til ønsket sitt om å leve mer individuelt og kunne ta egne avgjørelser. Han syntes det var vanskelig når han bodde så tett på familien sin. Selv om det var mye støtte fra familien i Norge og Pakistan, ble det som Khaan forklarte, mye fokus på tilbakebetaling. I tillegg ville han få en del forpliktelser for sine familiemedlemmer i Norge, om de hjalp han å etablere seg, noe Khaan ikke ønsket.

I kapittelet om slektskap under takknemlighetspraksiser, beskriver jeg hvordan flere følte et behov for å tilbakebetale foreldrene. Dette gjelder alle de formene for støtte de hadde fått opp igjennom barndommen og gjennom migrasjonsreisene deres. I tillegg er det tydelig gjennom Khaans erfaringer at dette er like viktig på tvers av den utvidete familien også. Når Khaan forklarer at han ikke ønsket for mye hjelp av tanten sin i Norge, handlet det mye om hvordan det kunne oppstå konflikter mellom familierelasjonene om disse takknemlighetspraksisene ikke ble overholdt. Khaan var sannsynligvis enda mer bekymret for dette, da noe lignende hadde skjedd tidligere mellom andre familiemedlemmer. Khaan forklarte hvordan tanten tidligere hadde bistått niesen sin fra Pakistan med å gifte seg med sønnen sin i Norge. På et senere tidspunkt hadde de søkt om skilsmisse, og dette hadde ført til brudd i flere familierelasjoner. I Carstens perspektiv kan man se dette som en måte Khaans familie opprettholder slektsbåndene. Ved å hjelpe hverandre og utøve slike takknemlighetspraksiser, tar de vare på relasjonene på tvers av landegrensene. I tillegg til praktisk og økonomisk støtte av familiemedlemmer er også den emosjonelle støtten også viktig. For Maira var det svært viktig at foreldrene viste mye støtte med å oppmuntre henne til å migrere.

«Far og søsken var oppmuntrende, støttende og følelsesmessig engasjert, og moren min var spesielt til stor hjelp for meg. De første fem årene mine i Norge bodde jeg alene, før jeg møtte mannen min. Det var ikke lett. Du bor alene og kan ikke språket. Det var i tillegg vanskelig siden jeg også mistet moren min på samme tid. Emosjonell støtte var dermed viktig»

Før Maira møtte mannen sin i Norge, var det både en ensom og utfordrende tid i nytt land. I et nytt og ukjent samfunn hvor hun ikke kunne språket måtte hun klare seg uten den dirkede støtten av familien slik hun var vant til i Lahore. I tillegg mistet Maira moren sin mens hun bodde i Norge. Det var for Maira utrolig smertefullt og det å være borte fra hjemlandet forsterket sorgen hun følte på. For Maira var det av stor betydning å ha emosjonell støtte fra familien sin i Lahore.

Mairas erfaringer understreker betydningen av å ha en støttende familie når man tilpasser seg en ny kultur- spesielt om man opplever tragedier som Maira beskriver.

“I need a change from this toxic environment”

Zaima var en av informantene mine som gjorde et større inntrykk på meg. Når vi snakket om hvorfor hun ønsket å migrere, virket det ikke som det handlet så mye om hva utlandet hadde å tilby, slik det gjorde for det fleste av mine informanter. Det handlet mer om hvorfor hun ønsket å flytte vekk fra Pakistan, og hvilke utfordringer hun hadde knyttet til samfunnet i Lahore.

«Folk kan være så ‘giftige’ noen ganger, og noen folk i Pakistan kan ikke fordra deg her. Du vet til og med familien min, ikke mine foreldre, men de i den utvidede familien, mener at jeg burde gifte meg, men jeg ønsker ikke det. Jeg vil flytte til utlandet og studere master. Jeg vil reise vekk fra Pakistan og dette samfunnet er litt kvalmende for meg noen ganger. Mange i familien min, venner og andre har slik mentalitet som at du må etablere deg og gifte deg. Ikke alle tenker slik, men de fleste gjør det. Jeg har heller ikke en god omgangskrets, så det påvirker min mentale helse hele tiden. Derfor vil jeg flytte ut av dette samfunnet, og jeg ønsker et klarere sinn og en ny start. Jeg trenger et samfunn der jeg vet hva jeg vil gjøre. Akkurat nå er jeg ingen steder i livet, og jeg føler dette samfunnet og menneskene her er så giftige, og det gjør at jeg ikke har noen mål».

Ifølge Ghassan Hage kan mobilitet handle om både geografisk og eksistensiell mobilitet. Når noen føler seg fastlåst i livet og uten muligheter, kan man ønske å flytte til utlandet. Dette er i håp om å finne nye muligheter og en bedre situasjon. Dette kan ifølge Hage skyldes av en følelse om å være fanget og mangel på handlekraft i sin nåværende situasjon. Den ideen om å finne mobilitet og frihet i en annen kultur, kan være tiltrekkende for dem som føler seg fastlåst og ønsker en ny start (Hage 2009: 1-5). I avsnittet over, forklarte Zaima hvordan hun følte at hun var ingen steder i livet og uten noen spesielle mål, altså som Hage beskrev *‘hun er stuck*, og hun tenker at løsningen på det vil være geografisk mobilitet. Maira hadde også en del utfordringer med det pakistanske samfunnet som gjorde at hun ønsket å flytte.

«Jeg ønsket å flytte på grunn av sosiale årsaker. Jeg tror hovedgrunnen var at jeg følte at arbeidsmiljøet eller arbeidskulturen i bedriftssektoren hvor jeg jobber generelt sett ikke var veldig kvinnevennlig. I tillegg bodde foreldrene mine i en liten by utenfor Lahore, og der var ikke mulighetene særlig store. Når jeg studerte og bodde i Lahore,

måtte jeg bo på private herberger. Det var ikke noe jeg ønsket å fortsette med om jeg skulle jobbet i Lahore. Da var det bedre å bare flytte utenlands, slik at jeg kunne leve mer selvstendig. Det er ikke så vanlig for kvinner å reise rundt alene til alle tider, så det føltes ofte veldig begrenset, selv om jeg bodde alene og ikke hjemme hos foreldrene mine».

Når jeg snakket med informantene mine om hvorfor de ønsket å migrere, kunne det flere ganger virke som en selvfølge at de ønsket å etablere seg i et annet land. Spesielt gjennom historiene til Khaan, Maira og Zaima som hadde såpass sterke meninger om de tingene de syntes var utfordrende med livet i Lahore. Det var heller ikke før jeg møtte Tariq og Baashir i Oslo, at jeg først fikk litt andre refleksjoner rundt dette. Tariq og Baashir var også gode venner til Khaan og de hadde alle kjent hverandre siden de bodde og studerte i Bergen. Da jeg først møtte Tariq og Baashir i Oslo etter feltarbeidet mitt, var det naturlig at vi ble sittende å prate om Khaan, som var vår felles bekjent. Tariq og Baashir begynte å diskutere Khaans opplevelser med å flytte tilbake til Lahore, ettersom de visste at han hadde et ønsket om å bo i Norge. «*Det kommer helt an på hva slags person du er. Jeg vet at det hadde vært mye enklere for meg å flytte tilbake til Pakistan enn det har vært for Khaan, nettopp fordi jeg trives mer i en slik familiestruktur som vi har i Pakistan. Jeg er veldig takknemlig for at jeg har fått jobb i Norge og jeg trives her, men for meg hadde det også gått fint å flytte tilbake til Lahore»*, sa Tariq. Baashir nikket og fortsatte «*Ja, jeg er enig. Om jeg hadde måtte flytte tilbake til Lahore. Det hadde vært greit. Det var jo en tid jeg vurderte det også, da jeg var usikker på om jeg hadde fått meg jobb. Jeg stresset ikke så mye med det, men jeg trives i Norge»*. Både Tariq og Baashir var fornøyd med å få jobb i Norge. Selv om det var deres ønske, mente de det ville gå fint å flytte tilbake til Lahore også. Khaan hadde derimot en del utfordringer knyttet til det kollektive livet i Lahore, men dette var noe Tariq og Baashir trakk frem som noe de trivdes med. Det er tydelig at det individualistiske perspektivet blir gjeldene i pakistaneres migrasjonsaspirasjoner.

Migrasjon gjennom utdanning

Et viktig aspekt av mine informanternes migrasjonsreise er deres utdanning og mulighet for å utveksle til utlandet. Sosiolog Christof V. Mol (2011) diskuterer i sin artikkel effekten av studentmobilitet på fremtidige migrasjonsaspirasjoner. Ifølge han vil utvekslingsstudenter som studerer i et annet land kunne utvikle et ønske om å bosette seg i det landet man studerer i fremtiden. Eksponeringen for en ny kultur, ny livsstil og samfunn vil være med å forme deres fremtidige migrasjonsaspirasjoner. Mol legger også vekt på at sammenhengen mellom

studentmobilitet og migrasjonsaspirasjoner ikke er universell, men at andre faktorer som familie og økonomi spiller en viktig rolle i å forme de fremtidige migrasjonsbeslutningene.

Blant de jeg gjorde feltarbeid på hadde som sagt muligheter for å studere i Norge og de jeg møtte i Oslo hadde hovedsakelig kommet hit gjennom utdanning og fått jobb etterpå. Det var også vanlig blant utvekslingsstudenter jeg har blitt kjent med i Bergen, fra Pakistan, India og Bangladesh å ha en klar intensjon om å søke arbeid i Norge etter endt utdanning. Dette aspektet av deres migrasjonsaspirasjoner er avgjørende, ettersom mange ser på utvekslingsprogrammet deres som et springbrett mot å etablere en mer permanent bosetting i landet. Som Mol skriver kan også eksponeringen for en ny kultur, livstil og samfunn bidra til å forme deres migrasjonsaspirasjoner. Som nevnt tidligere, var dette tilfelle for Khaan og Aham. Selv om de for tiden bor i Lahore, lengter de etter livet i utlandet. Deres erfaringer under oppholdet i utlandet har tydelig vært med å forme deres aspirasjoner om å flytte til utlandet.

Migrasjon som et mobilitetsprosjekt

Gjennom oppgaven har jeg skrevet om mobilitet, både geografisk mobilitet og sosial mobilitet. Migrasjon var for mange av mine informanter og spesielt for mine kvinnelige informanter en viktig del av deres mobilitetsprosjekt.

Fra immobilitet til mobilitet

Jeg fortalte tidlig i oppgaven hvordan jeg selv opplevde å være kvinne i Lahore og hvordan jeg hadde en opplevelse av immobilitet. Dette var også noe som var et viktig tema hos flere av kvinnene jeg har møtt i Lahore og Oslo. Da jeg snakket med Maira om hennes opplevelse av å først flytte fra en mindre by til Lahore når hun studerte var dette også en viktig del av hennes opplevelser:

«Da jeg studerte bachelor i Lahore og først flyttet vekk fra hjembyen min, pleide jeg å tenke at jeg hadde all den friheten og alle disse mulighetene. Jeg pleide også å tenke at det ikke var noen forskjell mellom menn og kvinner, men da jeg kom hit til Norge skjønnte jeg at det var større forskjeller. Den største følelsen er at du ikke føler deg trygg som kvinner. For eksempel, jeg har hørt om en fyr som bare går ut av huset og begynner å gå hvor som helst han vil og være seg selv, noe jeg ikke kunne i Pakistan. Forestill deg,

du bor i et land, har et hus, men du kan ikke gå utenfor og du sitter fast i de fire veggene, for hvis du går alene utenfor så vil folk trakassere deg. Jeg føler at menn tar det for gitt fordi det er noe kvinner ikke kan gjøre».

Det som var interessant med denne samtalen med Maira, var hvordan jeg møtte henne en knapp uke etter at jeg kom hjem fra Lahore. Denne samtalen var når vi alle hadde en felles middag i kollektivet til Tariq og Baashir og det å høre henne fortelle om sine opplevelser, samtidig som jeg fikk sett hvordan hun selvstendig forflyttet seg i Norge satte et stort inntrykk til meg. Spesielt siden jeg selv i flere måneder hadde følt på samme begrensninger som hun beskrev og dermed ble disse kontrastene og mine egne opplevelser ekstra tydelig for hvordan mobiliteten hos både Maira og meg hadde endret seg over landegrensene. Maira var heller ikke den eneste som så på migrasjon som et mobilitetsprosjekt. For Zeneb var mye av hennes migrasjonsaspirasjoner nettopp knyttet til hennes immobilitet i Lahore:

«Ofte når jeg pratet med venninnen min som hadde flyttet til Australia for å studere ble vi ofte pratene om dette. Jeg kunne noen ganger tenke hæ skal du ut nå alene? Det var ikke sånn at det egentlig var noe sjokk fordi du vet vi ser filmer og du kan selvsagt dra ut på egenhånd i Lahore også, men du må kanskje tenke litt mer. Men helt klart var det fristende å flytte når jeg hadde slike tanker om andre land. Det handlet ikke om at jeg ønsket å gjøre noe galt, men heller at jeg kunne dra ut om jeg vil».

Det er verdt å merke seg at kvinner i Lahore er etter min opplevelse svært selvstendige og drar reiser rundt i Lahore på egenhånd. Gjennom feltarbeidet mitt var det tydelig at kvinner reiste rundt på egenhånd og ofte møtte jeg kvinner for intervju på egenhånd, hvor de hadde tatt uber eller chingchi⁸. Samtidig var det som mine informanter også har beskrevet en del begrensninger i form av sikkerhet og *izzat* som satte noen begrensninger. Mine kvinnelige informanter som bodde i Norge, hadde også en tendens til å legge mer vekt på disse begrensningene enn de som bodde i Lahore. Likevel var det en tydelig og essensiell del av deres migrasjonsaspirasjoner.

Sosial mobilitet

For noen kan migrasjonsaspirasjoner handle om sosial mobilitet i form av å forbedre sin klassetilhørighet i hjemlandet gjennom bedre økonomi eller sosial kapital. Og for noen familier

---

⁸ En motorisert trehjulssykkkel.

kan migrasjon være en måte å sikre økonomisk stabilitet og fremtidsutvikling (Lidén 2017: 45). Da familiene jeg besøkte og intervjuet, for det første kom fra en storby, men også hadde en relativt god klassebakgrunn og sosioøkonomisk bakgrunn, virket det ikke nødvendigvis som at familiemedlemmer i utlandet hadde like stor verdi. På en annen side var det av noe verdi da de kunne gi familiene større økonomisk stabilitet og flere fremtidsmuligheter. Som for eksempel med å sende penger hjem eller gjøre migrasjon for andre familiemedlemmer enklere.

Det var også slik at flere av informantene mine hadde foreldre som tidligere hadde hatt muligheter for å flytte og jobbe i utlandet, men som selv ikke så like stor verdi i det og mente at livene i Pakistan ville være et bedre liv. Flere av informantene mine kom også fra familier som selv hadde hatt en utvikling i klassesystemet. Når jeg snakket med Yalina beskrev hun hvordan deres foreldre hadde jobbet hardt for å utvikle sin egen klassesetilhørighet:

«Det var ikke sånn at vi alltid har levd så komfortabelt som vi gjør nå. Når jeg og brødrene mine var små bodde vi i en mindre by. Pappa jobbet opprinnelig på en fabrikk og tjente mye mindre enn han gjorde nå. Foreldrene mine jobbet hardt og han reiste noen år til England hvor han tok en utdanning. Mamma måtte være sparsom med penger og gjorde alt hjemme. Så kom pappa tilbake og fikk akademisk jobb med bedre lønn. Vi flyttet så til Lahore og nå ser du for eksempel vi har hushjelp og sjåfør og mamma er opptatt at vi har fine klær. De bruker også mye penger på at vi har fått en god utdanning».

Familien til Yalina og Khaan hadde altså en egen utvikling innad i Pakistan og var fornøyd med hvordan livet var. På en annen side mente Khaan at det fortsatt ville være positivt for familien om han flyttet til Norge og jobbet for å kunne sende penger hjem. Det virker imidlertid at det ville være av størst verdi å flytte til utlandet om man derimot kommer fra en lavere klasse med lavere sosioøkonomisk bakgrunn. Etter feltarbeidet har jeg for eksempel blitt fortalt at sjåføren til familien jeg bodde hos har fått en mulighet til å jobbe i Luxemburg. Dette opplevde jeg derimot som noe med større betydning da det ikke var like vanlig i bygden han kommer fra. Det at han kunne flytte til utlandet og tjene penger ville derimot åpne mange dører for hele hans familie som at hans penger kunne bidra til at broren fikk utdanning og bedre jobb som igjen ville hjelpe hele familien.

Konkluderende bemerkninger

I dette kapitlet har jeg utforsket hvordan migrasjonsaspirasjoner blir dannet og utviklet. Gjennom migrasjonshistorier og erfaringer delt av menneskene jeg har gjort feltarbeid blant, har jeg vist hvordan migrasjonsaspirasjoner i stor grad blir påvirket av klasse, kjønn og familiens kapital. Spesielt viktig har forbindelsene til andre land gjennom venner og familie vært betydningsfullt for hvordan migrasjonsaspirasjoner blir formet. Dette har blant annet åpnet større muligheter for dem som ikke har hatt like sterke økonomisk kapital, men derimot hadde verdifull sosial kapital, som muliggjorde deres migrasjon.

Familiens rolle står sentralt gjennom hele deres migrasjonsreise og fungerer både som en økonomisk nødvendighet, men også som en kilde til emosjonell støtte og forbindelser i det nye landet. Til tross for at familie har stor betydning for deres migrasjonsaspirasjoner, er det derimot mindre fokus på hvordan deres migrasjon kan være positivt for hele familien. Aspirasjonene rundt migrasjon har blant mine informanter, fremstått som individualistiske, og selv om pengeoverføring kan gi økonomiske fordeler for familiene i Lahore, er det ikke den primære motivasjonen for deres migrasjonsbeslutning.

Migrasjonsaspirasjoner er komplekse og blir både påvirket av ulike årsaker og bakgrunner. En beslutning om å migrere, omfatter en kombinasjon av sosiale faktorer, inkludert personlige ønsker og gjennomførbarhet ut ifra deres midler. Blant mine kvinnelige informanter har blant annet sosiale utfordringer som begrenset mobilitet i samfunnet vært en viktig faktor som driver deres migrasjonsaspirasjoner. For enkeltpersoner som Khaan og Arham som selv hadde studert i utlandet, bidro det å bo og studere i utlandet deres ønsker om å migrere.

KAPITTEL 5: ET TRANSNASJONALT PERSPEKTIV

Med tanke på det vi har lest om slektskap i Pakistan og hvordan flergenerasjonsfamilier skaper tette bånd, omsorg og lojalitetsfølelse, er det rimelig å anta at det vil være vanskelig å opprettholde slike tette bånd når familiemedlemmer flytter over landegrensene. Det kan være vanskelig å opprettholde kontakt med familien, på grunn av begrensningene som kommer av tid, økonomi og den geografiske avstanden (Winter & Valk 2018: 76-77). Ifølge Lidèn kan migrasjonsprosesser føre til splittede familier (Lidèn 2017: 44). Flere forklarte blant annet hvordan praktisk støtte var en viktig del av deres slektskapsstruktur i Pakistan. Det vil derfor kunne bli vanskelig når de bor langt unna hverandre (Winter & Valk 2018: 76-77). Likevel har flere av de jeg har gjort feltarbeid blant i Oslo, vist en sterk motivasjon til både å opprettholde kontakt, men også til å ta vare på sine familiemedlemmer i Pakistan.

Guttekollektivet på Grünerløkka

En av mine dager i Oslo skulle jeg besøke Tariq og Baashir i deres kollektiv på Grünerløkka, i tillegg skulle Maira bli med på besøk. Jeg var spent på å møte dem og se hvordan de bodde sammen med de andre romkameratene sine. Leiligheten var lys og åpen, men det var også ganske tomt, som om de nettopp hadde flyttet inn. Tariq og Baashir bodde sammen med to andre, en Indisk jente, Nalini og iransk gutt Farid. De jobbet alle i Oslo, og hadde kjent hverandre siden studietiden i Bergen. Maira og jeg ble fort introdusert for Nalini og Faris, som var på vei ut, og jeg kunne umiddelbart føle den hyggelige og innbydende atmosfæren i leiligheten. Baashir ramset opp en liste ting Nalini og Farid skulle kjøpe på butikken til middag. «*Dere blir vel til middag?*» spurte han, men før vi fikk svart, svarte han «*Ja, det gjør dere*». Jeg smilte og nikket før jeg startet å se rundt i leiligheten etter ting som kunne fortelle meg om hvem som bodde der. En pose med løk på kjøkkenbenken, de fargerike teppene på sengene, som jeg så vidt så ifra gangen, og lukten av chai som ble laget av Tariq på kjøkkenet. Det var et pust av fargerike Lahore som bredde seg over den ellers hvite og enkle leiligheten. «*Familien min ringer*» sier Tariq i det han går inn på soverommet. Baashir gikk og rørte i gryten med chai og så på meg. «*Ja, Tariq snakker med moren sin opptil flere ganger om dagen*», sa han og lo.

Tariq er 28 år og har bodd i Norge de siste 4 årene. Han tok masteren sin her og har nå fått seg jobb. Han har to brødre og en søster, hvor begge brødrene bor i Australia. Han er den nest yngste i søskenflokket. Baashir kommer og serverer Maira og meg den rykende chaien, før han setter seg ned. Tariq kommer så inn og setter seg med oss. «*Var det moren din,*» spurte jeg, i håp om å åpne samtalen. «*Ja, vi ringes ganske ofte og det er alltid noe som skjer hjemme så mamma liker å oppdatere meg,*» sier han og ler. Tariq forklarte hvordan hans migrasjonsreise hadde vært en mer emosjonell reise for hans relasjon til moren.

«For meg var det en del følelser rundt å migrere, fordi jeg sto så nær mamma. Etter at søsteren min giftet seg og flyttet ut, ble jeg den emosjonelle delen av livet hennes. Om hun trengte å dele noe om dagen, var det alltid meg hun vendte til. I tillegg til økonomi, var jeg også svært ansvarlig for den følelsesmessige delen til mamma. Derfor prioriterer jeg ofte å snakke med henne på telefonen».

Tariqs nære og emosjonelle bånd til moren gjorde det utfordrende når han ønsket å migrere til Norge. Han følte også på mye ansvar til moren, da han var den siste av søsknene til å flytte ut. Han følte at han forlot henne. Tariq prioriterte dermed å snakke en del med henne på telefonen, selv om det ikke var det samme som å være sammen med henne i Lahore. Det var en måte de kunne opprettholde kontakt på.

Maira som fant kjærligheten i Norge

I en annen del av Oslo hadde jeg planer om å besøke Maira og mannen hennes, Olav. Maira var hun av mine kontakter som hadde blitt mest etablert i Norge. Etter åtte år i Norge behersket hun norsk språk flytende, og hun hadde til og med giftet seg med Olav, en norsk mann. Maira og jeg satt komfortabelt i sofaen og drakk chai, da hun begynte å dele sine erfaringer og historier. Akkurat da kom også Olav inn døren. Han hilste høflig på meg, og samtalen dreide seg raskt mot mitt feltarbeid i Lahore. Olav spurte så om mine inntrykk av Pakistan, da han også tidligere hadde besøkt Lahore sammen med Maira. Etter hvert sa Olav at han skulle la oss prate alene, og at han heller skulle besøke sin familie for å hjelpe dem med noen praktiske ting. Da Olav gikk, spurte jeg Maira om hvordan hun opplevde den norske svigerfamilien i Norge. Da fortalte Maira om hvordan hun likte at Olavs familie i mindre grad blandet seg inn i deres liv. For Maira var en viktig del av migrasjonsaspirasjonene knyttet til slektskapsstrukturen. Hun ønsket i likhet med Khaan og Arham et mer individualistisk liv:

«Jeg er ikke glad i å ha innblanding i livet mitt, og jeg liker heller ikke å blande meg inn i andres liv. Jeg ønsker å etablere et fungerende forhold med rom hvor vi nødvendigvis ikke er veldig nære. Det ble vanskelig i Pakistan, så jeg trives derimot mye bedre nå».

Maira gjorde sammenligninger mellom sitt familieliv i Pakistan og i Norge, og disse refleksjonene avspeilet tydelige forskjeller i slektskapsforholdene og hennes personlige preferanser for hvordan livet i Norge var. Hennes slektskapsrelasjoner har også gjennomgått større endringer etter hennes flytting til Norge, særlig som følge av hennes mors bortgang:

«Mine bånd med familien, du vet, dynamikken har endret seg over tid. Så jeg ville tenkt som for syv år siden, som da mamma levde, jeg var ikke veldig nær med noen av søsknene mine, eller faren min. Jeg var veldig nær med moren min. Hun var på en måte den primære omsorgspersonen, og den primære økonomiske 'vaktmesteren' i familien. Søsknene mine var selvfølgelig som familie, men jeg var ikke særlig nær med dem».

Mairas familie besto av henne og tre søsken, to brødre og en søster. Moren hadde gått bort noen år tidligere, og ifølge Maira hadde det skapt store endringer i familien og vært en lang tid med mye sorg. Maira var også eneste som hadde flyttet til Norge. Hjemme i huset i Lahore bodde faren sammen med den ene broren og hans kone og to barn. Siden moren gikk bort når Maira bodde i Norge, var det hovedsakelig morens bortgang som hadde vært størst grunn til endringer i familiestrukturen, og ikke hennes egen migrasjon.

«Moren min var kjernen i familien vår, men etter hun gikk bort opplevde jeg at vi alle prøvde litt ekstra. Pappa la inn mer innsats for å være nærmere oss barna. Søsknene mine og jeg har også prøvd å være nærmere hverandre».

Mannen, Olav hadde for Maira blitt en viktig og trygg del av livet hennes i Norge. Hun hadde nå startet sin egen familie med ham, og de hadde planer om å utvide familien. Det hadde derimot ikke alltid vært enkelt. På grunn av hans norske bakgrunn og at han ikke hadde samme religion som henne, var familien hennes bekymret.

«Etter at jeg giftet meg, hadde jeg litt friksjon med familien. I starten var de ikke veldig fornøyd med at jeg ønsket å gifte meg med noen fra Norge, og jeg tror pappa helst ønsket at jeg fant noen i Pakistan. Relasjonene til familien har vært litt opp og ned, men nå går ting bedre»

Familien til Maira var en del skeptisk til hennes valg om å gifte seg med Olav, og det tok ifølge Maira lang tid å overbevise dem. Første gang han var med å besøke dem i Pakistan var det mye som sto på spill, og fokuset var på å få familiens godkjenning før de kunne gifte seg. Tidligere da jeg snakket med Azban om foreldres bekymringer om å sende barn til utlandet, var også dette noe han trakk frem. Han mente foreldre kunne ha større utfordringer med å sende døtre til et annet land, da de hadde bekymringer rundt at de blant annet skulle miste religionen. De samme bekymringene var noe av det familien til Maira hadde når hun ble involvert med en mann som ikke hadde samme religion. I tillegg mente Maira familien var bekymret for at de ikke ville fokusere

Opprettholdelse av familierelasjoner

Ghassan Hage har i boken *“The diasporic condition: ethnographic exploration of the Lebanese in the world”* (2021) undersøkt Libanesere som har migrert til utlandet. Gjennom deres opplevelser og erfaringer knyttet til transnasjonal migrasjon, får vi et innblikk i hvordan Libanesere opprettholder sine bånd til familien, selv om de bor i andre land. Gjennom kulturelle ting som mat og klær, føler de seg knyttet til både familie og sine kulturelle røtter. Praktiseringen av slike tradisjoner, slik Hage beskriver i sin etnografi, er noe jeg også har observert under mitt eget feltarbeid. I det følgende skal jeg demonstrere hvordan de utfører slike praksiser og opprettholder sine familierelasjoner.

Gjennom mat

Selv om flere har flyttet over landegrensene, ønsker de fremdeles og ha kontakt med familien. For flere var det viktig å skape en følelse av et hjem også i det nye landet. Med bruk av diaspora perspektivet, kan man forklare hvordan mennesker med felles opphav skaper denne tilhørigheten i det nye landet. Ting som mat, klær og musikk bidrar til å skape et nytt hjem borte fra hjemmet (Clifford 1994: 320). Mat kan for eksempel bidra til å gi en følelse av hjem gjennom sanselige opplevelser som smak og lukt. Det vil kunne bringe tilbake minner om både familie og hjem (Ratnam 2018: 6-7). Jeg vil også argumentere for at dette er en måte flere av mine informanter både skaper et hjem borte fra hjemmet, samtidig som de holder kontakt med familien sin og deres kulturelle identitet.

Da jeg besøkte Tariq og Baashir i Oslo dro vi en dag ut på Grønland i Oslo for å handle pakistansk mat. Da vi gikk nedover gatene og forbi de mange pakistanske butikkene, fortalte de hvordan de savnet maten hjemme i Lahore. Baashir fortalte hvordan mat kunne bidra til å holde kontakt med moren sin:

«For meg føles det som om jeg er i kontakt med mamma når jeg lager mat hun ville lagd. I tillegg har det gitt mamma og meg noe nytt å prate om, da jeg ofte ringer henne når jeg trenger hjelp med en oppskrift. I Lahore laget jeg aldri mat selv, så det har også vært litt fint å kunne ringe henne om dette. Hun er også glad for at jeg lager ordentlig punjabi mat».

Ifølge Carsten kan mat ikke bare ernære det fysiske, men det kan også skape et følelsesmessig bånd og er sentralt i prosessen med slekt (Carsten 1995: 234). Hage skriver også i etnografien sin hvordan mat kan skape nostalgi for Libanesere som bor i utlandet, og hvordan de lengtet etter frukt og grønnsaker som utløste sterke assosiasjoner om hjemmet (Hage 2021: 87). For Tariq og Baashir var dette i likhet med det Carsten og Hage beskriver, noe som bidro til deres familiære bånd og matretter fra Pakistan skapte en tilknytning til hjemmet i Lahore.

Gjennom teknologi og mobilitet

For Baashir ble forholdet til foreldrene forbedret etter at han flyttet til Norge. Han beskrev hvordan endringene som fulgte med migreringen hadde ført til en økt kommunikasjon og styrket båndet mellom dem. Tidligere pleide de å gjøre ting sammen, som å gå på kino, spise middag eller besøke fornøylesparker, men nå hadde de gått over til en dypere form for kommunikasjon. De ringte hverandre hver dag og hadde mer å snakke om. Baashir følte også at han hadde åpnet seg noe mer for foreldrene etter han flyttet til Norge. Han så derfor migrasjonsprosessen som noe positivt for deres familierelasjon, og han verdsatte den økte kommunikasjonen og den nære relasjonen. Da jeg spurte foreldrene til Baashir om deres tanker rundt hans migrasjon til Norge, mente de at framtiden var viktigere enn hva de følte om at han bodde borte så lenge. De mente blant annet at god jobb, bedre økonomi og sosiale goder i Norge var mer meningsfylt enn å bli værende i Lahore. Ifølge Lidén bruker også noen familier migrasjon som en måte å sikre økonomisk stabilitet og fremtidsutvikling (Lidén 2017: 45). Selv

om Baashirs familie ikke trakk dette frem selv, mente Baashir at han etter hvert ville starte å sende penger hjem til foreldrene.

Foreldrene til Baashir hadde også følt på en positiv endring etter han flyttet, siden han ringte oftere, og er nå mer bekymret over hvordan foreldrene har det. I tillegg følte ikke foreldrene noen særlig form for endringer i livet deres etter han flyttet, siden de fortsatt holder på med sitt og er opptatt store deler av tiden. Teknologiske hjelpemidler var altså en viktig del av måten Baashir og foreldrene holdt kontakt. Baldassar og Merla beskriver hvordan følelse av tilhørighet i transnasjonale familier opprettholdes gjennom utveksling av omsorg. Det å opprettholde slike familierelasjoner ved utveksling av omsorg har også blitt lettere de siste årene gjennom teknologisk utvikling (Baldassar og Merla 2014: 6-7). Slik som vist hos Baashir og hans foreldre. I tillegg har økt mobilitet gjort det enklere å holde kontakt (Baldassar og Merla 2014: 6). Baashir forklarte hvordan han pleide å besøke familien i Lahore ofte. Etter han fikk seg jobb i Norge og bedre økonomi, hadde han også større muligheter for å besøke Lahore oftere enn han gjorde da han studerte. Dette hadde vært positivt for hans relasjon til foreldrene da de fikk sett hverandre oftere enn før. I tillegg hadde han betalt for at foreldrene hans kunne besøke han i Norge. Det at de fikk besøkt hans nye hjem i Norge var med på å gi dem en plass i det nye livet i Norge.

Andre forpliktelser

Pakistanere har som vist gjennom oppgaven generelt sterke familiære forpliktelser og vil nokk også kunne føle en del på sine forpliktelser til å ta vare på sine slektninger i opprinnelseslandet. Familiene jeg har pratet med har også fulgt normen om å følge den såkalte generasjonskontrakten, hvor foreldre tar vare på barna og til gjengjeld tar barna vare på sine foreldre når de er eldre (Baldassar og Merla 2014: 7). I tillegg handler det om disse migrasjonskontraktene (Les side 36) som at foreldrene har ofret og gjort for at de har hatt muligheten til å migrere. Faren til Baashir hadde for eksempel tatt opp større lån og gjort mye for at han skulle ha muligheten til å migrere til Norge. Det har ifølge Baashir satt større press på hvilke forpliktelser han har overfor foreldrene sine. Baashir som har fått norsk kjæreste fortalte for eksempel hvordan de hadde planlagt at når foreldrene hans var eldre skulle han reise ned lenger turer om gangen for å kunne ta vare på dem. I tillegg sendte han penger hjem de månedene han hadde økonomi til det.

For Tariq var det derimot større utfordringer knyttet til sine forpliktelser til foreldrene. hans foreldre var mer avhengig av mennesker rundt seg og syntes det var utfordrende at han bodde så lang unna:

«Det er vanskelig for foreldrene mine. Søstrene mine bor hos mennenes familie og broren min bor i Australia og dermed er de mye alene. Foreldrene mine vil ikke si det til meg direkte, men jeg vet de egentlig ønsker at jeg gifter meg og flytter tilbake en gang. Spesielt siden jeg er yngst og pleide å være mye hjemme for mammas skyld. Jeg har heller ikke besøkt dem siden jeg dro for 4 år siden. Det har vært tungt for dem og jeg har ikke fått gitt tilbake like mye som jeg ønsker.»

Det at Tariq var den yngste i familien var ifølge Tariq en grunn til hvorfor han hadde et sterkere bånd til moren enn de andre søsken sine. Ifølge Tariq er det tradisjon i pakistansk familiestruktur at sønnene blir forventet å bli boende hjemme, men at døtre vanligvis flytter til mennenes familier. For Tariq ble det større press, da broren hans også bodde i utlandet og siden han var siste til å flytte følte han mer på ansvaret for å forlate foreldrene hjemme.

Familien som blir igjen i Pakistan

I tillegg til å utforske barns migrasjonsaspirasjoner var også en viktig del av feltet mitt å se migrasjonsaspirasjoner ut ifra foreldrenes perspektiv. Det var en viktig del av å få en bedre forståelse rundt de komplekse utfordringene rundt migrasjon og slektskap, men også for å gi meg et bedre perspektiv på hele familiedynamikken. Gjennom feltarbeidet mitt i Lahore hadde jeg blitt godt kjent med Baashirs familie, og hadde besøkt dem gjentatte ganger. En dag var jeg hos dem på besøk i forbindelse med et bryllup vi senere skulle på. De bodde i en eldre og mindre etablert del av Lahore. Huset deres lå i en svært travel gate og ikke innenfor et inngjerdet boligområde som jeg var vant til hos de andre familiene jeg besøkte. Det var små butikker med salg av blomster, mat og tekstil. Motorsykler kjørte i gatene og yngre barn som tigget etter penger. På hjørnet av gaten lå huset deres i en mørk og stille del. Det var en større inngjerding rundt huset, slik som det var hos de fleste hus jeg besøkte i Lahore. Innafor de fire gjerdene og innafor huset var det derimot veletablert og påkostet.

Baashir og moren viste meg rundt i huset og moren fortalte meg hva som var nytt og ble pusset opp. På kjøleskapet hang det magneter fra flere ulike land. «Ja, de liker å reise en del og har blant annet besøkt mange land i Europa». Moren avbrøt han `Ja, vi liker å reise, men bare for en kort periode. Vi vil aldri flytte til noe annet land. Vi liker Pakistan og trives her». Faren til Baashir nikket og bekreftet at de var svært tilfredse med livet deres i Pakistan. Jeg nikket og prøvde å vise at jeg hadde forståelse for det. Det virket for meg som at de var bekymret for at jeg trodde alle i Pakistan ønsket å flytte til Norge og jeg følte meg litt misforstått. Jeg tenkte derfor at jeg ville komme tilbake en annen dag for et intervju når Baashir hadde reist tilbake til Norge.

Den tredje gangen jeg besøkte foreldrene, var ikke før slutten av feltarbeidet mitt i Lahore. Det var Ramadan og jeg hadde blitt invitert på en iftar. Aunty og Khaan var også med. Det tok ikke lang tid før foreldrene fikk telefon av Baashir, hvor han spurte om vi hadde kommet på middag. Senere på kvelden ringte også broren til Baashir som bor i England. Jeg spurte dem om de alltid var like flinke med å holde kontakt og hvordan ting hadde endret seg etter de flyttet ut av Pakistan. Foreldrene sa igjen hvor fornøyd de var med livene sine. Foreldrene til Baashir hadde en ambivalent følelse rundt sønnens flytting til Norge, da de mente at fremtiden var viktigere enn nåtiden, og derfor måtte de vurdere de langsiktige fordelene ved å bo i utlandet. De trodde at landet kunne tilby en høyere levestandard, bedre infrastruktur og lavere kriminalitet. I tillegg hadde de også selv følt på en positiv endring etter at han flyttet, siden han ringte oftere og er nå mer bekymret over hvordan foreldrene har det. I tillegg følte ikke foreldrene på noen særlig form for endringer i livet deres etter han flyttet, da de fortsatt holdt på med sitt og er opptatt store deler av tiden. Likevel så Baashir på hvordan fremtiden kunne endre seg og da foreldrene bor alene i Lahore, vil trenge mer hjelp i fremtiden. Selv hadde Baashir norsk kjærestene og de hadde allerede planlagt hvordan han i fremtiden måtte ta lenger turer til Lahore for å ta mer vare på dem.

Konkluderende bemerkninger

I dette kapittelet har jeg gitt et tydeligere perspektiv på livene til Maira, Baashir og Tariq som bor i Norge. Gjennom deres migrasjonshistorier og delte erfaringer har jeg vist hvordan de navigerer i forhold til utfordringer knyttet til deres migrasjonsbeslutninger. Jeg har også gjennom ulike besøk, vist hvordan de opprettholder og pleier sine familierelasjoner i kompleksiteten til de geografiske grensene. Til tross for utfordringer knyttet til å forlate sine

nære og kjære i Lahore, har jeg vist hvordan de tar vare på sine bånd, men også hvordan relasjoner har blitt enda sterkere til tross for lange avstander. Gjennom mat, teknologi og mobilitet viser jeg hvordan de praktiserer slektskap og opprettholder kontakt til familien over de geografiske grenser.

KAPITTEL 6: AVSLUTTENDE REFLEKSJONER

Målet med denne oppgaven har vært å forstå hvordan migrasjonsaspirasjoner blant pakistanere blir dannet og påvirker slektskap. Det primære fokuset i oppgaven min har vært å gi en analytisk forståelse av hvordan migrasjonsaspirasjoner formes og utvikles. Ved å fordype meg i denne tematikken, har oppgaven min hatt som mål å avdekke den underliggende dynamikken til migrasjonsaspirasjoner og belyse deres påvirkning på slektskap og familiestruktur. I tillegg har jeg ønsket å vise hvilke innvirkninger slike migrasjonsaspirasjoner har på familieforholdet på tvers av landegrenser. Gjennom oppgaven har jeg brukt et interseksjonelt perspektiv som analytisk rammeverk, hvor jeg har vurdert kjønn, klasse, kaste og kapital som sentrale faktorer for å kunne forstå migrasjonsaspirasjoner. Disse dimensjonene har i betydelig grad formet mine informanternes erfaringer og migrasjonsreiser, og har bidratt til en nyansert forståelse av kompleksiteten som ligger til grunn for slike migrasjonsaspirasjoner. Jeg har dermed i oppgaven argumentert for hvordan det å forstå slike sosiale kategorier, er avgjørende for å kunne avdekke hvordan slike aspirasjoner blir dannet og etablert.

Slektskap har vært en viktig del av oppgaven min, og jeg har vist hvordan det å forstå slektskap og familieforhold, har vært avgjørende for å avdekke de intrikate kompleksitetene rundt migrasjonsaspirasjoner. De empiriske funnene som er hentet fra feltarbeidet mitt har gitt verdifull innsikt i viktigheten av kollektive perspektiver på familieliv i Lahore. Informantene mine har konsekvent fremhevet den kollektive karakteren. Selv om de anerkjente den individualistiske siden ved deres migrasjonsbeslutninger, som mer eller mindre, handlet om selvrealisering, er det også verdt å merke seg at disse individuelle aspirasjonene har vært dypt knyttet til deres familiære relasjoner. Selv om deres migrasjonsreise var personlig motivert, påvirket de i betydelig grad ulike deler av familieenheten og var sammenvevd av familiær støtte og avhengighet. Betydningen av slektskap har altså vært avgjørende. Gjennom litteratur og egen innsikt, har oppgaven min vist den vedvarende relevansen av slektskap i deres hverdagsliv, også i Oslo. Familiebånd har forblitt integrert i deres liv, til tross for fysisk adskillelse. De fortsetter å pleie og opprettholde disse forbindelsene på tvers av landegrensene. Denne innsikten har vært avgjørende for å forstå familieband, og har bidratt til å fremheve det innviklede samspillet mellom migrasjonsaspirasjoner og familieforhold.

Gjennom oppgaven har kjønn dukket opp som et tilbakevendende tema, noe som har illustrert den tydelige innvirkning på migrasjonsaspirasjoner. I tillegg har min egen posisjon som kvinne i feltet, spilt en analytisk rolle i mine feltnotater. Det at jeg fikk erfart noen av de utfordringene som har blitt illustrert av flere ga meg en dypere forståelse. Det muliggjorde min egen refleksjon av hvordan kjønn og andre faktorer har blitt adressert og forstått. Det har dermed bidratt til et viktig verktøy. Undersøkelsen av kjønnsdynamikken har vist de distinkte utfordringene og mulighetene individer og spesielt kvinner står overfor i forhold til internasjonal mobilitet. Spesielt har mitt eget materiale vist hvordan kjønn, ære og Pardah former kvinners migrasjonsbeslutninger.

EPILOG

Nå når denne oppgaven nærmer seg slutten, blir jeg sittende igjen med noen videre spørsmål og tanker rundt min egen oppgave og videre forskning av tematikkene. Når det gjelder videre forskning, har denne oppgaven lagt grunnlag for videre forskning av migrasjonsaspirasjoner og deres implikasjoner på familieforhold fra et interseksjonelt perspektiv. Ettersom oppgaven har gitt verdifull innsikt i internasjonal mobilitet og migrasjonsaspirasjoner er det fortsatt muligheter for dypere utforskning.

For det første tenker jeg det vil være av betydning å utvide forskningen til å omfatte et bredere spekter av interseksjonelle identiteter. Selv om denne oppgaven allerede har tatt i bruk en slik tilnærming, er det fortsatt flere områder innenfor dette rammeverket som krever videre undersøkelse. For eksempel kunne det vært verdt å undersøke faktorer som alder og religion. Ved å utforske dette videre, vil fremtidig forskning gi en enda dypere forståelse av den komplekse dynamikken til migrasjonsaspirasjoner og deres påvirkning på familieforhold fra et interseksjonelt perspektiv. Dessuten er det også av betydelig verdi å undersøke den langsiktige effekten av migrasjonsaspirasjoner på familiebånd. Ved å forstå hvordan disse aspirasjonene former og endrer familieforhold over lenger tid.

Videre kan det å utforske rollen til politikk gjennom en interseksjonell linse, gi verdifull innsikt. Denne tilnærmingen tenker jeg kan bidra til å forstå barrierer som former migrasjonsaspirasjoner og slektskap. Ved å analysere slike interseksjonelle perspektiver, kan fremtidig forskning tilby et nytt perspektiv på hvordan politiske justeringer bidrar til individers aspirasjoner om å migrere. Som eksempel har det nylig vært en debatt rundt påleggelse av studieavgift på utvekslingsstudenter i Norge- et land som er kjent for sitt gratis utdanningssystem. Det at det var gratis utdanning i Norge, var blant annet noe som påvirket migrasjonsbeslutningene hos flere av de jeg intervjuet. Slike politiske endringer mener jeg kunne vært spennende å utforske.

Som vist i oppgaven, blir det tydelig at utdanning spiller en sentral rolle i manges migrasjonsprosess, og har gjort det mulig for mange å migrere. Ved refleksjon ser det imidlertid ut til at oppgaven min kan ha i utilstrekkelig grad vektlagt dette avgjørende aspektet. Derfor mener jeg ytterligere forskning på dette i stor grad vil bidra til en dypere forståelse av hvordan utdanning påvirker og legger til rette for migrasjonsprosessen.

Jeg vil også hevde at det ville vært av interesse å utforske forholdet mellom klassesystemet og migrasjonsaspirasjoner i Lahore. Spesielt i forhold til migrasjon som en mulig innflytelse på sosial mobilitet på tvers av klassesystemet. Mer konkret kunne det vært av interesse å undersøke om individer med lavere sosioøkonomisk bakgrunn møter større utfordringer med å oppnå sosial mobilitet, sammenlignet med mennesker fra middel klasse.

Appendiks A. Oversikt over informanter

Khaan, 29

Khaan bodde i Norge fra 2018-2021 hvor han tok master og senere prøvde å få seg jobb. Han har nå flyttet tilbake til Lahore, hvor han fortsatt har en drøm om å flytte til Norge.

Aleena, 31

Aleena er gift, har en sønn og bor sammen med mannen sin familie. Aleena har aldri hatt en drøm om å flytte til utlandet.

Yalina, 28

Yalina er gift og bor sammen med mannen sin familie. Hun har egentlig ikke hatt et stort ønske om å flytte til utlandet, men på grunn av mannen sin drøm om å migrere, ser hun på mulighetene.

Arham, 29

Arham studerte bachelor i England, men har nå flyttet tilbake til Lahore. Han ønsker nå å flytte til Skandinavia og han og konen ser på muligheter for hvordan de skal få det til.

Noor, 28

Noor var datteren til Azban sin nære venn og var ofte med på sosiale sammenhenger hos familien jeg bodde hos.

Zaima, 24

Zaima er ferdig utdannet og bor hjemme hos foreldrene sine. Hun ønsker å flytte til et annet land, og jobber for øyeblikket med å se på mulighetene for å kunne ta en doktorgrad i Norge.

Azban, 54

Azban er faren til flere av informantene mine og ønsker å pensjonere seg snart. Han har selv bodd i England og studert da han var yngre. Etter å ha bodd i England fire år så hadde han lyst å flytte hjem og hadde aldri en drøm om å bli boende i England. Han har familie som bor i England og er veldig opptatt av at barna skal oppnå deres drømmer og aspirasjoner.

Tariq, 28

Tariq bor i Oslo. Han tok masteren sin i Bergen, men har nå fått seg jobb. Han har ikke besøkt familien siden han flyttet til Norge som var i 2017. Han har brødre som bor i Australia.

Baashir, 30

Baashir tok masteren sin i Bergen og har nå fått jobb i Oslo. Jeg besøkte han både i Oslo og i Lahore når han var og besøkte foreldrene sine. Broren til Baashir bor i Irland.

Zayan, 28

Zayan bor i nabohuset til familien jeg bor hos. Han ønsker å flytte til utlandet og har en bror som bor i Australia.

Zeneb, 30

Zeneb tok mastergraden sin i Bergen. Hun bor nå i Oslo og tar en doktorgrad.

Maira, 33

Maira er gift og jobber i Oslo. Hun er den jeg har møtt som har bodd lengst i Norge. Hun snakker norsk og er gift med en norsk mann.

Aqidah, 18:

Aqidah er den yngste av hushjelpene hos familien jeg bodde.

Appendiks B: Informasjonsskriv

Participant consent form

Malin Skripeland

Student of the Master Programme at the Department of Social Anthropology

UiB, University of Bergen.

An anthropological study of transnational mobility and educational aspirations among Pakistanis in Lahore and Oslo.

Introduction

The purpose of this form is to provide you with information so you can decide whether to participate in the research project. Any questions you may have will be answered by the researcher. Once you are familiar with the information on the form, and have asked any questions you may have, you can decide whether to participate. If you agree, please either sign this form, or provide verbal consent if you do not wish your name to be registered on the form. Please also indicate whether you are willing for your contribution to be audio recorded. Please note that this recording will not be made available to anyone other than the student and that it will be safely stored and deleted after it has been transcribed.

Also note that your participation is voluntary, and you can decide to leave the study at any time. You may also refuse to answer specific questions that you are uncomfortable with or withdraw permission for your data to be used at any time up to July 2020, In which case, notes, transcriptions, and recordings will be deleted.

Purpose of the Study

You have been asked to participate in a research study about transnational mobility and educational aspirations among Pakistanis in Lahore and Oslo. Through my research in Norway and Pakistan, I want to look at the interplay between career aspirations, migration and family structure for younger Pakistanis who want to migrate to European countries.

Use of the data

The findings will be used to form part of my dissertation. If you wish to receive a copy of the final dissertation once completed, I will be happy to provide you with an electronic copy.

Procedures to be followed

My research methods are interviews and participant observations. Participant observation means spending time with a group of people to gain an understanding of their lives. The interviews will happen separately or in smaller groups and will last one-half hour to one hour long, in which the researcher may invite you to talk about your perceptions of family structure and career aspiration, recollect past events, or discuss other related issues. Following the interview, the researcher will transcribe the recorded conversation and delete the recording. As mentioned, this is voluntary, and you may decide to leave the study or withdraw permission for your data to be used at any time before July 2022.

Risks

There are no foreseeable risks from participating in this study.

Statement of privacy and confidentiality

In any publication based on the findings of this study, the data presented will contain no identifying information that could be associated with you.

Contact Information

My telephone number is: +4790982117

My email address is: juz009@uib.no

The contact information of the Department of Anthropology is

Email adress: post@sosantr.uib.no

Telephone number: +47 55 58 92 50

Confirmation and consent

I confirm that I have freely agreed to participate in the research project of Malin Skripeland. I have been briefed on what this involves, and I agree to the use of the findings as described above.

I understand that the recording, transcript and any notes may be archived. In this case, I give my permission for archiving the information, including data that might identify me, provided that all direct identifying information is removed.

Copyright Statement

By completing this form, you permit Malin Skripeland to edit, copy, disseminate, publish (by whatever means, and archive your contribution to this research project in the manner and for the purposes described above.

Participant signature: _____

Name: _____

Date: _____

I confirm that I agree to keep the undertakings in this contract.

Researcher signature: _____

Name: _____

Date: _____

Bibliografi

- Aarset, Monica. F 2014. *Hearts and roofs. Family, belonging, and (un)settledness among descendants of immigrants in Norway*. Doktorgradsavhandling. Institutt for sosialantropologi: Universitetet i Oslo.
- Abu-Lughod, Lila. 1990. The Romance of Resistance: Tracing Transformations of Power through Bedouin Women. *American Ethnologist*, 17 (1): 41-55.
- Appadurai, Arjun. 2004. The capacity to aspire: Culture and the terms of recognition i *Culture and Public Action: A Cross-Disciplinary Dialogue on Development Policy*, 59-84. Washington, DC: World Bank Publications
- Appuhamilage, Udeni M. H. 2017. A Fluid Ambiguity: Individual, Dividual and Personhood. *The Asia Pacific Journal of Anthropology*, 18 (1): 1-17.
- Baldassar, Loretta & Laura Merla 2014. *Transnational families, migration and the circulation of care: understanding mobility and absence in family life*. New York & London: Routledge
- Basch, Linda, Glick-Schiller, Nina and Szanton-Blanc, Cristina. 1992. "Towards a definition of transnationalism". *Annals of the New York Academy of Sciences*, 46: 1-24.
- Bendixsen, Synnøve. 2015 «Give me the damn papers!» Å vente på oppholdstillatelse. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 26 (3-4): 285-303.
- Bourdieu, Pierre 1986. *The Forms of Capital*, i Richardson (ed.), *Handbook of theory of research for the Sociology of Education*. London: Greenwood press, 241-258.
- Berg, Anne-Jorunn, Flemmen, Anne Britt & Gullikstad, Berit. 2010 Innledning: Interseksjonalitet, flertydighet og metodologiske utfordringer. Tapir Akademisk Forlag, 1- 27.
- Bernard, H. Russel 2006. *Research methods in anthropology: qualitative and quantitative*

methods. Lanham: AltaMira Press

- Bjerke, Katrine. M 2020 *Transnational Ageing in Place. The Case of Pakistani and Polish migrants in Norway*. Doktorgradsavhandling. Institutt for sosiologi: Universitetet i Bergen.
- Bjøranger, Terje 2008. *Arbeid mot tvangsekteskap: en veileder*. Oslo: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet
- Bredal, Anja. 2011. *Mellom makt og avmakt: Om unge menn, tvangsekteskap, vold og kontroll*. Rapport. Institutt for samfunnsforskning: Oslo.
- Brochmann, Grete & Kjelstadli, Knut 2008. *A History of Immigration: The Case of Norway 900-2000*. Oslo: Universitetsforlaget
- Carling, Jørgen 2014. The role of aspirations in migration. *Peace Research Institute Oslo (PRIO)*. 2-12.
- Carsten, Janet 2000. *Cultures of relatedness: new approaches to the study of kinship*. New York: Cambridge.
- _____. 2004. *After Kinship*. Cambridge: Cambridge University Press
- _____. 1995 The Substance of Kinship and the Heat of the Hearth: Feeding, Personhood, and Relatedness among Malays in Pulau Langkawi. *American Ethnologist*, 22 (2): 223-241.
- Clifford, James. 1994 Diasporas, *Cultural anthropology*, 9(3): 302- 338. *Compass*, 12(4): 1-11.
- Connel, Raewyn. W 1995. *Masculinities* Second Edition. Cambridge UK: Polity Press
- Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (u.å). V2.56 *Internasjonale studenter i Norge, per land 2012–21*. Hentet 22. April 2023 fra <https://vedlegg.hkdir.no/TRHU/2022/tabell/V2.56>
- Dube, Leela 1997. *Women and Kinship*. New York: United Nations University Press

- Faist, Thomas 1998. Transnational social spaces out of international migration: evolution, significance and future prospects. *European Journal of Sociology*. 39 (2): 213- 247.
- Foucault, Michel 1976. Disciplinary Power and Subjection. Steven Lukes (red.), *Power*. 229-249. Oxford: Basil Blackwell.
- Fuglerud, Øivind 2001. *Migrasjonsforståelse*. Oslo: Universitetsforlaget
- _____. 2002 Generøst forræderi, eller sosialantropologisk vådeskudd? Tidsskrift for samfunnsforskning, 44 (1): 97-104.
- Geertz, Clifford 1973. Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture i *The interpretation of cultures: selected essays*, 3-33. New York: Basic Books.
- Hage, Ghassan 2021. *The Diasporic Condition. Ethnographic Explorations of the Lebanese in the World*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- _____. 2009 Waiting Out the Crisis: On Stuckedness and Governmentality. *Anthropological theory*, 5 (1): 1-9.
- Hart, Caroline S. 2016 How Do Aspirations Matter? *Journal of Human Development and Capabilities*, 17(3): 324–341.
- Horevitz, Elizabeth. 2009 Understanding the Anthropology of Immigration and Migration. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 19(6): 745-758,
- Jacobsen, Christine M 2002. *Tilhørighetens mange former. Unge muslimer i Norge*. Oslo: Pax Forlag
- Kearney, M. 1995. The local and the global: The anthropology of globalization and transnationalism. *Annual Review of Anthropology*, 24: 547-565.
- Lane, Robert E. 1959. Fathers and Sons: Foundations of Political Belief. *American Sociological*

- Association*, 24 (4): 502 - 511.
- Leirvik, Mariann S. 2010. "For mors skyld". Utdanning, takknemlighet og status blant unge med pakistansk og indisk bakgrunn. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 10 (1): 23-47.
- Lidén, Hilde 2017. *Barn og Migrasjon*. Oslo: Universitetsforlaget
- Lien, I. L 2002. Ære, vold og kulturell endring i Oslo indre by. *Nytt Norsk Tidsskrift* 18 (1): 27-40.
- Lyon, Stephen M. 2006. Culture and information: an anthropological examination of communication in cultural domains in Pakistan. *An International Journal*, 36: 919-932.
- Malkki, Liisa. 1992. National Geographic: The Rooting of Peoples and the Territorialization of National Identity Among Scholars and Refugees. *Cultural Anthropology*, 7 (1): 24-44.
- Mauss, Marcel 1995. *Gaven: utvekslingens form og årsak i arkaiske samfunn*. Oslo: Cappelen akademiske forlag.
- Meer, Nasar. 2014. *Key concepts in race and ethnicity*. Los Angeles & London: Sage
- Moen, Bjørg. 2011. «Det står i koranen»: Familiefpliktelse overfor eldre i pakistanske familier. *Norsk Antropologisk tidsskrift*, 22 (1): 37-48.
- Mol, Christof V. 2011. The influence of student mobility on future migration aspirations. Empirical evidence from Europe and recommendations to study the impact of international exchange programmes. *Canadian Diversity/Revue Diversité Canadienne*, 8(5), 105-108.
- Ortner, Sherry. B 2006. *Anthropology and Social Theory. Culture, Power, and the Acting Subject*. Durham and London: Duke University Press.
- Pastner, Carroll. 1972. A Social, Structural and Historical Analysis of Honor, Shame and Purdah. *Anthropological Quarterly*, 45 (4): 248-261.
- Peristiany, J. G. (ed.) 1965. *Honour and Shame. The Values of the Mediterranean Society*.

- London: Weidenfeld and Nicolson.
- Pitt-Rivers, J 1965. Honour and social status, i *Honour and Shame. The Values of Mediterranean Society*, 19-77. London: Weidenfeld and Nicolson
- Ratnam, Charishma. 2018 Creating home: intersections of memory and identity. *Geography*
- Rogers Brubaker 2005. The 'diaspora' diaspora. *Ethnic and Racial Studies*, 28(1), 1-19.
- Rytter, Mikkel. 2004. PAKISTAN TUR-RETUR Forhandlinger af hjem og tilhørsforhold inden for flergenerationsfamilien. *Tidsskriftet Antropologi*, 50: 112- 127.
- Sajjad, Torunn A 2021. *Tandooristan*. Oslo: Frekk forlag.
- Schackt, Jon 2017. *Slektskap, familie og kjønn: antropologiske perspektiver*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Schneider, David. M 2004. What is kinship all about? i *Kinship and family: an anthropological reader*, 257-274. Malden: Blackwell.
- Smette, Ingrid & Rosten, Monica. G 2019. *Et iaktatt foreldreskap, om å være foreldre og minoritet i Norge*. NOVA rapport. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring: Oslo Metropolitan University.
- Solheim, Jorun 2016. Bringing it all back home – familien som generativ kulturell formasjon i det moderne. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 27 (1): 7-21.
- Tjelmeland, Hallvard 2003. *Norsk innvandringshistorie, Bind 3, I globaliseringens tid 1940-2000*. Oslo: Pax forlag A/S.
- Tom De Winter & Helga A.G. de Valk. 2018. Intergenerational Contact in European Transnational Families: The Case of Belgium. *Journal of Comparative Family Studies*, 49 (1): 73-92.
- Vertovec, Steven. 1999 Conceiving and researching transnationalism, *Ethnic and Racial Studies*, 22(2): 447-462.

- Walle, Thomas 1999. "Så god som en mann kan bli!": maskuline idealer og mannlig praksis i Lahore, Pakistan. Hovedoppgave. Institutt for sosialantropologi: Universitetet i Oslo.
- Weber, Max 2007. The Types of Legitimate Domination [1914]. I Calhoun, C., J., Gerteis, J., Moody, S. Pfaff, and I. Virk (red.) *Classical Sociological Theory*. Oxford: Blackwell, s. 256-263.
- Werbner, Pnina 2002. *Imagined Diasporas among Manchester Muslims*. Oxford: James Currey.
- Widerberg, Karin. 2007. Institusjonell etnografi– en ny mulighet for kvalitativ forskning? *Sosiologi i dag*, 37 (2): 7-28.
- Wikan, Unni 2008. *Om ære*. Oslo: Pax forlag.
- _____. 2003. *For ærens skyld: Fadime til ettertanke*. Oslo: Universitetsforlaget
- Zahle, Julie. 2012. Practical Knowledge and Participant Observation. *Inquiry*, 55 (1): 50-65.